

PUBlicaTIE SĂPTĂMÎNALĂ EDITATĂ DE GRUPUL PENTRU DIALOG SOCIAL

■ Ilustrații : Ștefan Râmniceanu, Marin Gherasim ■ Interviu cu părintele Calciu, părintele Galeriu și Petre Țuța ■ Eseuri, studii și comentarii de Gabriel Andreescu, Mihnea Berindei, Sorin Dumitrescu ■ Accente : Radu Bercea, Andrei Cornea, Maria-Luiza Cristescu, Șerban Foartă, Thomas Kleininger ■ Urbs ■ În serial : Václav Havel, L. Gorman și A. Etkind, Pavel Câmpeanu ■ Un dosar deschis : religia ■

PRECUM ÎN CER, AȘA ȘI PE PĂMÎNT

BISERICA ORTODOXĂ NU A ARĂTAT ȘI NU ARATĂ ALTEL DECIT SOCIETATEA ROMÂNESCĂ. Supusă presiunii celei mai violente, imediat după cel de-al II-lea război mondial a supraviețuit estompându-și trăsăturile și prezența până la dispariția din peisajul social. Ea și-a asumat rolul de a nu juca nici un rol.

Comunismul a dezlănțuit asupra credințelor religioase un asalt pe un front larg, cărui i-au căzut victime mii dintre slujitorii bisericii și multe sute de mii de simpli credincioși. Comunismul s-a identificat de la început în România cu o ocupație străină. Și cu o doctrină de asemenea străină de mentalitatea, tradiția și credința poporului nostru, adică de ortodoxism. Încă înainte de a sosi pe tancurile cu stele roșii, programul și efectivele P.C. din România (secție a Internaționalei comuniste) nu aveau nimic autohton. Dezlănțuirea ce a urmat după Yalta nu a fost decât consecința firească a doctrinei comuniste de la Marx și Lenin către. Luptă de clasă, ateism, „viitorul luminos al omenirii”. Acestea s-au traduce, după experiența pe care o avem astăzi, cu : exploatarea omului de către om în numele eliberării omului, alienarea omului în numele dezalienării sale. Și în locul ateismului — o credință și mai sălbatică, mai acaparatoare.

Spre deosebire de alte elemente ale societății, Biserica a reușit să supraviețuiască. Pentru că avea o prea lungă istorie pentru a fi scutită din rădăcini. Pentru că a fost și este încă de toate o instituție uriașă pe care nici P.C.R. nu a putut să o cuprindă și să o sufocă. Pentru că însăși Biserica ortodoxă, ierarhia ei în principal, a preferat să pactizeze cu regimul comunist, să-i fie complice și chiar unealtă. A cedat deei presiunilor concertate, corupției și mai ales pericolului joii al dublității : eedea aici, pentru a cistiga dincolo. Biserica a împărțit — și nu din inocență — teribila înfrângere a concesiilor, adică a vizărilor parțiale care au dus-o drept la pierderea oricărui credit alii în popor, printre credincioși, cit și, paradoxal, în fața puterii politice.

Biserica ortodoxă română, prin demisiile sale succesive de la credință și morală a pregătit spiritual și concret demolările propriilor sale locașuri de cult. Să comparăm această situație cu poziția bisericii poloneze. Vom înțelege unde se află una din sursele catastrofei istorice românești din ultimile decenii. Ierarhia bisericii nu s-a împotrivit în nici un fel activităților antieristice ale regimului comunist. S-a lăsat folosită chiar împotriva propriilor sale interese și împotriva memoriei sale pastorale. A acceptat convingerea promisă cu aparatul de securitate și a acceptat ca acest aparat să funcționeze în interiorul său. A acceptat să devină o portavocă a propagandei oficiale. Mai mult, a pomenit cu slavă numele lui Ceaușescu și i-a înălțat slujbe. Înalt Prea Sfințitul lor au făcut numeroase declarații publice în țară și străinătate, au scris în presă, afirmând că în România nu se dărimă biserici. Sau, mai puțin, acelea care au fost rase de pe fața pământului cu buldozere nu prezentau nici un interes istoric sau de cult. Adică au mințit, au vorbit cu vocea diavolului. Și această perversitate a fost în fapt triumful minciunii, adică al lui Iuda în persoană. În schimb, cineva din această biserică a lăsat în viață în Marca Adunare Națională, printre aplaudatorii frenetici. Și chiar la conducerea unor organisme politice de la înălțimea (era să zic de la josul) cărora patronau cu seninătate opera de distrugere a unui întreg popor. Pentru că în bănela aceluiași prezidiu se aflau familia Ceaușescu și clanul aferent.

Românii nu au dat nici un sfânt. Este un adevăr care s-a rostii adesea. De asemenea — până la instaurarea regimului comunist — nimeni nu a fost judecat și ucis pentru credința sa. P.C.R. a întrerupt această tradiție. Cum a întrerupt și tradiția că pentru a îndeplini pedeapsa capitală primită de un criminal, călăul trebuia adus dintr-o țară vecină. Speranța noastră stă tocmai în regăsirea acelei inocențe și temeri de a face rău celuiălalt, pe care o aveam altădată. Speranța noastră, în resuscitarea unei biserici care să-și asume rolul pe care l-a refuzat o jumătate de secol stă într-o înflorire din interiorul ei a dorinței de a-și purta din nou crucea. Ea trebuie înii să se purifice. Și, odată purificată, să propovăduiască cu unilită curvintă Domnului.

Societatea civilă românească, pe cale de a se reconstitui după revoluție, resimte ca o frustrare marginalizarea la care a ajuns — datorită propriilor sale greșeli — biserica ortodoxă română. Trecutul nostru apropiat a însemnat o existență fără orizont, o vulgarizare și o murdărire fără precedent a tot ce era mai de preț în viața fiecăruia. De aceea, nevoia regăsirii spirituale a fiecăruia dintre noi o resimțim cu putere. În această prefecere, biserica poate în sfârșit să-și asume rolul pe care altădată a refuzat să și-l asume. Nu înțevăd în nici un fel posibilitatea unei societăți civile fără o biserică activă prezentă în realitatea era mai arzătoare. Dar înainte de a-și face simțită prezența ea are urgentă nevoie de o deplină purificare. Precum în cer, așa și pe pământ.

RADU BORUZESCU

STELIAN TÂNASE

Magnum mophologycum

Bateți, clopote! Sunați, trîmbițe!
Bucură-te, norocită nație română!

Dacă un neștiutor ar întreba: „De ce trebuie să se bucure norocita nație română?” I-aș lămuri îndată: pentru că sub ochii noștri s-a construit un mare edificiu științific-filosofic; lucrarea lui e întreruptă, întrucît constructorul său lucrează acum la prezentul și viitorul nației; lucrarea va continua, probabil, de îndată ce autorul va fi desvovărat de greutatea ce apasă asupra umerilor săi. Dacă neștiutorul ar întreba: „Care edificiu, pardon? care constructor?”, I-aș lămuri numai deocult: edificiul este ortofizica, constructorul este d. Mihai Drăgănescu, președintele Academiei Române.

Cum de a reușit d. Drăgănescu să construiască un asemenea edificiu?

Iată cum: a introdus concepte noi; a folosit principii infailibile; a fost sprijinit de un ev norocos.

A introdus concepte noi: I.A.V., I.L.M., M.T.M., C.U., E.N.E., și cîte altele. Ele nu sînt doar un ajutor pentru rebusiști, ci sînt formule cu o mare încredințare conceptuală. Unele se definesc ușor: „Un I.A.V. va fi, de fapt, un arhem”. Dar ce e un arhem, un subarhem, o introduschi-dere, ce sînt cînta anticuantă, afiirea, lumata și informateria, ortosenul și ortoxistența? Un ortobiont este o lacună lumataică (I/V, p. 440), dar ce e un ortotron? Nu e — cum ar rezulta dintr-o etimologie naïvă — un acun drept, replică plină de hărnicie dată leneșului șezlong occidental, ci e „un dispozitiv de inter-

venție în ortoxistență, fără constință” (I/V, p. 31). Așa cum înțierea într-un mister oarecare presupune o purificare prealabilă, înțierea în ortofizică presupune abandonarea sensurilor profane ale unor termeni, în favoarea unora noi. De exemplu, alunecarea nu este „pierderea echilibrului, la călcarea pe o suprafață lucioasă” etc, cum spune D.E.X.-ul ci „deplasa de ortosenuri de sarcină în informateria de sub lumata”. (I/V, p. 156). Dar arhitectura, ce este? Ce este, este „an-samblul de funcțiuni pe care un sistem, arhem sau sistem introduschiș îl prezintă în raport cu un observator natural sau artificial”. (I/V, p. 439).

A folosit principii infailibile: elaborarea ortofizicii s-a făcut cu „respectarea și regădirea principiilor materialismului dialectic și istoric, într-un mod firesc” (I/V, p. 11), ceea ce pare imposibil, căci principiile, o dată respectate, nu pot fi pierdute, și nefiind pierdute, nu pot fi regăsite. Ei bine, d. Drăgănescu a făcut imposibilul!

A fost sprijinit de un ev norocos. A lucrat în cea mai glorioasă epocă a țării, în care știința a luat un avînt fără precedent. „Un rol deosebit în promovarea informaticii l-a avut secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, care a impulsat dezvoltarea electronicii și automaticii în țara noastră”. (I/V, p. 156). Sub îndrumarea noului Consiliu Național al Științei și Învățămîntului, condus de academician doctor inginer Elena Ceaușescu, știința și tehnologia românească

vor cunoaște noi realizări, noi etape de dezvoltare.” (I/V, p. 12). Atîta doar — că știința n-a mai apucat să cunoască prea multe noi realizări, căci din momentul în care d. Drăgănescu făcea această optimistă prognoză (1987), marea savantă nu se va mai putea dedica cercetărilor decît încă 2 ani...

Dar ce este, de fapt, ortofizica? Este „un nou model filosofic al lumii și omului, avînd o mare putere unificatoare a științelor fundamentale” (I/V, p. 447); este — sau stă să fie — un Mathesis Universalis. De exemplu, „noțiunea de ortosenă deschide un cîmp fertil pentru explicarea materiei nevil, a naturii și structurii interne a particulelor elementare, a comportamentului materiei vii, pînă la procesele mentale-psihologice ale omului.” (I/V, p. 13). Așadar, fizica devine ortofizică, sensurile devin ortosenuri, existența devine ortoxistență, într-un mîrș apoteotic spre absolut. Rămîne de văzut dacă — intrate în acest alai atotcuprînzător — ortodonția, ortodoxia, ortopedia își vor păstra denumirile lor sau vor deveni ortodontologie...

Este ortofizica un mare edificiu? Este, negreșit. Autorul pare să sugereze că ortofizica promite a fi marea sinteză filozofico-științifică a secolului nostru. Cine va desăvîrși această sinteză?

Pe de o parte, filozofia, căci „se poate constata, cu siguranță, că filozofia nu este moartă” (I/V, p. 15) — în ce tensiune psihică trebuie să fi așteptat filozofii acest verdict — și, nefiind moartă, este pusă la treabă: „ea trebuie să-și continue construcția și să prezică o nouă revoluție științifică (N.R.S.), a treia mare revoluție după revoluția newtoniană din sec. XVII și revoluția cuantic-relativistă.” (I/V, p. 16).

Pe de altă parte — credem — d. Drăgănescu, de la care așteptăm renunțarea — dacă nu la toate funcțiile publice — măcar la președinția Academiei, spre a se putea dărui generos desăvîrșirii ortofizicii.

I. M. Drăgănescu, Ortofizica, 1985

I. M. Drăgănescu, Informatica și societatea, 1987

VICTOR BARSAN

„Drumul”

Marin Gherasim se înfățișează pri-vitorilor operei sale — ca și mesterii vechi pătrunși de știință și de poezia unor lucruri pe care ochii nu le vedea — cu ciclurile unui program icono-grafic de o coerență fără falie, citit iconologic. „Drumul” său de astăzi, cu semne pictate ce se rînduiesc po-trivit unor subtile înrudiri morfologice, întinde la o încheiere morală care este regăsirea de sine.

RAZVAN TEODORESCU

Întrebările noastre se referă în exclu-sivitate la procesul de la Timișoara care se va deschide, vineri, 2 martie.

1 — Din cîte persoane este format lotul a cărui judecare va începe la Timișoara în ziua de 2 martie: numele și funcțiile pe care le-au deținut.

— Lotul care urmează a fi judecat pe data de 2 martie 1990 la Timișoara, format din inculpați care au săvîrșit genocidul (+favorizare, complicitate) cuprinde 21 de persoane. Primul dintre inculpați, care de altminteri prin calitatea sa de ofițer superior, fost general, a atras și competența Curții Supreme de Justiție este Maeri Emil, fostul șef al Direcției a II-a de contrainformații economice din Departamentul Securității Statului. Mai sînt: Popescu Ion, fost șef al Inspectoratului județean de interne, Sima Traian, fost șef al securității județului Timiș, Deheleanu Ion, șeful miliției județului Timiș, Baciu Ion, fostul șef al direcției economice din Inspectoratul general al miliției și alții.

2 — Printre aceștia sînt și cei care au tras efectiv în populație, după 20 decem-brie?

— Din cîte cunosc, prin actul de reziza-re întocmit de către Procuratura Militară, nu figurează și inculpați care au tras în populație; dar pot surveni surprize. Dacă în timpul cercetării judecătorești se vor administra probe din care să rezulte vinovăția și a altor persoane, completul de judecată poate cere procurorului de sedință extinderea lotului.

3 — Deținem informații în sensul că in-culpații Coman Ion, Matei Ilie și Bălan Radu nu figurează în acest lot. Ce ne pu-teți spune despre acest fapt, dat fiind că numele lor sînt cunoscute în întreaga țară pentru rolul important jucat în re-presiunea revoluției din Timișoara? Dar Dăscălescu Constantin, va fi sau nu ju-decat acum? Ce se întrevide în privința judecării lor?

Un spectacol fără capete de afiș

— interviu cu domnul TEODOR VASILIU, președintele Curții de
Justiție a României —

— Într-adevăr, nici unul dintre cei la care faceți referire nu figurează în lotul ce va fi judecat la 2 martie la Timișoara. Trebuie să fim foarte sinceri și să vă spun că asta îmi stîrnește și mie mira-rea, putîndu-mă exprima că lotul este într-un fel, „ciuit”. Conducerea Procu-raturii generale a afirmat că persoanele respective vor face obiectul unui alt do-sar, a altei cauze care va fi supusă jude-cării cît de curînd posibil.

4 — Din surse diverse, deținem infor-mația că din completul de judecată va face parte generalul maior de Justiție Valeriu Sitaru și colonelul de Justiție Ioan Răileanu, ambii ilustrîndu-se într-un trecut apropiat prin sentințele excesive, chiar în raport cu legislația existentă (in-cisiv condamnări la moarte), împotriva unor oponenți politici al regimului comu-nist. (Menționăm în acest sens dosarul domnului Mircea Răceanu.) Ce ne puteți spune în legătură cu aceste informații și, în cazul în care ele se confirmă, cum apreciați dumneavoastră că ei ar putea participa cu deplină obiectivitate la jude-carea unor oameni care provin din ace-lași aparat al puterii ceaușiste?

— Completul de judecată ce urmează a se deplasa la Timișoara nu a fost format la această dată (26 februarie, ora 13). Vă pot răspunde că domnul Ion Răileanu, colonel de Justiție a fost numit judecător la Curtea supremă de Justiție doar la data de 26 ianuarie 1990. În consecință, persoana respectivă nu putea pronunța nici un fel de sentință. În ce privește pe domnul general maior de Justiție Valeriu Sitaru, nu cunosc dacă acesta a făcut parte din completul de judecată investit cu judecarea domnului Mircea Răceanu. Eu sînt președintele acestei curți supreme de la 3 ianuarie 1990. Dar chiar dacă a făcut parte, consider că judecătorul res-pectiv ar putea participa la judecata ori-cărei cauze, întrucît completul este for-mat din trei judecători, el neputînd deci obstrucționa cu nimic pronunțarea unei sentințe legale și temeinice.

5 — Ce ne puteți spune despre activi-tatea dumneavoastră profesională și funcțiile pe care le-ați deținut în perioa-da de după venirea la putere a lui ceaușescu?

— Sînt de formație jurist. Am fost procuror, puțin timp judecător, și, între

1970—1974, ministru al Justiției, deci am părăsit activitatea de Justiție acum 16 ani. În 1974, fiind trimis să lucrez în străinătate (ambasador în Suedia). De 9 ani de zile am fost obligat să mă pensio-nerez pentru motive care se înțeleg. Deși pensionat (medical), pe data de 31 de-cembrie, împreună cu alți 6 juriști, am înființat „Uniunea democratică a juriștilor”.

6 — Poate mai vreți să spuneți ceva cititorilor noștri, chiar în legătură cu alt subiect legat de Justiție.

— Aș dori să vă informez asupra unui subiect care mă apasă încă. Am în ve-dere decretul privind amnistierea și grațierea unor infractori de drept comun. Era firesc ca inițiatorul, adică Ministerul Afacerilor Interne, să ceară și avizul celorlalte organe de specialitate (Ministe-rul Justiției, Curtea supremă de Justiție, Procuratura generală). Instituția noastră (Curtea supremă de Justiție) nu a fost consultată și personal nu am fost de a-cord cu eliberarea infractorilor de drept comun, dintre care unii elemente extrem de înrăite. Cu privire la opinia mea, am protestat în discuția avută cu domnul ministru de Interne, generalul Chițac. Con-sider că momentul ales pentru eliberarea prin grațiere nu era oportun și emiterea unor asemenea decrete de grațiere la un interval de timp atît de scurt nici nu face un serviciu Justiției.

GABRIELA ADAMEȘTEANU

P.S. Întrucît răspunsurile domnului Teodor Vasiliu nu sînt pe de-a întregul lămuritoare, ne rezervăm dreptul de a adresa aceleași întrebări (plus altele), ministrului Justiției, domnului Teofil Pop și procurorului general al republicii, domnului Gheorghe Robu.

Păcat de morții din Banat!

Joi, 22 februarie, 1990 între orele 16—18, în Piața Unirii din Timișoara, a-proximativ 3 000 de persoane au partici-pat la un miting organizat de grupări independente care militau pentru promovarea unei democrații reale, pen-tru apărarea drepturilor și libertăților omului, pentru afirmarea unei glîndiri libere, critice și responsabile. Manifes-tanții au protestat împotriva actelor de vandalism de la sediul Guvernului din seara de 18 februarie a.e., cit și im-potriva demonstrației de forță a gru-purilor de mineri, considerată ca ne-justificată în condițiile în care cei vi-novați fuseseră arestați. De asemenea, manifestanții și-au exprimat solidari-tatea cu cererile armatei, în special cu cea referitoare la destituirea minis-trului de Interne, Mihai Chițac, consi-derat a fi implicat în genocidul de la Timișoara. Cei care au luat cuvîntul la miting au precizat că revoluția declanșată la Timișoara în 18 decembrie a urmărit nu doar răsturnarea lui Ceauș-

șescu ci și a comunismului, și și-au ex-primat regretul că în acele zile singe-roase, minerii nu au ținut să-și ex-prime solidaritatea cu revoluționarii. Ei au apreciat că orice încercare de con-fiscare a revoluției, cit și de mușama-lizare a responsabilităților legate de masacrul timișorean aduce o jignire memoriei celor care s-au jertfit. La mitingul care s-a desfășurat fără in-cidente și în condiții civilizate s-au scandat lozinci ca: Libertate! Născu-ta nu uita nu ne poți manipula! Născu-ta a furat revoluția din Banat! Păcat, pă-cat de morții din Banat! Jos Comu-niștii! Jos Chițac! Timișoara! Timișoara! După miting, o coloană for-mată din cei care au participat direct la revoluție a refăcut traseul prime-lor coloane la demonstrația din seara zilei de 18 decembrie, cînd la Timișoara s-a declanșat revoluția. Partici-panții au insistat ca revoluția să fie numită revoluția din 16—22 decembrie.

puterea celor fără putere

VACLAV
HANEL

(Urmare din numărul trecut)

Cine sînt acești „disidenți”?

S-ar părea că termenul e aplicat în primul rînd unor cetățeni din blocul sovietic care au decis să trăiască în adevăr și care corespund, în plus, următoarelor criterii:

1. Ei își exprimă pozițiile non-conformiste și opiniile critice în mod public și sistematic în cadrul foarte limitat, care este cel accesibil lor și sînt, din acest motiv, cunoscuți în occident.

2. Deși sînt în imposibilitatea de a publica la ei acasă, și în pofida tuturor formelor posibile de persecuție din partea guvernelor lor, ei nu izbită să cîștige, datorită atitudinii lor, o anumită stimă atît din partea publicului cît și din partea guvernului și se bucură, în consecință, într-o măsură foarte restrînsă și insolită, de o indirectă putere reală în mediul lor. Acest lucru fie îl protejează de formele extreme ale persecuției, fie asigură faptul că în caz de persecuție guvernele lor vor trebui să facă față unor complicații politice.

3. Orizontul atenției și implicării lor critice depășește contextul îngust al imediatelor lor vecinătăți sau interesele lor particulare, pentru a îmbrățișa cauze mai generale și în acest fel activitatea lor devine politică prin natura ei, chiar dacă gradul în care ei se gîndesc pe ei înșiși ca forță politică directă poate varia enorm.

4. Sînt oameni care se dedică unor activități intelectuale, adică oameni „care scriu”, sau pentru care cuvîntul scris este mijlocul prim — și adesea singurul — la îndemînă și apt să le asigure atenția publică, în special în străinătate. Alte moduri în care ei caută să trăiască în adevăr sînt fie indelectabile pentru observatorul străin, pierzîndu-se în mediul local a cărui investigație le scapă, fie — dacă depășesc acest cadru local — apar ca fiind doar complementele ceva mai puțin vizibile ale scrierilor lor.

5. Indiferent de vocația lor primă, acești oameni sînt discutați în occident mai frecvent în calitatea lor de cetățeni implicați, în termenii aspectelor critice, politice ale activității lor, decît în cei ai activității „reale” din propriul lor domeniu. Din experiența personală știu că există o linie invizibilă peste care calci — fără să dorești asta și fără să fii măcar conștient de acest lucru — dincolo de care ei încețoșează să te trateze ca pe un scriitor care se întîmplă să fie și un cetățean preocupat de problemele țării sale și încep să vorbească despre tine ca despre un „disident” care, aproape din întîmplare (în timpul său liber, poate?) scrie și piese.

Există, fără îndoială, oameni care corespund tuturor acestor criterii. Ceea ce e discutabil este dacă e necesar să utilizăm un termen special pentru un grup definit într-un mod atît de accidental și, în sens specific, dacă acești oameni trebuie denumiți „disidenți”. Acest lucru se întîmplă însă, și nu avem ce face. Uneori, pentru a facilita comunicarea, utilizăm noi înșine eticheta, deși facem acest lucru cu neplăcere, mai degrabă ironic și aproape invariabil între ghilimele.

Se cuvine poate să precizăm acum unele din motivele pentru care „disidenții” nu sînt prea încîntați cînd termenul li se aplică. Mai întîi, cuvîntul ridică probleme de ordin etimologic. Un „disident”, ne spune presa noastră, înseamnă ceva în genul unui „renegat”, „apostat”. Dar disidenții nu se consideră niste renegați, pentru simplul motiv că ei nu neagă sau resping ceva. Ei au încercat, dimpotrivă, să-și afirme propria identitate umană și dacă resping ceva, atunci doar ceea ce e fals și alienant în viața lor, acest aspect al „vieții în minciună”.

Dar nu acesta e lucrul cel mai important. Termenul „disident” implică frecvent o profesie aparte, ca și cum, alături de vocațiile mai normale, ar exista o altă, specială — a circotii cu privire la starea de lucruri. În realitate un „disident” nu e decît un fizician, un sociolog, un muncitor, un poet, indivizii care fac, pur și simplu, ceea ce simt că trebuie să facă și

se găsesc, în consecință, în conflict deschis cu regimul. Acest conflict nu a apărut ca urmare a unei intenții conștiente din partea lor, ci ca urmare a logicii interne a gîndirii, comportamentului sau muncii lor (adesea confruntate cu circumstanțe externe mai mult sau mai puțin în afara controlului lor). Cu alte cuvinte, ei n-au decis, în mod deliberat, să devină niste nemulțumiți de profesie, așa cum cineva decide să devină croitor sau fierar.

În realitate ei nu descoperă că sînt „disidenți” decît mult timp după ce au devenit așa ceva. „Disidența” provine din motivații cu totul diferite de ambiția de a avea titluri sau faimă. Pe scurt, faptul că ei devin „disidenți” nu e rodul unei decizii și chiar dacă ar dedica acestei activități douăzeci și patru de ore pe zi, ea nu ar deveni o profesie, ci ar rămîne o atitudine existențială. În plus, este o atitudine care nu e în nici un fel proprietatea exclusivă a celor care au binemeritat titlul de „disidenți” numai pentru că se întîmplă să îndeplinească acele condiții accidentale deja menționate. Există mii de anonimi care se străduiesc să trăiască în adevăr și milioane care doresc acest lucru dar nu-l pot realiza, poate pentru că a-l face, în circumstanțele în care trăiesc, ar necesita de zece ori mai mult curaj decît al celor care au făcut deja primul pas. Dacă vreo cîteva duzini sînt aleși la întîmplare dintre toți acești oameni și incluși într-o categorie specială, acest lucru poate distorsiona grav imaginea de ansamblu. Asta se întîmplă în două moduri. Fie se sugerează că „disidenții” sînt un grup de oameni proeminenți, o „specie protejată” căreia li se permite să facă lucruri interzise altora și pe care guvernul ar putea chiar s-o cultive ca dovadă vie a generozității sale; fie se încurajează iluzia că de vreme ce nu există decît o mîna de nemulțumiți, care de altfel nu păsesc mare lucru, toți ceilalți sînt mulțumiți, căci dacă n-ar fi, ar fi și ei „disidenți”.

Dar asta nu e totul. Această etichetare întărește de asemenea, involuntar, impresia că preocuparea primă a acestor „disidenți” privește unele interese definite de grup, ca și cum întreaga lor dispută cu guvernul n-ar fi mai mult decît un destul de abstruz conflict între două grupuri opuse, un conflict care lasă societatea total în afară. O astfel de impresie contrazice profund importanța reală a atitudinii „disidente”, care se legitimează sau nu, prin interesul ei față de alții, față de ceea ce doare societatea în ansamblu ei, cu alte cuvinte prin interesul față de toți cei care nu vorbesc ei înșiși. Dacă „disidenții” prezintă un interes oarecare și dacă n-au fost de mult exterminați ca niste insecte exotice care au apărut acolo unde nu aveau ce căuta, nu este pentru că guvernul se teme în așa măsură de acest grup exclusiv și de ideile lui exclusive, ci pentru că el e perfect conștient de forța politică potențială a „vieții în adevăr” înrădăcinată în sfera ascunsă, perfect conștient de lumea din care crește „disidența” și din lumea căreia ea i se adresează: lumea umană de zi cu zi, lumea tensiunii cotidiene între telurile vieții și cele ale sistemului. (Poate exista dovadă mai clară în acest sens decît atitudinea guvernului după apariția Cartei 77, cînd a lansat o campanie pentru a obliga întreaga națiune să declare că poziția membrilor Cartei e eronată? Acele milioane de semnături au dovedit, între altele, că exactul opus era adevărat). Organele politice și politia nu fac altă risipă de atenție la adresa „disidenților” — ceea ce poate lăsa impresia că guvernul se teme de ei așa cum s-ar putea teme de o clică dornică de putere — pentru că ei sînt o astfel de clică, ci pentru că sînt oameni obișnuiți, cu griji obișnuite, care diferă de ceilalți doar prin faptul că spun cu voce tare ceea ce alții nu pot, sau se tem să spună. M-am referit deja la influența politică a lui Soljenitin: ea nu rezidă într-o putere politică exclusivă pe care ar deține-o ca individ, ci în experiența acelor milioane de victime ale Gulagului pe care n-a făcut decît să o am-

plifice și comunica altor milioane de oameni de bună credință.

A instituționaliza o categorie selectă de „disidenți” bine cunoscuți sau proeminenți înseamnă, în fapt, a nega aspectul moral intrinsec cel mai important al activității lor. Așa cum am văzut, „mișcarea disidentă” se dezvoltă pornind de la principiul egalității, fundat pe ideea că drepturile și libertățile umane sînt indivizibile. În urma urmei nu s-au unit oare „disidenții” bine cunoscuți în KOR pentru a apăra muncitori necunoscuți? Și oare nu tocmai din acest motiv au devenit ei „disidenți” bine cunoscuți? Și nu s-au unit „disidenții” bine cunoscuți pentru a forma Carta 77 după ce au devenit solidari pentru a apăra niste muzicieni necunoscuți și nu s-au unit ei oare în Carta toamă cu ei și n-au devenit ei oare „disidenți” bine cunoscuți” tocmai din acest motiv? E cu adevărat un erud paradox că tocmai faptul că unii cetățeni se ridică în apărarea altor cetățeni are ca rezultat etichetarea lor printr-un cuvînt care în realitate îi separă de acești „alți cetățeni”.

Această explicație va face clar, sper, semnificația ghilimelelor prin care am izolat cuvîntul „disident” în cursul acestui eseu.

XIV

Pe vremea cînd Cehia și Slovacia erau parte integrantă din Imperiul Austro-Ungar și nu existau condițiile istorice, politice, psihologice sau sociale care să fi permis cehilor și slovacilor să-și caute identitatea în afara cadrelor acestui imperiu, T. G. Masaryk a stabilit un program național cehoslovac bazat pe noțiunea de „activitate la scară restrînsă” (*drobná práce*). El înțelegea prin asta o muncă oarecare și responsabilă în arii foarte diverse ale vieții, dar înăuntrul ordinii sociale existente, o muncă aptă să stimuleze creativitatea și încrederea în sine naționale. Firește, el puneu o deosebit accent pe formare și educare luminată și inteligentă și pe aspecte morale și umanitare ale vieții. Masaryk era încrîncinat că unicul punct de pornire posibil pentru un destin național mai demn este umanitatea însăși. Prima sarcină a umanității era aceea de a crea condiții pentru o viață mai umană; și, din punctul lui de vedere, sarcina de a transforma statura națiunii începea cu transformarea ființelor umane.

Această idee a „muncii spre binele națiunii” a prins rădăcini în societatea cehoslovacă și a avut, în numeroase feluri, succes, rămînd încă și astăzi vie. Alături de cei care exploatează această idee ca pe o scuză perversă pentru colaborarea cu regimul, există și astăzi mulți oameni care sînt în mod sincer atașați acestui ideal și ei pot demonstra, cel puțin în unele domenii, realizări indiscutabile. E dificil de spus cu cît mai rău ar sta lucrurile dacă n-ar exista numeroși oameni care muncesc din greu, care au refuzat să cedeze și încearcă în mod constant să facă ceea ce fac pe cit de bine pot, plînd inevitabilul tribu minim „vieții în minciună”, așa încît să-și poată dedica toate forțele nevoilor reale ale societății. Acești oameni cred, corect, că orice exemplu de lucru bine făcut este o indirectă critică la adresa politicii proaste și că există situații în care merită să alogi această cale, chiar dacă asta înseamnă să abdică de la dreptul natural al criticii directe.

Astăzi există însă clare limite pentru o astfel de atitudine, chiar în comparație cu situația din anii '60. Din ce în ce mai frecvent cei care încearcă să practice principiul „activității la scară restrînsă” intră în conflict cu sistemul post-totalitar și se trezesc în fața unei dileme: fie să se retragă de pe această poziție, să-și dilueze onestitatea, responsabilitatea și consecvența pe care ea se bazează și să se adapteze la împrejurări (calea majorității), fie să continue pe drumul inițial intrînd, inevitabil, în conflict cu regimul (opțiunea minorității).

Dacă ideea activității la scară restrînsă n-a fost niciodată înțeleasă ca un imperativ de a supraviețui în structura socială și politică existentă cu orice preț (în care caz indivizii care admit să fie excluși din

această structură ar apare, inevitabil, ca renunțînd la idealul „muncii spre binele națiunii”) atunci astăzi o astfel de poziție ar avea încă și mai puțin sens. Nu există model general de comportament, nu există o cale simplă, universal valabilă pentru a determina momentul în care activitatea la scară restrînsă încetează să fie „pentru binele națiunii” și începe să fie „în detrimentul națiunii”. Este cît se poate de clar însă, că primejdia unei astfel de inversiuni devine din ce în ce mai acută și activitatea la scară restrînsă ajunge tot mai frecvent să se confrunte cu aceea limită dincolo de care a evita conflictul înseamnă a-l compromite esența.

În 1974, cînd lucram la o berărie, superiorul meu imediat era un anume S., o persoană foarte prietenoasă în fabricarea berii. El se mîndrea cu profesia sa și doare ca berăria noastră să facă o bere de bună calitate. El își petrecea aproape tot timpul la lucru, gîndindu-se fără încetare la îmbunătățiri și ne făcea adesea să ne simțim prost pentru că presupunea că îi împărtășim pasiunea pentru fabricarea berii. În locul indiferenței plictisite față de muncă pe care socialismul o incurajează era dificil de imaginat un muncitor mai constructiv.

Berăria era condusă de oameni care își înțelegeau mai prost munca și o lubeau mai puțin, dar care aveau o influență politică mai mare. El ducea berăria la ruină și nu numai că refuzau să acorde vreo atenție sugestiiilor lui S., dar au devenit cu timpul din ce în ce mai ostili față de el și începeau în fel și chip să pună bețe în roate tentativelor lui de a face o treabă bună. Situația a devenit la un moment dat atît de încordată, încît S. s-a simțit obligat să scrie o lungă scrisoare superiorului directorului, în care analiza dificultățile prin care trecea berăria. El explica de ce e cea mai proastă berărie din regiune și arăta cine era răspunzător pentru această stare de lucruri.

Vocea sa ar fi putut fi auzită. Directorul, politicește puternic, dar ignorînd totul despre bere, un om care îi disprețuia pe muncitori și se complăcea în intrigă, ar fi putut fi înlocuit și condițiile din berărie s-ar fi putut îmbunătăți pornind de la sugestiile lui S. Dacă lucrurile s-ar fi întîmplat așa, am fi avut un perfect exemplu al activității la scară restrînsă. Din nefericire s-a întîmplat exact invers: directorul berăriei, care era membru în comitetul regional de partid, avea prieteni sus-puși și a avut grijă ca situația să se rezolve în favoarea lui. Analiza lui S. a fost calificată drept „document defăimător”, iar S. a fost etichetat „sabotor politic”. El a fost dat afară din berărie și mutat la o altă, unde i s-a dat o muncă necalificată. Aici ideea activității la scară restrînsă s-a izbit de zidul sistemului post-totalitar. Spunînd adevărul, S. a ieșit din rînd, a încălcat regulile, s-a aut-exclus și a sfîrșit ca sub-cetățean, stigmatizat ca dușman. El putea acum spune orice vroia, dar nu putea fi, din principiu, auzit. El devenise „disidentul” Berăriei din Boemia Orientală.

Cred că e un caz-tip care, dintr-un alt punct de vedere, ilustrează ceea ce spunem deja în capitolul precedent: nu devii „disident” doar pentru că hotărăști să te dedici acestei cariere neobișnuite. Ești auzit în ea de propriul tău simț de răspundere, combinat cu un set complex de circumstanțe exterioare. Ești exclus din structurile existente și plasat într-o poziție conflictuală cu ele. Asta începe cu tentativa de a-ți face bine treaba și așirgești cu înfricarea ta ca dușman al societății. Iată de ce situația noastră nu e comparabilă cu cea din Imperiul Austro-Ungar, cînd națiunea cehă, în cea mai neagră perioadă a absolutismului lui Bach, aveau un singur „disident”, Karel Havlíček, înțemnițat la Brixen. Astăzi, dacă nu simțim anobi, trebuie să admitem că „disidenții” pot fi găsiți la orice colț de stradă.

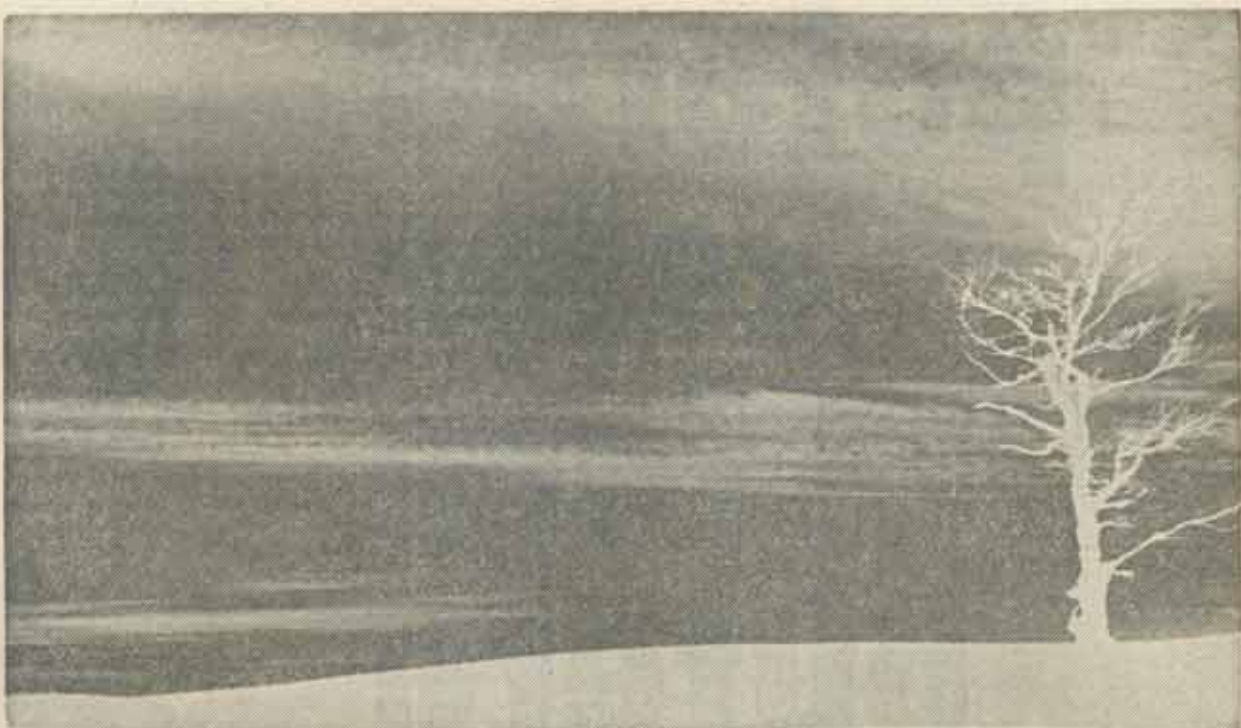
(Traducere de ANCA OROVEANU)

(Va urma)

SEMNIIFICAȚIA POLITICĂ A ECOLOGIEI

— Gabriel Andreescu —

Fotografie de AUREL GĂRBOVU

Căutând precedentele conștiinței ecologice ar trebui să ne referim la filozofii antice, de universală toleranță, ale Orientului. Întoarcerea la natură s-a dovedit o constantă sau cel puțin o periodică chemare în cultura Occidentului din ultimele secole. Ceea ce rămâne însă specific fenomenului ecologic în ultimele decenii este unitatea demersurilor științifice și a celor morale.

Termenul de ecologie definește, la propriu, știința relațiilor dintre organism și mediu. Ecologia s-a dezvoltat în legătură cu fenomenele de degradare a acestor relații, de conștientizare a nevoii unei politici de conservare sau de reparare. În spațiile tuturor acestor reacții se află și egocentrismul binecunoscut, hotărârea omului de a se apăra de implicațiile nefaste ale propriilor irresponsabilități, dar dincolo de motivarea inițială sau parțială, problematica și activitatea ecologică au stimulat respectul față de natură, respectul față de viață, grija pentru consecințe, o diminuare a orgoliului tehnologic. Obiectul unei discipline științifice este deocultat în funcție de întrebările la care rezultatele cercetării sînt chemate să răspundă. În acest sens obiectul ecologiei se organizează în raport cu manifestările moralei ecologice. O astfel de asociere, știință-morală, posibilă la nivelul unei experiențe umane fără precedent este probabil una dintre căile de reînnoire spirituală a contemporaneității.

Alături de ecologie să mai numim un domeniu aflat la intersecția științei și a moralei. Teoriile politice nu admit, prin selecția problemelor, specifice sau în procesul (indispensabil) de interpretare, prepoziții asupra valorilor sociale, postulate asupra condiției umane, — deci nu omite fantele morale. Această analogie, aceeași asemănătoare implicare a ecologiei și a teoriei politice ar putea să aibă, așa cum se întâmplă, și cu alte domenii, un efect benefic asupra dezvoltării lor și în special asupra teoriei mai puțin evoluată, prin preluarea unei metodologii, generalizarea rezultatelor, deschiderea unei problematice. În cazul nostru teoriile politice sînt cele ce par marile beneficiare ale comparării. Ecologia s-a dezvoltat extensiv datorită unei fante „deșănțate” de obiect, posibilității de a cerceta un mare ansamblu de sisteme asemănătoare, posibilității de a experimenta, condiții pe care politologia nu le-a avut la dispoziție. Rezultatul: teoriile politice par a fi cu mult mai defectare, deci au cu atât mai mult de primit.

Alături de axa comună știință-moralitate, ecologia și politologia se mai aseamănă prin statutul metodologic asemănător al obiectelor de studiu, aspect indispensabil coroborării celor două domenii științifice. Într-o ordine întâmplătoare a proprietăților care le apropie, din acest punct de vedere, voi aminti complexitatea modelelor necesare pentru descrierea fenomenelor ecologice și sociale.

Un criteriu foarte simplu de complexitate este numărul parametrilor specifici. Și procesele studiate de ecologie, și procesele de natură politică, introduc un număr foarte mare de parametri, de unde dificultatea de a-i identifica, de a le stabili importanța și efectul. Este cunoscut faptul că sîntem capabili să controlăm, să corelăm intuitiv numai un mic număr de factori. În acest sens un fenomen ecologic sau politic care depinde de un număr mai mare de parametri — între care apar lanțuri cauzale complexe — este greu previzibil, la deosebi o evoluție surprinzătoare. Există exemple celebre de omilire a unui sau a câtorva factori, cu efecte neașteptate, opuse sau foarte depărtate de presupozitii, iar aici voi aminti, pentru domeniul ecologic, unul: efectul experiențelor nucleare din atmosferă. Inițial s-a emis ipoteza că reziduurile proiectate în atmosferă de exploziile nucleare vor rămâne acolo ani de zile, timp suficient pentru reduceri importante ale radioactivității. Un nou factor a fost pus în evidență: curenții atmosferici care aduc reziduurile pe pământ, în câteva luni, concentrându-le în zona temperată de Nord

(60 la sută din populația lumii). Surprinzător, s-a descoperit că eschimoșii și laponii primiseră doze de radioactivitate cu mult mai mari decît populațiile din zonele temperate, deși căderile de radioactivitate din Arctica erau o zecime din căderile din zona temperată (Nord). Explicația: în zona temperată căderile radioactive sînt absorbite de către țărba din sol, iar solul produce o puternică diminuare a lor. În Arctica lichenii le absorb direct din aer și sînt concentrate de lanțul trofic licheni — reni — eschimoși.

În domeniul politic existența unor serii cauzale multiple determinate este neluocată dar mult mai greu de pus în evidență. S-a confirmat în timp că, un pactist ad interim se poate dovedi fatal pentru menținerea păcii; dorința ociliei cu orice preț a unei configurații, înaintea celui de-al doilea război mondial, este în mare măsură responsabilă de holocaust. Lipsa de fermitate a lui Carter a generat cele mai încordate relații între superputeri, în timp ce intransigența lui Reagan a dus la o îmbunătățire sensibilă a canalelor de comunicare dintre ele. Teoria marxistă a presupus că excluderea proprietății private (asupra capitalului) este factorul hotărîtor în stabilirea unui comportament tovarășesc, generos, constructiv. Rezultatul a fost accentuarea considerabilă a asimetriilor decizionale și o victorie fără precedent a relațiilor umane.

O a doua formă a complexității este dată de structurarea sistemului mare într-o mulțime de subsisteme, proces care explică, printre altele, evoluția neînțelivă a unui sistem introdus în sistem sau colul excepțional și informal. Rețeaua fără de conexiuni care se stabilește între subsisteme poate să funcționeze ca amplificator. Exemplu ecologic: ciclul DDT în natură. Dacă concentrația de substanță toxică în sol este de o unitate, prin acumularea acesteia în urma procesului metabolic ajunge, la zimb, la o concentrație de la zece pînă la douăzeci de unități; alături care se hrănesc cu rime ridică concentrația la aproape două sute de unități. Exemplu politicologic: caracterul exploziv pe care îl are, după stabilizarea dominiei personale în grupul de elită al puterii, diseminarea acesteia într-un sistem autoritar sub forma extremă a cultului personalității (vezi și cazul României).

Proprietatea opusă, de slăbire a unor semnale, are un rol central în toate structurile complexe, fiind indispensabilă mecanismelor de echilibrare. Foarte interesantă este lăstura dintre problemele informaționale ce apar în sistemele mari și existența subsistemelor independente. În acest sens normalitatea societății anare cu împărțită într-o mulțime de organisme care

intră în relație unele cu altele printr-un sistem de reglaje. Reglajul înseamnă mai întâi adaptarea informațională și apoi ordine decizională. Comunismul a mizat în mod programatic pe răsturnarea acestei relații, făcînd din planificare — și nu din informație — principala sa strategie. Termenul de planificare (planificare socialistă, centralizată înseamnă prevedere, corelare, control, determinare. Chiar lăsînd la o parte efectele sociale nefaste, rămîind la datele pur economice, planificatorii socialismului au avut surpriza de a scăpa din mînă corelațiile pe care le presupune și propune o economie centralizată. Ei nu au ajuns niciodată și niciunde la eficiența economică dorită. Dintre motive, limitele informaționale par cele mai restrictive: cantitatea de informație care ar trebui prelucrată, prelucrată și transmisă în scopul echilibrării și coordonării marelui număr de subsisteme scosese de sub mecanismele naturale de reglare depășește complet capacitățile organelor de decizie.

O altă asemănare între procesele ecologice și procesele politice este caracterul lor nelinier. În sistemele ecologice o formă interesantă de neliniaritate are drept cauză interacțiile sinergice.

Procesele sinergice sînt numeroase și deseori, nefecit spectaculoase. Dacă se dublează concentrația de bioxid de sulf și nivelul unei substanțe cancerigene în aerul poluat, pericolul ce rezultă crește mai mult decît de două ori deoarece bioxidul de sulf inhibă mecanismele de autoprotecție a plămînilor, în sistemele politice sinergia joacă, probabil, un rol considerabil, dar nu există o tradiție a interpretării fenomenelor în acest sens. Un exemplu decantă dintr-o situație ceva mai complicată: importanța cuplării unei presiuni externe și a unei presiuni interne pentru a produce o schimbare semnificativă în politica unui regim — referitoare, să zicem, la politica drepturilor omului.

O proprietate pu implicată de adîncime este catastroficitatea parametrilor care descriu genul de fenomene la care ne referim. Un parametru este catastrofic dacă o mică variație a sa are influențe importante asupra stării sistemului. Deosebiră unor limite de echilibru poate duce la o creștere majoră a numărului bacteriilor unui lac poluat cu mercur și de aici, la transformarea mercurului într-un comensal solubil (metilmercur) care poate fi ingerat de către pești; biotopul suferă o schimbare radicală. Se poate spune că majoritatea factorilor de natură politică sînt catastrofici; problema, în acest caz, nu este de a confirma catastroficitatea, ci de a determina domeniul de catastroficitate. Domeniile de catastroficitate pot con-

știga, probabil, un criteriu semnificativ pentru tipologia democrație-totalitarism. Analogia ecologie-politologie poate fi, am afirmat, bază unor importante transferuri metodologice și sugestii euristice. Voi rămîne aici, la câteva observații care interesează studiul autoritarismului social.

DE LA SUBIECTUL DEGRADĂRII ECOLOGICE LA SUBIECTUL AUTORITARISMULUI SOCIAL

Conștiința ecologică înseamnă, mai întâi, perceperea degradării mediului ca defavorabilă vieții umane, dar defavorabilă și naturii, privită ca valoare în sine; apoi afirmarea acelor principii morale care urmează să fie definite drept degradare socială și cer, corespunzător, acțiuni de reparare motivate moral. Poate fi dusă analogia dintre degradarea ecologică și degradarea socială atît de departe încît paralela dintre ele, urmărită pe coordonatele mecanismelor distructive și ale intervenției umane să ducă la o redimensionare a cercetărilor asupra fenomenului de autoritarism social?

De foarte multe ori fenomenul de degradare ecologică se produce în urma distrugerii echilibrului natural și înlocuirii acestora printr-o soluție artificială, chemată să dea rezultate superioare. Astfel, nu numai că distrugeră răpitoarelor în țările din vestul Europei nu a dus la o creștere numerică a vînatului mare dar, datorită factorilor de selecție, trofeele vest-europene au devenit, în medie, inferioare celor din țările în care răpitoarele nu au dispărut. Remarcabil este faptul că instaurarea totalitarismului de tip comunist a însemnat o distrugere programată a tuturor mecanismelor de reglare spontană de natură economică, culturală, politică, — care a oferit coerență vieții sociale din etapele anterioare. Evident, referindu-ne la mecanismul de reglare „spontană” nu excludem ideea că „așul de joc” provine deseori din acțiunea constantă a celor ce aparțin comunității sociale. „Spontanitatea” traduce — poate nu cel mai bine — o proprietate de sistem, prezenta a numeroși factori cu un spectru acceptabil de variație într-un sens sau în celălalt, cu o libertate corespunzătoare de identificare a stărilor de echilibru acceptabile. În acest sens planificarea din sistemele democratice și planificarea de tip comunist diferă considerabil: dacă prima rămîne un factor de intervenție — printre mulți alții — într-un ansamblu de relații independent și decisiv, a doua acaparează însuși cadrul de intervenție. Una este de reglare, cealaltă de reamenajare. Semnificativ pentru a înțelegem diferențele este faptul că, răminerea în urmă a eficienței sociale a fost cu mult întrecută de conservatorismul obiectivelor: planificarea de tip comunist nu poate fi decît integrată, deci predeterminată la obiectivele, nu numai mijloacele. Urmarea: nenumăratele schimbări tehnologice și socio-culturale postbelice au fost inițiate, aproape în totalitate, în tăie democratică.

Factor și efect al degradării ecologice este și reducerea varietății biologice. Dispariția unei specii dintr-un biosistem este însoțită în sine, dar are, în mod normal, efecte nefaste asupra ansamblului celorlalte specii prin intermediul unor complicate lanțuri cauzale. Un sistem totalitar oferă o analogie extremă, în plan social, a aceluia ecologic. Datorită valorizării — într-o anumită măsură întîmplată — a interesului științific și material comunist s-a concentrat potențialul distructiv asupra activităților umane și politice. Rezultatul, o degradare a simțului etic și social, s-a repercutat negativ, prin anula rețea de dependență, asupra nașterii materialitate.

Catastrofele sistemelor naturale au deseori drept cauză nu oboseala corecției naturii ci o banală irresponsabilitate. De aceea un renumit ecolog (Barry Commoner) accentua asupra implicațiilor unuia dintre principiile ecologice pe care le e-

Fuga 2

Desen de STOIAN EUGEN

(Continuare în pag. 23)

ACENTE

Andrei Cornea

● Libertatea fricii

Este, poate, comun fenomenelor post-revoluționare faptul că odată cu eliberarea oamenilor, a instituțiilor, a limbajului se produce, după un anumit timp, și eliberarea spaimelor lor. În urma teribilei decompresii sociale, politice și ideologice pe care năruirea unei puteri o produce, se naște, nu o libertate nouă în raport cu frica — așa cum am fi voiti și cum am sperat — ci o nouă libertate a fricii însăși, o **frică liberă**. Omul este liber sau, cel puțin, mai liber, dar și frica sa devine liberă. Pentru cel care a năzuit să fie liber de frică este o tristație și o deznădejde să constate doar această frică liberă și nu se poate gândi decât că ea ar putea înserna spectrul și mesajul unei noi sclăviri.

Dar să încercăm a explicita lucrurile: cum era frica noastră „înainte”, care erau trăsăturile sale fundamentale? Ea era, desigur, sub aspect cantitativ, uriașă, dar nu aspectul cantitativ ne interesează aici, ci cel calitativ. Iar din acest punct de vedere, am putea observa că frica „de dinainte” era, în general, la fel de „incontrolabilă”, la fel de organizată, la fel de disciplinată precum era întreaga noastră societate. Se supunea și ea, ca tot restul lucrurilor și fapturilor, „comandamentelor de sus”, iar dacă totuși, uneori o mai lua puțin razna, era chiar și ea „avută în vedere”, spre a fi reasezată la locul cuvenit.

În esență, era vorba despre o frică al cărei obiect era bine determinat, stabil, perceptibil. Oamenilor le era frică de o anumită vecin, de o anumită stradă: se temeau de șef, de noul decret, de milițianul din colț, de o conversație într-un restaurant, de delegatul sectorului de partid: în ultimă instanță, se temeau de persoana conducătorului, de la care coborau nesmintit toate relele asupra-le. Frica era, așadar, stăpînită cumva de propriul său obiect, se afla în subordinea acestuia și nu-l putea în nici un caz scăpa. Iar obiectul, oricât de imens și de împovăracător ar fi fost, avea măcar o concretizare, o materialitate care îl făcea, în general, odios dar cumva suportabil. De aceea, probabil, am și putut trăi, atîta vreme, supuși unei frici ce era, ea însăși, supusă și îngăduie. Totalitarismul, cu rețeaua sa generală de control, interdicții și restricții, supunea între limite aproape de neîmpănat, nu numai întreaga societate, nu numai pe toți oamenii, dar chiar și frica lor.

Nu vreau să se înțeleagă cumva că „a avea vreo complezență pentru frică” de atunci și că aș socoti frica liberă de acum ca semnălizind o alunecare spre mai rău. Dimpotrivă, frica liberă este unul dintre semnele cele mai clare, după părerea mea, ale unei societăți cu adevărat mai liberă, dar totodată ea semnăliză și o societate ce s-a eliberat brutal, dramatic. Revoluția — se știa de destulă vreme — nu este deloc cea mai înțeleaptă cale spre bine, dar atunci cînd istoria nu îngăduie alegere, înțelepciunea trebuie să-și croiască, vrînd-nevrînd, și o cale prin revoluție. Iar gîndirea trebuie, de aceea, să se aplece și asupra fricii libere, ce este cu atât mai înspăimîntătoare, cu cît ne-am așteptat mai puțin la ea și este cu atât mai primejdioasă, cu cît îi ignorăm mai mult existența și îi confundăm mai mult manifestările cu cele ale fricii determinate, supuse, de mai înainte.

Societatea totalitară avea, fără îndoială, transparența ei liniștitoare. Puterea se exprima clar, închevare, iar între fenomene și esență, lor domnea o relativă coerență. Stăpînit (sau stăpînit) și supuși se delimitau clar, ceea ce, în ansamblu, convenea înconștientului colectiv. Există un părinte, teribil desigur, dar faptul era, la un nivel subliminal, dator de o anumită certitudine și convenabil. Or, odată

cu revoluția, cu amestecul inextricabil de nou și vechi, cu confuziile inevitabile sau evitabile care apar la tot pasul, cu intersecțiile insolite între eroare, rea voință și incompetență, aparența liniștitoare, paternalistă a societății e distrusă. Iată însă un fapt cu care înconștientul colectiv nu se poate împăca prea ușor și atunci el se străduie, după opinia mea, să recreeze, în răspărul constituției, schema paternalistă și totalitară dispărută. Iar aceasta se împlinește exact prin intermediul fricii libere.

Dar dacă frica liberă are această unică finalitate, îmi pare că ea tinde să o realizeze în baza a două mecanisme. În primul caz, ea încearcă să refacă o **presupusă structură de adîncime totalitară**. Principiul este că, în realitate, „nu s-a schimbat nimic”: comunismul a rămas în locul lui, securitatea e la fel de puternică și de întotdeauna ca mai înainte și tot ceea ce se vede contrar acestei reprezentări e o înșelăciune și o fatădă iluzorie, așezate cu bună știință de o voință malefică. E evident că, pentru omul care gîndește astfel, frica nu mai poate avea un obiect determinat: ea zboară liberă și aderă nestăpînită, instabilă dar și nesățioasă la orice obiect. Prietenul de mai înainte, a cărui probitate și curaj în epoca dictaturii păreau a fi cel mai bun antidot împotriva oricărei suspiciuni, devine, de îndată ce are altă părere sau capătă anumite împuterniciri guvernamentale, suspect: el este ori vindut puterii, ori incapabil să-l deslușească acesteia tenebrele, ceea ce omului nostru i se pare a fi aproape mai rău. În general, frica cea liberă își schimbă cu viteză obiectul: președintele, primul ministru, alegeții, televiziunea etc. Pentru ea, orice gest, orice întâmplare declanșează simbolul unei realități ascunse, fatidice și nu o dată, de aceea, se întâmplă ca omul stăpînit de ea să recurgă, pentru a se calma un moment, la metode simbolice de a exorciza răul ascuns, cum este acela, ridicol și primitiv, de a înova în ortografie, prin scrierea numelui lui Ceaușescu cu minusculă.

Potrivit celui alt mecanism, frica încearcă să recreeze paternalismul pierdut nu numai la adîncime, în structura profundă, invizibilă a lumii, ci chiar la suprafață. De aceea, omului în cauză îi va fi frică de orice discuție în contradicție, de orice analiză, de orice opinie tranșantă, de orice semn real de libertate. Frica sa se va lăsa pe rînd asupra demonstrațiilor, asupra tinerilor, asupra partidelor politice, asupra greviștilor, asupra privatizării, asupra străinilor și, în ultimă instanță, asupra gîndirii însăși, simțită ca un factor alarmant, iritant, ca un teren de „destabilizare”. A cui? A propriei sale reprezentări înconșiente a lumii.

Oricît de diferite în fapt ar putea fi aceste două mecanisme de expresie ale fricii libere, în fond ele au ceva comun: predarea în fața înconștientului colectiv și sentimentului unei iremediabile neputințe personale. Oricum ar fi, omul este închipuit un simplu subiect al istoriei și al acțiunilor adevărate și acestuia, ce acționează îndărătul unei cortine opace, iar dacă într-un caz, omului îi este teamă că acești autori își vor arăta la un moment dat chipul real, în timp ce în celălalt caz, omul se teme că prin nesăbuită sa jurnalieră el ar putea primi împotriva-i minia actorilor ascunși, vedem în ambele situații o egală demisie dinaintea unui model înconștient, urzit din adîncul vremurilor. Există desigur, și diferențe importante între cele două atitudini, ce nu pot fi trecute sub tăcere, dar ceea ce ne interesează acum este să observăm că amîndouă sînt produse de aceeași frică liberă născută în urma prăbușirii structurii totalitare.

Și atunci, ce-i de făcut? Pentru guvernanti, mai întâi, este de neiertat să nu înțereze, prin toate mijloacele, diminuarea obiectelor susceptibile de a atrage asupra lor frica liberă a guvernatorilor. Ei ar trebui să elimine cît mai repede incertitudinile, confuziile și opacitățile sistemului.

În general, și pentru guvernanti și pentru guvernați e nevoie de a gîndi, de a reflecta, de a analiza. De a face distincții fine între lucruri și procese, de a evita orice ispită manicheistă. E nevoie să stabilim ierarhii reale, serii de valori, să deosebim între intenție și eroare, să evităm globalitățile gîndirii lenine cu simbolismele sale primare. Ar trebui, probabil altădată, mister pe cît ne închipuim, noastre esențialiste: nu este deloc sigur că lumea, în adîncurile ei, este mai simplă, mai elementară, mai pregnantă decît se înfățișează la suprafață. Existența „actorilor” ocuți este o ipoteză ca oricare alta. În spatele cortinei nu se ascund probabil altădată mistere pe cît ne închipuim, pe cît îi place înconștientului nostru să creadă. Penumbra, subliniaritatea domnesc și „nici” și „acolo”, în proporții nu foarte diferite și numai punctul de privire ne face să întrevădem altădată densități. Penumbra și subliniaritatea constituie atunci realitatea omenească, adevărul nostru și ar fi înepi să suspectăm veșnic îndărătul lor o lumină incrementă, pe care uneori s-a voim a o transporta în afară.

Trebuie, prin urmare, să ne asumăm mai deplin condiția, căutînd să rezistăm atît de puțin, cît și adormirii propuse de înconștientul colectiv. Ne trebuie minte trează, dar și inimă și doar așa, poate, frica noastră liberă își va afla iarăși un stăpîn: dar nu în obiectul ei, de data aceasta — fie el un om, o organizație, o structură — ci în subiect: noi înșine. Altminteri, vom rămîne cu libertatea fricii, ce nu este decît o altă față a fricii de libertate.

ACENTE

Maria-Luiza Cristescu

● Între azi și
mîine: scriitorul

Putînd de a-și imagina lumea de mîine nu o au în această clipă suspendată, sărită din matcă, decît religioșii. Scriitorul e sceptic. Chiar și cu sensul scriitorului. Al literaturii. Pentru că timpul scriitorului este prezentul, iar religia lui este arta scrisului care implică în adîncul ei patria, democrația, morala. Explicit pentru scriitor este doar omul care gîndește, simte și, mai ales, e destinul tuturor marilor idei și fapte pe care le flutură ca pe o flămară prezentul.

Pentru religioși, raportul este direct și, prin aceasta, mai simplu. Adorarea lor pentru Dumnezeu este, cum spune marele credincios ortodox Rozanov, opțiunea pentru „fața întemeiată a lui Crist”. A unui Dumnezeu care nu ride nicodată. Prezentul religioșilor este mortificare în numele vieții de apoi, adevărată viață. În numele acestei credințe, a petrecerii aumbre prin viață, literatura, teatrul, arta în genere, adică omul deplin e doar îngăduit. Îngăduit fiind, nu e și necesar. Dragostea de viață și una din formele ei, literatura, e respinsă ca neutilitate, minuirea de către cel ce poartă o dureroasă iubire lui Cristos. El exaltă moartea trupului prezent și se mortifică. Fața lui Dumnezeu, spune textul sfînt, o va vedea doar cel care a murit.

Religia artei este însă plăcerea și bucuria omului, plăcerea și îndoiala, tremurul de frînză al ființei. Adică, prezentul și viitorul inclus în el și dedus din el. Scriitorul privește și imaginează omul în deplinătatea nestirbită, necorectată a umanității lui. Dorință, aspirații, ris, spaimă, nesigurantă, agresivitate, nostalgie, răget. Uneori toate deodată. În aceeași clipă a vieții. Nimic nu clinteste din cele nepermise, nimic nu vrea să aducă în mod arbitrar la cantitățile admise de o idealitate sau alta. Scriitorul gîndește omul așa cum îl apare.

Dumnezeul religioșilor cere cumpătarea, excluderea plăcerii și mortificarea simțurilor. Chiar și feroarea „iubirii de Dumnezeu” a religioșilor a fost dozată de doctrina lor. Nici prea multă feroare nu e îngăduită călugărilor, de exemplu. Din practica lăcașurilor de reclusiune e știut, și statuat, că, din prea multă feroare, se cade într-un „gol de feroare”. De acest pericol s-au îndrăgii doctrinarii și dirigitorii. Doar o unme doză de feroare îndreptată spre Dumnezeu e îngăduită de normă. Încălcarea ei atrage penitența Dumnezeuului care „nu a ris” și nu ride nicodată. Nu îi e pe plac artistul. Îl îngăduie doar.

Scriitorul se găsește într-o poziție proastă, neprietnică în fața lui. E neacoperit și neapărat de cercuri. El își plasează înălțimile mai jos decît seninul înstelat. Mai „jos” din punctul de vedere al religioșilor care refuză desăvîrșirea ființei și rostul deplin al omului în chiar viața unică ce i-a fost dată. Acest „jos” este un „înalt” refuzat de religie, tratat cu îngăduință de cei ce așteaptă zviața de dincolo” și apariția chipului dumnezeiesc. Din acest punct de vedere e înconștient și dizident să fii scriitor. Scriitorul acceptă un statut al toleranței, al micului păcătos care va fi iertat și el, alături de alții, pentru vina de a fi făcut din om controlul gîndului și iubirii lui. Scriitorul se dedică omului — creație divină —, iar nu divinității însăși.

Scriitorul e înconștient și dizident și privit de la celălalt capăt: dinspre societățile organizate pe doctrine ale puterii, societăți cu idei precise despre cum trebuie să arate această lume și viață organizată și administrată de ei, în numele oamenilor. Față de putere, „înaltul” scriitorului este deasupra cerului jos și apăsător propus de ea. Poziția scriitorului este de apărător al ființei omului în lumea condusă de puteri lumesti. Această poziție îl face să fie refuzat de putere. I se refuză, cu atât mai mult, participarea la putere. Și dinspre această parte este tolerat, fără să fie sprijinit și ocrotit, atunci cînd nu este de-a dreptul asuprit și dat de o parte.

În alte vremuri, instituția supremă în lume a exilat sau extirpat scriitorul ca și societățile de astăzi.

Aparent, societatea îl atîncează pe scriitor: el se ocupă de binele omului pe care și ea, societatea, vrea să i-l facă. Uneori, societatea i-l face cu orice preț. Chiar cu prețul vieții omului.

Nu se poate spune că religia sau societatea gîndită ca putere sînt vinovate față de scriitor. Între două doctrine instituționalizate, larg și minuțios organizate, prevăzute cu norme și pedepse pentru încălcarea lor, ambele își propun binele ome-

nirii. Al omenirii, iar nu al omului. Scriitorul vrea binele omului, plasîndu-se astfel într-o poziție echivocă față de biserică și de societate. El înconștientă și încalcă statutele pe care, altfel, le respectă ca om și cetățean. Dar nu le exaltă în literatura lui. E, deci, firesc să-i fie refuzată răsplata izbăvirii veșnice, fiindcă iubeste omul, iar nu numai pe creatorul acestuia. E tot atât de firesc să fie îndepărtat de centrul în care se lău hotărîrile pentru societate și în numele ei. Scriitorul care a suferit de foamă și prigoană ca martir, n-a fost nicodată sancționat de biserică. După cum nu a fost declarat erou de către societate. Decît post-mortem. Chiar dacă i s-a recunoscut bunătatea de către unii și utilitatea social-umanitară de către ceilalți, a ieșit din tipicul impus de fiecare pentru acordarea participării egale și de drept. Scriitorul nu e luat în seamă ca posibil martir pentru că opera lui nu a fost, doar și numai, o dizertație pe o temă creștină și nici o formulare explicită a extazei întru Cristos. Tot așa, societățile în faza lor revoluționară și-au avut poezii care eltau lumea nouă ce părea să iasă din virtutea început. Au suferit pentru ea iar, unii, au și murit. N-au fost trecuți în rîndul eroilor.

Scriitorul n-a fost luat în seamă printre candidații de sfinți sau eroi, în ciuda îndreptății candidaturii lor din chiar punctul de vedere al bisericii și al societăților. Poziția lui istorică, într-un prezent de mîi de ani, e dizidentă și înconștientă. Doctrina lui e departe de orice doctrină, cu toate că scopul ei include în ea tot ce găsește bun pentru om, în toate cele știute. E doctrina viului larg, imposibil de închis, fără să amputeze, în cubul de sticlă al celor oficiale. De la om spre omenire vine lumina, iar aceasta doar scriitorul o întărește. Spune Hegel în *Spiritul creștinismului și destinul său*: „În fiecare om în sine este lumina și viața, el este proprietatea luminii; și nu este luminat ca un corp întunecat care nu poartă decît o strălucire străină; propria sa substanță ia foc, și el este propria sa flăcără”.

ACENTE

Szilágyi N. Sándor

● Unde ne sînt
intelectualii?

Cînd am aflat de înființarea Grupului pentru dialog social și de componența acestuia, și mai ales după ce am ascultat memorabilia masă rotundă la Televiziune, am conștientat cu satisfacție că la formarea opiniei publice va fi de acum înainte în mîna unor oameni competenți, europeni în sensul cel mai bun al cuvîntului. (N-aș dori să le înșir aici toate meritele, întrucît laudele la adresa domnilor lor toarnă în săptămînalul editat de acest grup ar putea fi interpretate drept lipsă de decență.) Și totuși, cu trecerea săptămînilor, sînt cuprins din ce în ce mai mult de o anumită decepție.

Întrucît revoluția noastră nu a fost declanșată de un grup organizat care să fi avut o strategie prestabilă, bine pusă la punct, a existat pericolul de a se crea un vid de putere, cu toate consecințele sale. Constituindu-se încă în timpul revoluției, Frontul Salvării Naționale, cu toate deficiențele și chiar greseliile sale ne-a salvat de acest pericol. (Unele dintre aceste greseli erau, după părerea mea, inevitabile, ele datorîndu-se mai mult lipsei de expe-

(Continuare în pag. 6)

(Urmare din pag. 5)

identă democratică, și nu unor intenții dubioase. Sper că nimeni nu va lua în nume de rău dacă voi cita aici unele din faimoasele legi ale lui Murphy: „Dacă un fenomen se poate explica suficient printr-o simplă prostie, nu este necesar să presupunem neapărat existența unei rele-credințe”. Am scăpat deci de pericolul vidului de putere, dar n-am reușit să evităm vidul de cultură politică. Opinia publică a intrat într-un fel de haos, așa cum și era de așteptat după atâtea ani de abrutizare spirituală, un haos în care se constată o învălmășeală bizară de noțiuni neînțelese sau prost înțelese, de argumentări fără nici o bază etică de cît teoretică. După cum arată un sondaj efectuat de Televiziune în rândul populației, noțiunea democrației este confundată în mod consecvent cu cea a libertății de exprimare. (Dar mi-a fost dat să aud și această frază nostimă, întristătoare în același timp: „Vom vedea cum va fi, aștia zic că vor să facă lași democrație”, și asta înseamnă că n-am făcut nimic.) Cîineva a venit la Televiziune și a explicat că democrația ar însemna că minoritatea se supune voinței majorității (în general, nu cu referire la minoritățile naționale). Și nu s-a găsit nimeni să-l rectifice, să explice oamenilor că democrația înlocuiește înseamnă fiindcă ea se bazează pe autonomia diferitelor grupuri de interese, acestea fiind în relație de coordonare și nu de subordonare. (Altfel, prin simpla relație numerică, intelectualitatea ar trebui să fie subordonată majorității de neintelectuali.)

Un lucru este cert: oamenii n-au nici o vină că sînt lipsiți de cunoștințele de bază ale culturii politice. Regimul dictatorial a făcut tot posibilul pentru eradicarea oricărei urme de cultură politică, fiind conștient de faptul că numai o mulțime frustrată total de această cultură poate fi manipulată după dorințele aceleia care deține monopolul dirijării și al informației. Cu această moștenire, în momentul de față oamenii pot fi manipulați foarte ușor de oricine ajuns într-o situație în care poate să-și găsească un auditoriu destul de numeros, chiar dacă cel care dirijează are și el o cultură politică precară. De exemplu: la o demonstrație contra P.N.T., la un moment dat cineva a strigat mai tare: „Unde sînt țărani?” Să-i vedem de țărani! La care, după câteva secunde, zeci și poate mite de oameni strigau într-un cor la unison: „Afară cu țărani din țară!” În ceea ce privește calitatea țării, cea a antifondatoriilor, nici aceasta nu s-a dovedit a fi la înălțime, cînd, neînțelegînd exact de ce trebuie să strige „Jos cu perestroika!”, mulți au început să scandeze: „Jos cu Petre Stoica!”

Este un fapt cunoscut din legea a doua a termodinamicii, că în orice sistem în mișcare tendința generală este aceea a mării gradului de dezordine. Ordinea trebuie făcută, dezordinea se produce singură, în mod spontan. Chiar și ordinea degenerază singură în dezordine dacă acest proces nu este contrabalansat prin introducerea în sistem a unor informații de bună calitate. Oamenii vor să aibă aceste informații; niciodată nu s-a discutat abt de mult despre noțiuni de politică generală ca și acum. În tramvaie, în circuli, oamenii discută numai politică. Dar se vehiculează mereu aceeași informație de proastă calitate. Ordinea dorită nu se întărește nicăieri. Pentru a lămurii lucrurile, grupuri de persoane se desprind din mulțime, vin la Televiziune, își lăncează ideile în cursul discuțiilor cu oamenii, astfel aceste informații sînt returnate în stradă, dar de data aceasta înțelitate prin autoritatea Televiziunii. Și așa se face că nimic nu se mai mișcă, mai bine zis se mișcă într-un cerc închis. Haosul rămîne, cu tendința de creștere.

Acum ar fi momentul să vină intelocutivii, cu informații de foarte bună calitate, fiindcă numai prin asemenea informații se poate transforma dezordinea în ordine. Dialogul social ar trebui să fie purtat și cu acești oameni, lăsați singuri și neajutorati, domnici de data aceasta într-adevăr să înțeleagă unele noțiuni elementare. N-aș vrea să exagerez, dar altfel putem ajunge foarte ușor în situația penibilă în care noua conducere a țării va face tot posibilul să creeze o democrație europeană, dar poporul nu va vrea să o lase nici în rușul capului. (Vezi povestea cu condamnarea la moarte și cu scoțarea în afara legii a partidului comunist.) Ar trebui pornită cît mai urgent o adevărată campanie pentru lămurirea unor lucruri elementare. (Nici mie nu-mi place cuvîntul „campanie”, dar nu găsesc altul mai bun.) Această clarificare n-ar trebui să fie lăsată pe mîna unor „specialiști în democrație” făcuți peste noapte, care, cu informații de o calitate dubioasă ar putea provoca o și mai mare dezordine, ei să participe cel mai bun dintre cei mai buni, cu minte lucidă.

Pentru aceste explicații ar trebui să fie folosite ziarele cu un număr mare de cititori, dar în primul rînd emisiunile de radio și televiziune, acestea fiind de cea mai largă audiență. Și încă ceva: ar fi nevoie de explicații într-un limbaj foarte simplu, cu multe exemplificări, și nicidecum de proleguri academice. Să nu se afișeze nimeni să coboare la acest nivel: popularizarea ideilor generoase are și ea demnitatea sa. Problema limbajului am ridicat-o fiindcă în aceste zile am avut o experiență întristătoare. Întrebați de reporterii tv al programului „Limba noastră” care este pluralul de la unele cuvînte (de exemplu „statie”), trei persoane dintre cele douăsprezece n-au înțeles

cuvîntul „plural”. Deci un sfert din cei întrebați. Știu că eșantionul de 12 persoane este prea mic pentru a putea trage unele concluzii generale, dar faptul în sine are o anumită semnificație. Dacă o parte din oameni nu înțeleg cuvîntul „plural”, oare cîți vor înțeleg cuvîntul „pluralism”? Toate aceste noțiuni de bază ale culturii politice ar trebui să fie explicate pe închelete, în termeni foarte simpli.

Despre „democrația socialistă” ni s-a spus de sute de ori că aceasta s-ar fi făcut „cu poporul și pentru popor”. Așa cum era ea, se putea face foarte bine și fără popor, din moment ce nici cea de-a doua parte nu era adevărată. Dar dacă dorim o democrație adevărată, europeană, aceasta ar trebui să se facă și cu poporul, dar mai înainte de toate de către popor. Dorința o are. Dar nu știe cum s-o facă. Nu că ar fi prost. Am spus-o și înainte de revoluție de mai multe ori, combatînd unele epitoze nu prea măgulitoare la adresa înțelegerii românilor, și o spun și acum: acest popor, cu oamenii săi minunați, e în stare să facă pînă și binele, dacă-i spune cineva. Dar, puțin și foarte ușor manipulat, repet, nu din vîna lui, e în stare să facă și răul (fînd convins că face binele), dacă este indus în eroare. Acum se află într-o mare confuzie. Așteaptă cu nerăbdare, înșelat de lămuriri, apariția intelectualilor.

ACENTE

Radu Bercea

Un cuvînt care n-ar trebui reținut de U.N.E.S.C.O.

După 22 decembrie am făcut cu toții experiența contactului cu ziaristii străini care, cum prea bine știm, au dat năvală în țara noastră. Românii s-a deschis brusc și acestei categorii umane al cărei prim scop — multă vreme ni s-a spus asta — ar fi fost acela de a denigra „realizările” noastre. Fie că fusesem diidenți, opoziționi, rezistenți sau, pur și simplu, subziștenți, toți am avut prilejul de a vorbi cu ei, discuția neputînd niciodată ocoli un anumit subiect la ordinea zilei: acea funestă și tenebroasă organizație care a fost unicul resort al menținerii regimului și al supraviețuirii căpeteniilor sale. Era un punct obligatoriu pe ordinea de zi: oriunde începeai, tot ajungeai la problema cu pricina. Dai fiind că era vorba de un cuvînt internațional, cu etimon latin, cum sînt atîtea, oricui i-ar fi venit să spună, după un: „la securitate” sau „the security”. Ce să vezi însă, reporterul bine orientat și informat spunea și scria: „la securitate”, „the securitate” ori „die Securitate”, folosind forma română a cuvîntului, întocmai cum, de cîțiva ani, se spune și se scrie: „la perestroika”, „the perestroika” sau „die Perestroika”.

Străinii vor fi simțit așa înefabil, de neechivalat în altă limbă, un parfum genuin în acest cuvînt românesc: SECURITATE. Nu este aceasta o politică secretă cum au mai fost și altele în lume. Nu! Este creația noastră originală, de o amploare și o eficacitate care au intrunit o „unanimită recunoaștere internațională”, cum se spune pînă mai ieri. Se pare că SECURITATEA este contribuția

noastră numărul unu la vocabularul politic internațional al zilelor noastre. Avem cu ce ne fîli! Am izbucnit în plan politic ceea ce Constantin Noica preconiza în plan cultural: „Iar așa cum aveam mîndria să ne vedem astăzi, cu stat mic, ridicăți la istoria majoră, avem mîndria să propunem vocabule care să intre în însăși substanța culturii majore. Cu ele, am putea spune ceva nou lumii, dinăuntru ei. Ba cu numai cinci sau șase cuvinte de-ale noastre — o prelungim, dacă nu ne amăgim — am putea descrie întreg sistemul de valori pe care l-a pus în joc cultura noastră, redefinind și adîncind valorile. Asemenea cuvinte ar trebui să figureze într-un dicționar al culturii europene.” Oprindu-se la lămurire, sine, intra, împelișare și se cade — nu se cade, filosoful conchidea: „Nu e nevoie să reținem trei cuvinte din limba noastră, am fi spus comisiei UNESCO-ului. Reținem unul singur, pe acesta.” Și se refera la resire. Vulgară impietate este aceasta, a lîna gîndul lui Noica prin extrapolare în politic. Oricum, el ne-ar fi mustrat pentru ceea ce facem acum, și nu avem cum să nu facem: coborîrea din splendoarea pură a performanței culturale în mîna incertă și nu toarnă limpidă a evenimentelor exterioare... Asumîndu-ne, mai mult sau mai puțin spășiți, dojana poetului a Maestrului, să recunoaștem totuși că vorba asta nefastă: SECURITATE, pare într-adevăr în măsură a descrie un „întreg sistem de valori” cu care noi, „ca stat mic, ridicăți la istoria majoră”, ne-am înfîlșat în ultima vreme Europei și lumii.

S-a spus că numărul lucrătorilor și colaboratorilor numitei instituții a fost — și poate că mai este încă — cel mai mare din toate țările cu care am împărțit nefericitul destin post-belic, că procentul de securiști a cunoscut la noi cele neatinse în altă parte. Faptul nu poate să nu ne tulbure. Cine sînt ei? Cum au ajuns ceea ce sînt? De ce au făcut-o? Oamenii care au fost urmăriți de multă vreme își regăsesc supraviețuitorii, ne-schimbăți, și după revoluție. Disidenți cu experiență, avînd urechea și ochiul format, susțin a recunoaște sinetul aparate al telefonului interceptat și prezenta tipică a celui care îl filență. Alții vîd întrînd în clădirea cu balconul același slujbist ca și înainte. Duminică 28 ianuarie 1990, în Piața Victoriei se vedeau civili cu aparate de emisie-recepție, iar un straniu grup de tineri îmbrăcați în canadiene azurii identice urcau într-un microbus cu perdelele trase... Exemplele se pot înmulți, cum știm cu toții.

Poate că ni se năzare, poate că am rămas cu o obsesie, poate că psihicul nostru traumatizat alina amar de vreme e în continuare pradă unor gîrgăuni adînc înrădăcinate. „Noaptea toate pisicile sînt negre”. Așa se spune, dar noi credem că, în sfîrșit, s-a făcut ziua. Și s-a făcut, într-adevăr, iar dacă vreun vircolac vrea să înghită soarele abia răsărit, cufundîndu-se din nou în bezna, este dator la șanșelor tribului, care au coborît din cer — după ce arăseră acolo pe o frînghie fermecută, pesemne, sau pe un copac înalt, ca tot șamanul — este dator la ei să alunge monstrul devorator al luminii. Samanii însă pregetă!

Oricum ar fi, problema infuziei naționale cu securitate rămîne cea mai gravă din toate. Din această înmăsa armată, unii erau probabil sadici din născare, perfecti tortionari care au avut șansa realizării profesionale într-un cadru oficial, perfect instituționalizat. Alții, specialiști buni în diverse domenii tehnice, se vede că au fost tentați de lefuri mari și de aparatura ultramodernă. Poate erau prieteni securiști și oameni de treabă care au realizat prea tirziu în ce s-au blăst. Dar restul, dar numeroșii tovarăși care, nefind nici criminali din fire, nici tehnicieni puși în slujba cui nu trebuia, și-au vindut, într-un fel sau altul, sufletul diavolului? De unde alita propensiune pentru trădare la acest popor? Căci de o propensiune este vorba: dacă nu o ai, nu poți pur și simplu să faci așa ceva. Nu poți și gata. Securistul fie el profesionist cu studii de specialitate sau amator talentat — festivalul național „Cîntarea României” ne-a învățat că pretul meriei împietrită profesionalismului cu amatorismul — este și rămîne, în esență, trădătorul aroapelui, al semenului său.

Se știe că Dante a pus trădătorii în străfundurile Infernului, că Iuda, Brutus și Cassius sînt devorati de gurile lui Lucifer, ingerul necurat al abisului. Dar nu e nevoie de cultură pentru a ști ce este trădarea: de la eruditul cel mai elevat pînă la înșelul cel mai frust, a trăda înseamnă întotdeauna același lucru. Nu-l vom explica noi acum. Vom exprima însă din nou mîhnita constatare a caracterului „endemic” al acestei perversiuni morale. Să fie oare delațunea o trăsătură de caracter a acestui popor? Nu poate fi! Nu trebuie să fie! A fost nevoie să vină 22 decembrie ca, între atîtea lozinci, să se audă una care contrazicea, așa cum și faptele contraziceau, ceea ce noi, români, ajunaserăm a crede mai de mult despre noi înșine, iar strălîntătea începuă să se crească: „Românul nu e las!” Cit vom mai aștepta oare pînă să putem striga cu o egală exaltare: „Românul nu e securist!”

S-ar părea, după semnele prezente, că așteptarea va fi lungă, nedefinit de lungă. În fapt, SECURITATEA „noastră” este un adevărat cancer generalizat în trupul națiunii. Ce act medical i-ar putea suprima, cînd și în trupul omenească toate metodele au, pînă una-alta, o efica-

citate atît de limitată? Mai ales într-o fază atît de avansată a maladiei, după 45 de ani de comunism care sînt, în esență lor, 45 de ani de „securism”. Pare imposibil. Și totuși, de vreun an încoace, în lumea din care facem parte se tot împlinșă imposibilul, și la noi mai abtîr ca la alții... Să credem în posibilitatea acestui imposibil, să ne luptăm cu toții pentru acest imposibil. Se va descoperi pînă la urmă intervenția chirurgică, radioterapia ori chimioterapia cu care să combatem tumoarea malignă instalată în trupul acestui popor. Dar pînă atunci avem neapărat și urgente nevoie de o radiografie bună. Deocamdată cineva ne refuză această radiografie. Se teme oare prea tare sau, dimpotrivă, se complăce în maladiile? Tot vom afla, este inevitabil. Și va veni ziua cînd vom striga: „Românul nu e securist!”. Abia după aceea vom înțeli, poate să nu-l mai supărăm pe domnul Noica.

ACENTE

Thomas Kleininger

Politică demografică sfîntită

E o poveste mai veche, dar nu-mi iese din cap. Am aflat mai demult că unul din primele lucruri filmate de o echipă a televiziunii americane sosită aici după revoluție a fost un avort. Inițial avort liber! Se pare că beneficiarii noii libertăți a fost chiar o tînră de 16 ani.

Îmi închipui că această tînră a început încă înainte de revoluție să caute pe cineva care să-i rezolve problema. Mai înții s-a certat cu prietenul ei, a suscit cu unele confidențe, s-a confesat mamei, a pus bani de o parte și așa mai departe. Dar iată că în mod miraculos a venit revoluția și a rezolvat printr-o altă problemă mări și această problemă în aparență mărunta.

Si din nou o însoțesc cu gîndul pe tînră care mă obsedează și o văd zăcînd puțin palidă printre pernele de un alb și mai imaculat decît de obicei doar și-a anunțat venirea însăși televiziunea americană, puțin slăbită, ușor exaltată făcînd (la cerere, sper) semnul victoriei înspere camerele de luat vederi.

În același context am aflat că există medici ginecologi care-si fac azi un titlu de glorie din a fi operat clandestin în „epoca coangescu” zeci și sute de femei. Nu vreau să insist acum asupra faptului că mulți dintre ei s-au îmbogățit profitînd de situația fără legi în care o legislație aberantă a aruncat numeroase femei. Nu vreau să insist asupra riscurilor incalculabile pentru sănătatea femeilor pe care acești medici si le asumau cu o inconștiență mai mare sau mai mică, de vreme ce intervenția lor se făcea de cele mai multe ori în condiții inacceptabile din punct de vedere medical și nici nu vreau să insist asupra nenunțatelor victime. În fond, atîi bietele femei cit și medicii nu erau decît victimele aceluiași sistem diabolic.

Cineva a încercat o explicație psihanalitică a evenimentelor de la sfîrșitul anului trecut însăși ipoteză că potențialul exploziv al tineretului este rezultatul faptului că sînt în marea lor majoritate copii nedoriți. Arhetipal vorbind, revoluția din decembrie ar fi revolta copiilor împotriva taților, un fel de titanomachie, lupta lui Zeus și a fraților săi pentru detronarea lui Cronos. Așadar, revoluția „decetel” au făcut-o.

Chiar dacă o asemenea explicație poate părea unora exagerată, ea are totuși meritul de a semnala faptul că politica demografică nu este o simplă voră într-un lanț de măsuri administrative, ci că ea afectează pe termen lung înseși temelele comunității.

Îmi este bine cunoscut sloganul cu care luptătoarele pentru drepturile femeilor s-au înverșunat împotriva paragrafelor menite să regleze într-un fel accesul la liberul avort. Pline de înverșunare, feministele strigau pe bulevardele din Germania federală „Burta mea îmi aparține”, dintr-un înțeles că nimeni nu are dreptul să se amestece în problemele lor! Oare chiar așa o fi?

Mărturisesc eu însuși că dacă acum există o parecare ordine în viața mea, ea se datorează în mare măsură faptului că am reușit să ocolesc legislația ceaușistă în sfera demografiei. Dar pretul a fost uriaș. Câtă suferință și câtă abrutizare s-au cheltuit lăsat în urmă de o parte și de alta o tristete din ce în ce mai adâncă. De câte mii și milioane de ori s-a repetat în ultimii douăzeci de ani scena în care el trebuia să facă pe durul, să se dezimplifice, pentru a nu se lăsa tirat de sentimentele și sentimentalismele firești ce apăsau în sufletul partenerului cind simțea mijind în ea noua viață.

Așadar vechea legislație era profund inumană.

Dar aceasta nu mă împiedică să fiu de-a dreptul stupefiat de graba cu care societatea a acceptat noua legislație în domeniul avorturilor și mai ales de tăcerea cu care biserica însoțește această măsură. Poate că nu ar fi stricat un mic răgaz al gândirii.

Oare nimeni nu-și dă seama că prin această legislație este încălcat dreptul la viață al unor ființe care nu se pot apăra?

Oare nimeni nu-și dă seama că prin fiecare avort este anulat șansa apariției unui nou Meste, sau pentru a vorbi mai pragmatic, a unui posibil purtător al premiului Nobel, sau, și mai plat, a unui om, pur și simplu?

Și atunci de ce face biserica? Am o singură explicație. Biserica urmărește pasivă propaga ei politică demografică. În germană, cel care execută raiajele se cheamă, în limbajul uzual, „Engelmacher”, adică „făcător de îngeri”. Poate că biserica are nevoie să-și populeze cerul și atunci asistă pasivă la acest măcel național, la această cheltuire ireponsabilă a unui uriaș capital de puritate.

zai, pictind cu ei, ca pontificaliști furtare, domniule Seurat, pentru infama apropiere fi, lozinci pe marile stadioane. Regii-Soare, ei, aveau bun simț; și, mai puțin megalomani, nu dispuneau de megafone (ce-ar fi fost, oare, fără ele Adolf — pe lângă care Vissarionovici, tăcuta, face figură de afon); necum de false perspective abrupte și splatizante, — din care omul e o pată nevrednică, un strop, un punct. Că nu mai suntem, deocamdată, tratați de către guvernanti nici ca orfani, nici ca moroni, e clar (și e un drept al nostru). — Poate că încă, totuși, ca minori. Se dau decretate (și se retrocedază), fără ca noi, minori în continuare, să fim, barem de formă, consultați. Un referendum a fost, astfel, revocat. Eu, unul, nu pun la discuție mobilurile revocării — care mobiluri pot fi chiar temeluri. Eu nu întreb decit un lucru: cind, la cîți ani (sau în ce an), devine un norod major?

Citeva zile mai târziu. — „Nu am avut curajul să fim martiri”, declară dl. Plămădeală, adică I.P.S. Antonie, în incolorul stil neologistic (v. „curajul”) al clisoului ce preferă, la funeralii bunăoară, „eternitatea veciniciilor” (ca să nu dau decit o mostră — cea mai benignă cu putință). „Curajul” treacă-mearg, dar „martir”, în gura unui cleric, n-ar trebui să se confunde, decit în parte, cu „erou” — noțiune laică și, eventual, păgînă. „Martir”, în sens bisericesc, înseamnă „martor”, alias „martor al credinței”. Etimologic, „martor” și „martir” sunt unul și același lucru. Cel care-n aurora erei noastre își mărturisea credința întru Christ, își amana, din capul locului, martiriul. Cind mai apoi, după Edictul din Milano, prigona creștinismului sfințite, martirii se împuținează. Nu, însă, și vocația. Înălță a martiriului dintii — pusă în practică, acum, fie în parilibus, de către misionari, fie întra muros, dacă vrei, de către „disidenții” noii legi: heterodocși, eretici ș.a.m.d. În rest, e însuși pactul Ecclesiei cu puterea o sură, prin reacție, de martiri (intarizabilă de-a lungul a sălăprezece veacuri pline — și avivată, în acesta, de dictaturile atee). Care-i cuvîntul evanghelic justificînd acest prim pact? „Să dăm cearului ce-i al cearului...”, neamne. Numai că, dîndu-i-se partea ce-i e proprie, cearul năzuie și la aceea ce nu i se cuvine lui, — care e, astfel, secularizată, fie, la Roma, de pontifiți înși, fie, în Bizanț, de basileu. Or, a-i (ce)da cearului și partea dumnezeiască, duce la idolatrie. (Și, fie spus în paranteză, e tocmai ceea ce respinge, cu un prui maxim, mozaismul, prin apriga-i neacceptare a unui chip, în sfînta sfîntelor, cioplit: a simulacriului, în speță, al împăratului roman.) (Neo)protestantismele, de altfel, ca și Reforma propriu-zisă, sunt un protest, cu toatele, împotriva unei Biserici deformate, pe care tind s-o restaureze în forma ei originară (sau presupusă ca atare) — reasumîndu-și martirajul (în, barem, stadiul lor eroic, încă neoficializat). Militantism și opoziție le sunt, oricum, cu mult mai proprii decit ortodoxiei noastre, celei prea lincede și concesive (ca să vorbesc eufemistic); iar cei cîți l-au persecutat, pînă mai ieri, pe László Tókés, puteau să nu ignore, totuși, că, nu o dată în istorie, diriji săi coreligionari vor fi murit intenționat psalmi I. — Cit despre I.P.S. Antonie, îi recomand, cu tot respectul, „filipica” lui Kierkegaard contra episcopului Mynster, din care dl. Martensen făcea, post mortem, un martir, uitînd că, și pentru episcopi, condiția de martir, de martor, n-ar trebui să nu comporte primejdii, risc (și, deci, curaj). Necurajul de-a fi (fost) martir e necurajul de-a fi (fost) creștin. Cind o recunoaște o vîldică, nu-și recunoaște implicit și eventuala simonie?!

P.S. Nu am nimic, se înțelege, contra cuvîntului „curaj”; doar că, în cazul unui cleric, îi preferăm un arhaism. (Baream atîta să rămîna dintr-o religie demoliată: graiul — un „grai al vechilor cazarani”!). Altminteren, el nu-mi displace în, între alții, păcatului, dar și catolicii, Baudelaire: „Ah! Seigneur! donnez-moi la force et le courage / De contempler mon cœur et mon corps sans dégoût!”.

Într-o dimineață „de apoi”. — După ce, prin anii nebanatici, curentele de avangardă flirtaseră, ba chiar mai mult, cu avangarda clasei muncitoare (cînd nu făcuseră mariajuri mai profitabile la dreapta), iată că, astăzi, comunismul, sau ce s-o mai fi chemînd astfel, aduce a post-modernism. Această ideologie ce profesa politizarea esteticului (dar nu invers) — fie și dacă esteticismul potenținadelor, să zicem, sau al nomenclaturului de filde, nu-i va fi fost, nicicînd, străin), ca și dialectica istoriei (linele căreia se crede, — ceea ce, vai, e mai puțin dialectic), dă semne de estetizare, după cum pare să-i surdă ideea unei postistorii. — și mă gîndesc, aici, la comunismul în fesensitica revizite, astenie și odulcorat. Căci dacă pluripartidismul (care, în principiu, e expresia unor opțiuni și contradicții mai mult sau mai puțin reale, pe lângă faptul că e, încă, o garanție a democrației) e denunțat ca „depășit” (de către, evident, ex-exponentii unui partid cu totul unic), înseamnă că nu ne mai paste decit un soi de postistorie: un echilibru izentropic, un searbad climatronic tepid, un „nici prea-prea, nici foarte-foarte”. Pentru că, în ciuda lungii lui idile cu o istorie cu majusculă: Istoria, el, comunismul, cînd îi uită pre Hegel pentru Utopie, e, mai cu seamă, anistoric, anti-istoric, transistoric: o fabulă milenaristă, o expectație a marelui advent. A unei zile „de apoi”, de după, cînd gazele puteau vor să spară, în afrișit, cu paginile albe — minus acelea destinate celei mai

mici publicități. Cît despre cealaltă, cea mare, adică the Publicity, ea cade-n sarcina televiziunii — grație căreia un om politic ajunge repede vedetă și/sau vedetă om politic. În baza unei condiții valabile în ocurență: telegenia și-dicțiunea (justă). — Cu care, am intrat de-a dreptul într-un quasi-americanism (fără, totuși, cele două vecuri și mai bine de veritabilă, quand même, democrație — de vreme ce exclude a priori, sau, la rigoare, prin impeachment, neșansa unei dictaturi). Pînă atunci, însă, cit despre noi, e preferabilă istoria (cu „i” mic), iar nu apolișismul postistoric — pe calea căreia, din nou, ne-am afunda în preistoria din care tocmai am ieșit.

* I.e. estetizarea politicului — ca facsimil.
** Cazul, de pildă, al lui Mr. Reagan și, la noi, al d-lui Nicolaescu (Sergiu).

ACENTE

Radu Popa

2222

Am în față un dosar voluminos, copia celui din urmă cu două săptămîni la Ministerul Învățămîntului. Conține trei memorii privind aceeași dorință și 2222 semnături. Semnături de elevi cu ductul sovăscit, semnături de profesori cu grafi energice și mai ales semnături de părinți cu infinită varietate de formă. Fiecare dintre ele are corespondent descriptibil, cu adrese și specificarea indeletnicilor. Ultimile pomenite aparțin unor țărani particulari sau colectivști, unor muncitori sau altor salariați, unor meșteșugari sau multor cetățeni fără statut profesional definit, mai ales gospodinele.

Probabil că apropierea dintre numărul semnăturilor și titlul revistei noastre nu m-ar fi incitat la scria, cu atât mai mult cu cît am simțit că nu mi-ar părea de excepțională actualitate. Cel 2222 subscris sînt din Făget și din satele înconjurătoare, din zona sonă a nord-estului bîntușan dinșore Izvoarele Begheului unde armata melagurilor se împletește cu școarile vii ale unui trecut dens în semnificații și unde fura distrugătoare a ultimelor decenii n-a modificat încă — pînă la reparabil — oamenii și locurile. Dorința lor este simplă și legitimă. Cîr ca fostul Liceu reed-umanist Traian Vuia din Făget, lienz de cultură și spiritualitate românească din care au pornit cîndva numeroase personalități de seamă în frunte cu eroii eponim ai instituției, să-și recânte statutul și drepturile după

ce în urmă cu 13 ani a fost pe nedrept coborît la rangul modest de școală generală. Există la Făget vechia clădire școlară ridicată la începutul secolului (foto), completată cu o clădire modernă cuprînzînd laboratoare și alte amenajări, există dașcăli competenți și înimoși și mai ales o imensă dorință de depășire a „epocii” de treptată decendență pe care localnicii au trăit-o în anii din urmă.

În pofida declarațiilor și „indicțiilor” oficiale privind ridicarea satului românesc la nivelul orășului și așa-zisa „omogenizare social-culturală”, politica ticăcioasă perseverent urmărită de-a lungul ultimelor două decenii a constată și din distrugerea sistematică a cadrului vieții rurale. Atestat la 1948 ca „tîrg” (oppidum) și ridicat pînă către mijlocul secolului trecut la condiția unui orășel cu instituții administrative, cu viață social-economică intensă și diversă și mai ales cu vocația satisfacerii nevoilor cultural-școlare ale unei zone cu peste o sută de sate românești echivalînd cu 25.000 suflete, Făgetul a fost coborît la rangul de comună iar liceul lui deșfîntat. Rezultatele au fost exact cele urmărite. Populația școlară s-a scurs spre Lugoj și Timișoara trăgînd după ea familii întregi, localitatea a devenit loc de exil mai mult sau mai puțin suportabil, aceste stări amplificînd exodul țărănesc și provocînd imbrăcînirea dramatică a satelor. Am lărat în anii din urmă la Făget și în satele din jur constatînd situația creată sub acest aspect de „tovarăși cu munci de răspundere”, situație pe care doar e ură înverșunată împotriva vîltoarelor acestui popor ar putea-o explica. Mi-am zis adeseori și am spus-o și atunci că cei care au decis asupra sorții noastre pînă la sfîrșitul anului trecut nici nu vor mai trebui să-și trîmîtă aici buzdorcele, deoarece condițiile pe care le-au impus fac ca timpul să lucreze de la sine. Satele au murit sau au devenit muribunde, zona este în curs de a se golii de tot ceea ce avea ca mai vițuros și mai de perspectivă.

Procesul mai este încă în multe locuri — totuși — reversibil. La fel ca și în această „Bucovină bîntușană” (Făget are înțelesul bucovină), mai sînt în țară multe voci de școale sau foarte orășele ale căror instituții de învățămînt, deseori cu mare tradiție, și-au pierdut rosturile firești și puterea de fixare a tineretului și a unei autentice vieți culturale în zonele corespunzătoare. Nu împărtășesc pesimismul brucanian în ceea ce privește deceniile necesare reînnoșării tradițiilor democratice în România, deoarece cred în capacitatea poporului nostru de a înțelege și adopta relativ grabnic modelele de care are nevoie. Dar în ceea ce privește refacerea distrugerilor produse în planul valorilor morale și etice, dispariția minciunilor ca sistem fundamental al relațiilor, ieșirea din mistuna corupției care s-a lîntina ca o mare neagră peste întreaga societate românească, sînt convins că va fi necesar efortul susținut a oel puțin una-două generații. Tot atât va trebui să treacă pînă cînd să nu mai fim obligați să înregistrăm pe micul ecran agnatiame „la cel mai înalt nivel”, pînă și la virful Academiei Române (!), deci îndrăznește să sper că în acest din urmă caz a fost vorba de un accident fără rădăcini peocil, determinat de tensiunea imprevizibilă. Abia dacă mai este nevoie să adaug că doar stabilizînd lumea satelor și creînd condiții propice pentru reintegrarea în obștile de viață rurală a cît mai mult din oel dezrădăcinat de vitregia anilor din urmă, doar încurajînd pe toate căile creșterea în fiecare loc a calității vieții fără „omogenizări” forțate potrivitice tradițiilor și modelele de a fi al poporului nostru, putem spera în depășirea stărilor actuale și în așteptarea țării noastre pe un adevărat drum ascendent.

Iar pentru toate acestea, cheia de boltă a soluțiilor nu este alta decît școala, foarte probabil cea mai boțocorită instituție din țara noastră în ultimele decenii. După ce „s-a făcut totul” pentru o nivelare în jos, este timpul să fie luate măsurile cuvenite pentru alinierea către sus a generației ce vine din urmă. În clasele de școală și îndosebi în cele ale liceelor de calitate care se cer reconstruite în cît mai mare număr, se află speranțele noastre de viitor. Este motivul pentru care cererea îndreptățită a celor din Făget nu mai are nevoie de justificări suplimentare.

Făget — școală

ACENTE

Șerban Foarță

● Dintr-un „Jurnal politicos”

Simbăta, 20 Ianuarie '90. — Regalitatea absolută este, de regulă, paternalistă (cazul Bourbonilor, în Franța). Regele e părintele națiunii; sau, mai curînd, un episcop al ei — iar la limită, un bun (sau rău) director al unui vast orfelinat. Sub dictaturile totalitare, acest orfelinat devine fie o școală de corecție, fie una de handicapați: un internat pentru debili mintali. Ambele forme de guvernămint (în care d-nii guvernanti aduc a d-ne guvernante) își consideră supușii drept minori, juridicește înnauri, cînd nu de-a binelea nevolnici: o lăță de infanții (din lat. infans „neconvîntător” — și, implicit, fără cuvînt politic). (În paranteză fie spus: nu astfel își consideră părinții, unii părinți, părinții mic-burghezi și, uneori, nu doar aceștia, odrasla ce se „decia-sează” prin și în artă drept „Idiot de la familie”.) Regalitatea absolută n-a redus, însă, niciodată omul la funcția unui pur ecou: aplauze, urale, coruri (gregar-copilărești deprinderi) — și/sau rapadoctribale) la rolul unei simple plese a unui gumele cecografice: ea nu l-a punctiformi-

SI CINE ESTE

APROAPELE MEU?

Circumstanțialul de loc, de mod, de timp

Panoramicul asupra presei minoritare este consacrat acum cotidianului de limbă germană „Neuer Weg”, selecției unora dintre opiniile colectivității (obstii) germane din țară și de peste hotare, exprimate aici asupra principalelor probleme care o preocupă: răspunsul dat la dilematica înțelegere a emigrării, și apoi, în consecință, reflexia și inițiativa (asupra și în) modul de reînnoire a unei existențe guvernate de rațiune, dominate de trăsăturile specifice ale unui spirit de cooperare intraobștească deosebit de eficient. „Ajută-te singur, că te va ajuta și Dumnezeu!” spune o vorbă din bătrâni, auzită de mine, în locurile natale, la Timișoara, în numeroase clipe de restriște. Înțelepciunea vorbelor, pomenite acum, este mai presus de orice îndoaie. (Teodor Sugar)

■ **EDUCAȚIA CELOR MARI.** „Societatea românească se află deocamdată în faza trecerii de la modul patriarhal de existență la cel modern. Starea de la care s-a pornit se caracterizează prin existența marii familii în mediul obștilor rurale, unde fiecare îl cunoștea pe fiecare. Copilul avea la îndemână mai multe modele, el putea cere sfaturi de la cei maturi, își afla relativ ușor companioni de care să se lege sufletește și se găsea practic mereu sub supraveghere. Momentul în care ne găsim, în prezent, se caracterizează prin existența unor familii mici, compuse din cel mult două generații, care trăiesc în cartiere de blocuri. Pluralitatea modelelor, se restrânge la două ipostaze, la tată, și la mamă, care, însă, datorită muncii în schimburi, timpul afectat cumpărărilor, instruirii copilului în ture diferite, se

află puțină vreme, de-a lungul zilei, în compania odraslelor. Din clipa în care copilul părăsește locuința, el se mișcă (și se comportă) ca aflându-se între străini, care nu se preocupă de soarta sa. O astfel de trecere către o formă modernă de existență s-a instaurat în mai toate țările Europei, ale lumii, și a cunoscut o evoluție în continuare. Spre exemplu, în RFG doar 10% din cămine, din familii sunt compuse dintr-un număr mai mare de patru persoane. Din nefericire, în România, politica despotică a lui Ceaușescu și-a pus amprenta și asupra acestui aspect al evoluției societății. Drept urmare, cartierele noastre de blocuri nu dispun de locuri de joacă, terenuri de sport, cinematografe și cluburi, în timp ce școlile nu se constituie în nucleu-pregătitoare ale vieții sociale: indivizii viețuiesc unii lângă alții,

dar în izolare. Până în prezent, nu se putea vorbi în for public despre această stare de lucruri și consecințele ce-i incumbă. Probabil, ați avut prilejul să constatați, în repetate rânduri, cu cât neîndemânare se poartă tinerele femei cu sugarii, cu copiii mici. Situația are două cauze: prima e pregătirea defectuoasă pentru viață, necalificată dinlăuntrul și dinafara școlii, a doua, lipsa crescândă a asistenței firești, a instruirii copiative, întrucât majoritatea fetelor nu mai au posibilitatea, până la vârsta de 15-20 de ani, să dețină cu pe vremuri, observând în familie, ori în vecini, cum se îngrijește copilul. De notat tot aici: mulți tineri nu au prilejul de a întâlni un om matur pe care să-l simpatizeze. Și pe care să-l asiste la locul de muncă, aflând cum și se învecinează o activitate productivă, devenindu-le model în acest sens. (...) În vreme ce pregătirea școlară generală a cunoscut un apreciabil progres, starea pedagogică s-a înrăutățit, în raport cu cea antebelică. Familia-rămășiă, familia multă plătește ponașele prin diminuarea efectului educativ. Pierderea se poate anihila, într-o oarecare măsură, numai prin obținerea unui concurs conștient al adulților la înfrățirea progresului muncii pedagogice generale. Din păcate, nu sînt încă pe deplin conștientizate toate stările producătoare de criză. Se resimte, dureros chiar, lipsa unei pregătiri pedagogice; realizând îndatoririle stringente pe care le reclamă educarea generațiilor viitoare, adulții ar fi foarte recunoscători, dacă li s-ar acorda o asistență competentă. În această ordine de idei, Revoluția oferă o șansă considerabilă... (Hans Fink. „Ce preț au daseții în societate?” ■ **REUNIUNE.** La 23 februarie, ora 15, are loc reuniunea svabilor bănățeni deportați în U.R.S.S., vor participa și reprezentanții Forumului Democratice al Germanilor din Banat. ■ **EMIGRA ORI A NU EMIGRA** (Dialog cu cititorii) ... Mă numesc Arthur Drotteff, născut în 1952 în Sibiu, emigrat împreună cu părinții mei în R.F.G. în anul 1969. Am studiat chimia, lucrez la un institut particular; sînt căsătorit cu o profesoară de matematică originară din Sibiu, avem doi copii (...) Germanii din România care au părăsit prin lume avînd ochii deschisi, au aflat pe propria piele, cu o experiență multilaterală ca aici (în România) omnia — mai ales prin instituțiile tradiționale (ajutorul de vecinătate, prietenia-aspetică, în genere, confrorii ale obștii) este mult mai activă, mai în vigoare decît în Germania, unde majoritatea se preocupă de mica sa celulă-familie, trăind cu ea în izolare. E un adevăr pe care aș dori să-l subliniez și să-l confirm încă odată. (...) Situația alimentară în Germania: e relativ dificil și costisitor să cumperi aici roșii, cînd ai gust de ele; carne, dacă-ți place carnea, o bucată de brînză, de țî se face poftă de ea; închei aici înșurcarea, întrucît riscă să depășească limitele corespondenței mele. În scurt timp

se vor găsi surrogate de brînză, de unt, de lapte, alimente — pe care industria le va produce pe cale artificială (...) Fiecare om îi este dată conștiința și rațiunea și fiecare dispune de posibilitatea de a-l asculta glasul. Fii încredințat, dragi cititori, că veți proceda corect, de li veți da ascultare: dacă vă va spune să emigrați, dați-i curs; dacă vă va opri, sfătuiindu-vă să rămîneți în patrie, aslijerea. Dumnezeu îl ajută pe fiecare să-și afle propria cale! (A. D., localitatea Herrschried, R.F.G., Opinile unui sas din Germania) — „Răspunsul meu la întrebarea pusă: A emigra sau nu este: Nu va pierdeți capul! Priviți către viitor, fii realist. Aveți aici casa voastră, pămîntul; aici, pentru toți, este o țară nouă. (...) Climați prezent arată că România va deveni o țară deschisă. Vom aparține curînd de Comunitatea Europeană. (...) Nu pierdeți prilejul deschiderii-vă atelierelor. Întemeiați-vă firmele proprii, stateti atît aici, cît și acolo forțe de muncă prețuite. (...) Ați întîrziat cu 20 de ani la trenul pentru Germania. Creați-vă aici condiții asemănătoare cu cele din R.F.G. Se poate! Cei de dincolo ne ajută.” (Nikolaus Bee, Lipova, „Nu e prea tîrziu”) — „Am 86 de ani, am fost ani de-a rîndul organ de control la Ministerul Energiei Electrice, am cîntărit țara în lung și în lat; niciodată n-am fost apostrofat de români cu „mă, mame!” Dimpotrivă, mi s-a recunoscut întotdeauna apartenența germană (...) N-ăs dori să apuc ca un cetățean neaoș al R.F.G. — dacă să emigra cu alia — să-mi poată spune: Ascultă, veneticle, ce cauți tu aici la noi?” (Ing. Gerhard Thalott: „Care e avantajul?” ■ **AJUTARE DIN AFARĂ ȘI AJUTARE PROPRIĂ.** Dintr-un dialog cu Ing. Helmut Schneider, vicepreședinte al Ligii Federale a Svabilor Bănățeni din R.F.G., președinte al Corporației de Ajutorare: — Ați utilizat cu ocazia ultimei vizite expresia ajutorare și autoajutorare. La ce v-ați referit? H. Sch.: — E un punct important al programului nostru de ajutorare. Este vorba despre cei care doresc să rămînă aici și care sînt cei mai îndreptățiți la ajutor. Mă gîndesc în primul rînd (la sprijinul acordat) pentru a se fonda ateliere-manufacturi, cărora trebuie să le evaluăm necesitățile financiare, cele legate de nevoile de înzestrare, în privința uneltor și agregatelor. Sînt unități de mică industrie. N-am spus o „fabrică de automobile”, ci un atelier de reparații auto. Firește, acțiunea îi are în vedere și pe zidarii, tîmplarii, instalatorii, croitorii, alte prestări. Se referă și la agricultorii, la cooperativele țărănești, la asociații de grădinari, pe care le consider a fi inițiativa utile. E o cale prin care ne putem da sprijinul activ Forumului Democratice Bănățean. E un ajutor care se bîzile pe efortul propriu, la care pot face apel numai cei decîși să rămînă aici definitiv, ori o bună bucată de vreme. Depinde de vremea lor”. (T.S.)

Din carnetul unui om cu identitate

■ **DL. PETRE ROMAN** a dat un interviu la Paris agenției France Presse. Spicuim: „...noi nu ne-am lăsat influențați de cererile românești sau maghiare în ce privește despărțirea școlilor. (...) Lucrurile trebuie să se rezolve de la sine pe baza dorințelor elevilor, fără vreun amestec de sus”. Precum se știe, încca, 65 la sută despărțirea s-a efectuat. Vom reveni oare la situația incipientă? Și cum vom afla dorințele elevilor? Prin extemporale-test? Prin sondaj în rîndurile părinților, pentru clasele de vîrstă fragedă? Prin plebiscit? ■ În aceeași ordine de idei, citim în România liberă (21 februarie a.c.) din pana d-lui Octavian O. Ghibu două întrebări: „Este oare o politică justă, în interesul populației maghiare, acea insistență pentru crearea unui învățămînt superior maghiar și a separării neapărate (subl. autorului) și totale a școlilor după criterii naționale? Nu s-a văzut ce tensiuni a provocat existența în anii 50-60 a unui asemenea învățămînt, care a trebuit pînă la urmă desființat?” Ba da, s-a văzut. Numai că desființarea o datorăm „genialului”, fiind una din realizările „istorice” ale „epocii de aur”. Ar părea că înțelega politică a despotului a fost profund acovă, sfară de politica școlară, care, deci se va... Oare? Iar desființarea, zisă și unificarea universității Bolyai cu universitatea Babeș, este tot opera „mărețului” a „celui mai bun fiu”, care din însărcinarea lui Gheorghiu-Dej a aplicat, pe atunci deja, în 1959 politica lui „tăie și spînzură!”, demers pe care l-a dus la desăvîrșire mai tîrziu în „anii epocii-lumină”. Tensiunile, deci, se pot rezolva numai prin revenirea politicii învățămîntului la legislația de-justă, respectiv cauzistă. Nu mai înțeleg nimic... ■ **O ALTĂ LECTURĂ.** Articolul lui Florian Mihalcea din „Timișoara” nr. 12/20 februarie, cu o altă tonalitate, pe care merită să-l cităm în întregime. „Mîling de solidaritate. Mii de persoane au

participat, vineri 16.02. 1990, la un miting de solidaritate cu doamna Smaranda Enache, din Tîrgu Mureș, militantă pentru drepturile minorităților din România, mîling organizat de Uniunea Democrată a maghiarilor din Banat și Societatea „Timișoara”. Cred că nici doamna Enache nu se gîndea, după victoria Revoluției din Decembrie, că va mai fi nevoie să lupte pentru restabilirea unor relații normale între oameni. Nu se gîndea că-i va mai fi vreodată frică să-și exprime liber părerea. Nici noi nu ne-am fi imaginat că va fi nevoie să legăm în stradă pentru a arăta țării întregi că doamna Smaranda Enache nu e singură. Nu ne-am fi putut gîndi că mai există încă persoane, sau grupuri, care să încerce să redeseptice cele mai murdare idei ascunse în creierole lor bolnave, că cineva ar mai putea să nu înțeleagă că sovînismul este arma cu care toate dictaturile, de 50 de ani încoace, încercau să dezbine poporul nostru, să creeze false probleme care să abată atenția de la cele adevărate. Să ne amintim numai de absurdă declarație a dictatorului prin care, după izolarea Timișoarei, explica întregii țări că Revoluția era pusă la cale de cercuri sovînistice și înredite la r. „huliganii” sînt plătiți direct de Budapesta. Cine mai putea crede blîbillele lui paranoice? În Piața Unirii, Timișoara și-a exprimat din nou credința că țara va urma exemplul ei și va înțelege că numai printr-o înfrățire sinceră a românilor cu minoritățile etnice poate fi vorba de democrație și libertate. Să ne amintim că revoluția a început în jurul casei preotului Lăzăr Tökés, că acolo românii, ungurii, germanii și sîrbii s-au așezat umăr lângă umăr și au jurat că nu vor pleca acasă pînă cînd cauza lor comună nu va izbîndi. Acolo, sub amenințarea tunurilor de apă și a gazelor lacrimogene, nu înțeles că nu e suficient să ne apărăm dizidenții — cei ce au avut curaj să dea glas nemulțumirilor noastre ci trebuie stîrpiți răul de la rădăcină.

Dar, iată că, și acum, sînt persoane care nu vor să se restabilească adevărul. Și acum se folosește tactica amenințărilor atunci cînd toate argumentele le sînt potrivnice. Și nu doar doamna Enache e amenințată, sînt amenințați toți cei care caută sau rostesc adevărul. Solidaritatea noastră a fost dezvăluită prin cel mai organizat și disciplinat miting care a avut loc în Timișoara, fără scandări de lozinci, fără vacarm, fără hulaie, rostind Tatăl nostru, închinîndu-ne și aprinzînd lumînări. Doamna Smaranda Enache, sîntem alături de dvs!”, Și noi, evident,

■ **Revista BÉSELO** (Vorbitor), cea mai veche publicație samizdat din Ungaria, apare oficial de la începutul acestui an. Numărul 2 al noii serii publică un document valoros: scrisoarea lui Hajdu Győző (datată 20 noiembrie 1989) adresată lui Ioan Ungur, pe-atunci prim-secretar al județului de partid Mureș. Înscrisul detine, fără îndoială, mai multe „merite”. În primul rînd: sînt băgați la apă — citește denunțati — nu mai puțin de șase actori tîrgumureșeni. În al doilea rînd: sînt denunțate cîteva redacții ale publicațiilor românești, mai multe redacții ale publicațiilor maghiare din țară, precum și Uniunea Scriitorilor înșiși, întrucît (aceste colective, instituții), „manifestă atitudine potrivnică, opunîndu-se de mai multă vreme politicii partidului și, mai cu seamă, politicii revoluționare a partidului în problema națională...”. A treia la mînă: H. Gy. propune să se investigheze cu rigoare „cine și pe ce căi mijlocește trimiterea manuscriselor în străinătate?” În al patrulea rînd: urgențează „clarificarea situației opozanților, de vreme ce ei nu mai pot avea funcții de răspundere în conducerea redacțiilor și a editurilor”. Întrebarea e: a mai rămas, oare, vreun „inaimic” nedeborît pe cîmpul de luptă? Și, nota bene: avem de-a face doar cu o unică piesă din toptanul nenumăratei epistole asemenea. N-am

pomenit (nici măcar în treacăt) de toate referirile sale denunțătoare, spre exemplu, la emigrarea realizată prin așa-zisele mariaje de conveniență, la impactul „rezolvării problemelor familiale” asupra componenței trupelor maghiare de tîntu din țară. Se cunoaște ce rol covîrșitor îi au semiconducătorii în electronica modernă. În societate, aidoma, există sisteme portante de o însemnătate deosebită. Ele nu au, obligatoriu, o funcție pozitivă. Fără îndoială, H. Gy. a fost un tip de semiconducător, pur-sînge, de-a lungul mai multor amarnice decenii. Din fericire, „politica revoluționară națională” a conținut să ne mai blagoslovască, în cel de-al 12-lea ceas, atunci cînd, potrivit perspectivelor ce le aveam, mai puteam opta într-o „alternativă” experienței spirituale, ale decimării, ori, cea și mai tragică, a unui soi de Nagorno-Karabagh autohton. În acest timp Hajdu Győző își compunea, într-o stare de beatitudine angajată, rapoartele: „În măsura în care timpul dv. prețios vă permite — sună încheierea scrisorii — și o dorim, Vă rog să mă primiți pentru a întregi cu deplină devoțiune informațiile de mai sus, furnizîndu-vă și alte date”. Oare? Oare și-o fi găsit vreo 30 de minute primul-secretar, spre a asculta acele informații și mai complete?

SZÁSZ JÁNOS

Înapoi în India

Am aflat cu îndreptățită mîndrie patriotică despre deschiderea la Tîrgu Mureș a unei filiale a organizației „Românii Verzii”, numite „Vatra Românească”, din care s-ar fi lansat de curînd prietenilor noștri maghiari îndemnul: „Înapoi în Asia!”

Înestimabilă idee! Ce poate fi mai înducit în acest secol în care sedentarismul face ravagii, decît o cură de nomadism! Ce șansă a țigirilor din amonșenă, din pletis! Ce emulație va cuprinde, anii și decenii, întreaga Europă! Căci va trebui să plecăm și noi, indoeuropenii: ne vom așeza, probabil, în nordul Indiei. Europa va rămîne bascilor —

VICTOR BĂRSAN

URBS

Locul cel mai însemnat al Căii Victoriei...

Este un loc comun a spune că organizațiile competente, specialiștii urbanisti și evident opinia publică ar trebui să se pronunțe asupra oricărei intervenții de o anumită anvergură în oraș și în special în centrul lui istoric. O decizie angajantă se ia în urma unui demers prealabil care să examineze studiile de amplasament în variante și impactul asupra orașului. În cazul amplasării Centrului Național de telecomunicații pe fundațiile fostului Teatru Național, un studiu de amplasament pe care să se așeze o astfel de decizie nu a fost elaborat. O anume ambiguitate a informațiilor pe care specialiștii le au în problemă ne lasă să credem că decizia a fost deja luată.

Intrucât amplasamentul fostului Teatru Național reprezintă un spațiu urban de valoare, integrat Căii Victoriei, purtător de semnificații simbolice pentru tradiția cultural-istorică a orașului, iată câteva date ale istoriei locului.

În anul 1833 Societatea Filarmonică condusă de Ion H. Rădulescu, Ion Câmpianu și C. Aristia începe în programul său cultural ideea creării unui teatru românesc, trecând chiar la adunarea de fonduri pentru construirea unui edificiu reprezentativ. În anul 1843 a comisie de specialiști instituită de Bibescu alegea pentru amplasarea edificului terenul eliberat prin „încălecare” în timp a hanului Filaret. În anul 1848 lucrările pentru construirea teatrului erau încredințate experimentatului arhitect A. Hefft, asistat de Villacres și Melik. Hotărârea urma unui concurs la care participaseră Villacres, Balzano și Melik în 1845 — primul concurs de arhitectură din istoria modernă a orașului. Proiectele de concurs se află la secția de stampe a Bibliotecii Academice.

În anul 1852, Teatrul Național era la acea dată unicul edificiu cultural reprezentativ al orașului găzduind o instituție simbol pentru cultura românească care și definea în același timp aspirațiile naționale și voiața participării la Europa. Timp de aproape o sută de ani (1852-1944) Piața Teatrului Național a fost „forumul” vieții culturale bucureștene, evocată cu nostalgie de memorialiști. La începutul secolului XX se deschidea celebra terasă Otetelesanu, loc de întâlnire a literaților și artiștilor, intrat în istoria artei românești prin tabloul lui Camil Ressu. Vie-a-vis în clădirea Imobiliară se deschidea în 1908 primul cinematograful din București.

În anii 1932-33, Palatul Telefoanelor și blocul Adriatică modificau prin arhitectura lor modernă volumetria pietii.

Bombardamentul german din august 1944 a provocat în clădirea Teatrului Național un incendiu. În anul 1947 a avut loc un concurs pentru reconstruirea unui nou edificiu al teatrului pe vechile fundații. Concursul a fost câștigat de arhi-

teții Margareta și Eugen Popescu condus de profesorul arhitect Haralambie Georgescu. Dramatică modificare a configurației politice a țării a determinat plecarea definitivă din țară a profesorului Haralambie Georgescu în 1948 (inceputul emigrării arhitecților români); lu-

Teatrul Național prin 1939: Palatul Telefoanelor, de abia lunsse locul. Terasa Otetelesanu, demolată în 1931

crarea a fost abandonată iar carcasa Teatrului demolată în urma unei lățății grăbite. Așa a fost privată Căea Victoriei, Bucureștiul și arhitectura românească modernă de o lucrare reprezentativă.

Din punct de vedere urbanistic, spațiul și funcțional, fosta Piață a Teatrului Național nu poate fi gândită decât sub semnul apartenenței și integrării sale firești la Căea Victoriei. Fostul Pod al Mogoșoarei, axa istorică a orașului, înveșmântat în arhitectura epocilor moderne (sec. XIX-XX), întrunește caracteristici de specificitate și unicitate definitorii pentru cultura noastră urbană. Configurația spațial-volumetrică specifică Căii Victoriei este generată de un traseu ondulatoriu, statuat de alincașii spațiilor tipice stradale cu cele deschise.

Această diversitate se constituie în pictoresc autentic pe întregul traseu de peste 2 km. Alte orase au spații reprezentative: piața Domului, piața Primăriei... Bucureștiul are Căea Victoriei cu succesiunea sa de spații adiacente: grădina Ateneului, curtea de onoare a Palatului, scuarul Casei Centrale a Armatei etc. De

la sfârșit de secol datează pasajele-galerie cărora arhitectura interbelică le-a adăugat o formulă originală pentru imobile de locuințe și birouri aliniate la stradă: curțile interioare publice (Căea Victoriei nr. 91-93, 101, 123). Această continuare a amplasării străzii cu spații publice adiacente, „interioare” sau deschise îmbogățesc imaginea urbană, sporindu-i semnificația. E păcat că intervențiile ultimilor ani, blocurile de locuințe de la nr. 81-85 și chiar hotelul București au ocupat terenuri foarte interesante fără a fi generatoare de spații urbane la fel de interesante.

„E istorică, e plină de viață, e glorioasă Căea Victoriei!” exclama în anul 1899 istoricul Ionescu-Gion. „Dacă este Căea Victoriei strada cea mai însemnată a României, apoi Piața Teatrului este locul cel mai însemnat al Căii Victoriei!” scria

laia despre ce este vorba.

Bucureștiul, oraș cu probabil 3 milioane de locuitori are — ni se spune — disperată nevoie de o stație modernă de telecomunicații; așa cum știm puțin sau inexact despre cele mai multe dintre instanțele vieții noastre civice, sociale și economice, nici despre populația capitalei și nici despre nevoile ei prioritare nu avem analize sau informații credibile și lucide.

Dar asta este altceva. Știm însă din știri publicată în cotidianul Libertatea din 14 februarie că orașul are nevoie de un Centru Național de Telecomunicații și că hotărârea construirii lui a fost luată iar amplasamentul fostului Teatru Național din vecinătatea imediată a actualei clădiri a Palatului Telefoanelor oferă o „soluție tehnică optimă”.

Iată câteva detalii despre dimensiunile și caracteristicile funcționale ale complexului care ar urma să ocupe terenul dintre Palatul Telefoanelor și clădirea Electrolux. Corpul principal, cu o arie construită desfășurată de 8000 m² ar urma să se desfășoare pe înălțime, un zgrîncior nori cu o platformă la 80 m înălțime pentru antene. La centrala telefonică ar lucra 1500 angajați în trei schimburi. Complexul mai cuprinde o curte de serviciu de 1000 m² pentru accesul la utilitățile tehnice proprii — grup electrogen, post traf, stație de hidroforare, centrala termică și parcare pentru 30 de autocamioane și autoutilitare.

Din rațiuni de protecție a unei aparaturii sensibile și vulnerabile și prin natura funcției tehnologice, clădirea ar rămâne practic închisă față de mediul și ambiant. Turnul propriu-zis e o construcție aproape capsulată cum spun arhitecții. La parter ar funcționa totuși un minimum de servicii — oficiu poștal și telefonic, o agenție de abonamente și un ghișeu de difuzarea presei (cu alte cuvinte ceva ce este tot în lume se rezolvă cu mare succes printr-un edificiu cunoscut sub denumirea de „chiosc de ziare”). Asta este tot ce ar urma să se întâmple pentru public în acest (cel mai însemnat) loc al Căii Victoriei.

Subiectul în propozițiune

Ministerul telecomunicațiilor a lansat o comandă către un mare institut de proiectare bucureștean. La recomandarea Departamentului pentru urbanism și amenajare teritorială, tema va trebui să facă obiectul unui concurs intern: nici bani și nici cadru legal pentru un concurs în toată regula nu există în momentul de față. Iar în ceea ce privește amplasamentul orice observator lucid, mai ales din interiorul meseriei, își dă seama că argumentele bazate pe costuri directe pot fi alt de puternice încât orice altă variantă este pusă dintru început în inferioritate.

Urbanistii știu bine că regimurile totalitare instituie regimuri totalitare ale terenurilor. Ambii delirante și puterea abuzivă de a le intrupa în piață au masacrat fără complexe Bucureștiul. Am semănat planuri mai mult sau mai puțin neputincioși sau am asistat — de cele mai multe ori neputincioși — la decizii fatale pentru soarta orașului, luate în spatele unor uși închise dușe spre execuție cu o energie paranoică, turnate în betoane de cea mai bună calitate. Rădăcina acestui demers sînt cu noi și va trebui să ținem seama de acum înainte de existența lor aproape permanentă.

Dar aici se cuvine o precizare. E posibil (deși cred că e puțin probabil) că o analiză aprofundată va sancționa ca necesară apariția pe Căea Victoriei a Centrului Național de Telecomunicații pe locul unde un secol a trăit Teatrul Național. Dar vreau să cred că o asemenea decizie ar trebui luată numai după o analiză aprofundată a tuturor instanțelor care o pot valida: studii urbanistice în variante, scenarii ale conexiunilor asupra vieții orașului, consultarea opiniei publice, părerea oamenilor de cultură, analize stilistice și compoziționale, evaluări economice care să includă și „costurile” anulării caracterului tradițional al locului sau efectele asupra peisajului și microclimatului. Sînt preliminarul laborioase, apelînd și la intervenție metodologică, dar necesare pentru un consens asupra unui amplasament și deschiderea proiectului de arhitectură propriu-zis — poate evenimentul cel mai așteptat de breasla arhitecților. Acest cel mai însemnat loc al Căii Victoriei, are toate datele pentru a deschide, printr-un demers democratic și profesional în același timp, drumul către destinul viitor al Bucureștiului.

MARIANA CELAC

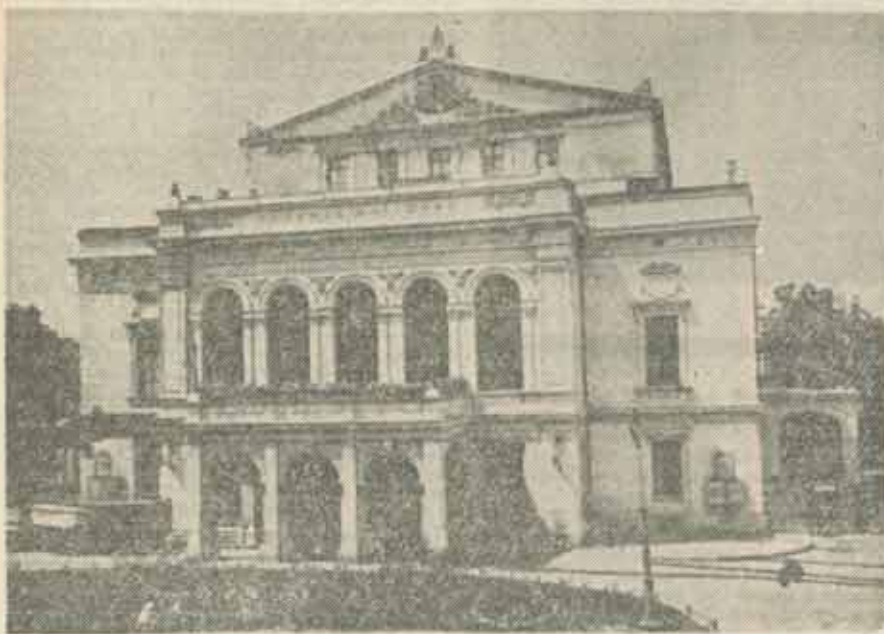
Văcăreștii și Mihai Vodă din București

Cu ultimă și adîncă părere de rău am aflat despre începerea demolărilor din incinta fostei mănăstiri Văcărești, precum și despre planificata desființare a complexului de pe dealul Mihai Vodă.

Doresc să subliniez, eî mai este timp, că ambele sînt monumente istorice ocrotite de legea patrimoniului cultural național și reprezintă pentru vechea arhitectură a orașului două culmi de neprețuită valoare, fiind singurele ansambluri monumentale rămase din cadrul Bucureștiului epocii medievale. Dispariția lor ar însemna înlăturarea unor dovezi materiale autentice despre înaltul nivel al artei arhitecturale vechilor al XVI-lea și al XVIII-lea, în realizările meșterilor noștri din acele vremuri. Ar însemna de asemenea pierderea unor puncte reprezentative înscrisse în mijlocul clădirilor ce se ridică astăzi, răspunzînd astfel dorinței de îmbinare între vechi și nou, între tradiție și viață nouă, armărită cu atîta grijă în toate orasele din lume. Ar reprezenta, în sfîrșit, stergerea unor dovezi de neîgăduit, împotriva afirmațiilor tendențioase ale celor care doresc să nege nivelul de cultură ce înflorea încă de pe atunci în trecutul țărilor noastre.

Cred că este bine să așez aceste rînduri conducerii superioare în sprijinul păstrării acestor două monumente, deoarece, în discuțiile purtate, poate că valoarea lor nu a fost prezentată cu destulă energie și claritate de către forurile de specialitate competente.

Arhitect ȘTEFAN BALS
specialist în restaurarea
monumentelor istorice

Clădirea vechiului Teatru Național: construcție neoclasică, cu timbru romantic sugeraș arhitecților de ambianța Căii Victoriei la mijlocul secolului trecut

Forumul tinerilor arhitecți — Grup XXI

Semnalăm înființarea la București a unui FORUM (titlatura a făcut mulți adepti în citeva din țările vecine nouă, pentru a desemna instanțe dedicate dialogului social). E vorba de GRUP XXI, o organizație profesională, independentă, nonpolitică, doritoare să sti-

muleze tendințe novatoare avangardiste în teoria și practica arhitecturală. Forumul tinerilor arhitecți dorește să încurajeze valorile reale și să contribuie la consolidarea prestigiului și statutului social al profesiei de arhitect.

(Urmare din numărul trecut)

Iubirea poporului dădea puterii cu mult mai multă încredere în sine decât automobilele oficiale și structurile politice neevoluante, care nu permiteau oamenilor să intervină nicidecum în dialogul dictatorului cu istoria. Potopul de onoruri cu care a fost blagoslovit Brejnev, distracția noastră din anii '70, a fost, poate, nu numai un tribut plătit vanității lui, ci și o încercare naivă și ridicolă de a-l convinge și de a ne convinge, pe noi toți, ce mare om e el, de a ne „convinge” să-l iubim. Această pretenție de a fi iubiți aveau și cei aflați la nivele mai joase ale ierarhiei sociale. Călugărul iubirea, dar mai ales pedesec ne-iubirea decanul și brigadierul, profesorul și șeful unității alimentare — toți, cu putere asupra oamenilor.

■ Iubire, consimțământ și constrângere

Puterea nu are nici pe departe deplin succes, întotdeauna, în manevrarea conștiințelor, adică în obținerea unei iubiri depline pentru dictator. Oamenii nu trăiesc în incubatoare, nu le poți tăia complet contactul cu lumea și, ca atare, nici credința conștiinței totalitare nu este, în majoritatea cazurilor, absolută. Este caracteristic faptul că oamenii care fac muncă fizică, lovindu-se nemijlocit de legile implacabile ale naturii, sint, în mare, mai rezistenți la demagogia totalitaristă decât mulți intelectuali, care izbutesc să trăiască în lumea textelor și vorbesc fără prea mare jenă de credința lor de altădată în dictator. Țăranul crede în misterioșii sabotori din uzino sau conducere, în haosul ce domnește dincolo de așteptate granițe, dar nu va fi niciodată de acord că recolta se poate dubla datorită indicațiilor pretioase venite de sus. Cu cât realitatea sporește, cu atât iubirea pentru dictator scade.

Dar regimul nu se poate baza doar pe forță: nu multă vreme, în orice caz. Nu degeaba spunea Napoleon că baionetele sint bune la orice, în afara unui singur lucru — nu poți să zezi pe ele. Până și regimurile de ocupație tind să creeze structuri ale puterii care să includă o autoconducere parțială, spre a diminua intruzivitatea zona de folcare a constrângerii directe. Se poate da ca exemplu situația postbelică din țările Europei răsăritene.

Mecanismul constrângerii poate fi pus în orice clipă în funcțiune. Dar puterea e întotdeauna interesată ca oamenii să nu i se împotrivească. Cotele de cereale de la începutul anilor '30, care ruinau țăranii nu mai puțin decât rechizițiile de alimente, s-au realizat în majoritatea cazurilor fără folosirea trupelor. Orice împotrivire echivalează cu o dereglare a mecanismului de funcționare a sistemului totalitar. Chiar „lucrul” la Treblinka și în alte lagăre ale morții era astfel organizat încât momentul înțelgerii să fie amânat cât mai mult — oamenii pricepeau că sint duși la moarte abia cind ajungeau în fața ușilor camerelor de gazare. La cea mai mică împotrivire, la cea mai mică încălcare a ritmului benzii rulante, exterminarea s-ar fi împotmolit într-un flux de condamnați. Nu era suficientă doar constrângerea — ea era îmbinată cu înșelăciunea.

Dacă scopurile puterii nu se reduc la nimicire, ea trebuie să construiască și alte mecanisme în afara constrângerii. La baza puterii de stat — așa cum visa Rousseau încă — trebuie să stea consimțământul cetățenilor de a fi conduși într-un anumit mod. Dar pentru a le obține consimțământul, sint necesare argumente, iar argumentele sint o treabă riscantă. Pot fi puse la îndoială, discutate și chiar respinse. Puterea totalitară nu stă niciodată la discuții asupra acțiunilor sale. Și totuși există întotdeauna, pentru orice eventualitate, un anumit argument în favoarea sa: situația periculoasă care amenință însăși existența poporului și a societății — fie că e amenințare externă (reală, inventată sau provocată), fie că e dificultatea problemelor economice și sociale ce stau în fața țării, fie, în sfârșit, că e starea de înapoiere, de nedezvoltare a populației. Toate acestea necesită, din punctul de vedere al partizanului dictatorului, vigilență, unitate, salturi bruște în dezvoltare și încredere necondiționată în putere. Încălcarea drepturilor omului e privită ca plată inevitabilă, rezonabilă și poate chiar dreaptă, pentru securitate și progres.

Zona consimțământului se extinde nu atât prin metodele, cât prin telurile proclamate de putere. Pentru mulți căzuți jertfă regimurilor totalitare, aceste teluri erau atât de înalte, încât ei erau gata să-l lerte puterii folosirea oricăror mijloace spre a le atinge, inclusiv constrângerea exercitată asupra lor înșile. O astfel de izolare a unui unic lucru drept supervaloare, toate celelalte declarându-se neimportante, e una din manifestările simplificării lumii, caracteristice conștiinței totalitare. Se instituie o ierarhie a valorilor în care toate, chiar și viața proprie, capătă un pret derizoriu în comparație cu ceva de felul totemului neamului, de care dispune puterea. Această situație a fost strălucit descrisă de Artur Koestler, al cărui erou, lipsit fiind de orice sentimente calde față de călăii săi, îi înțelege totuși și le aprobă actele, devenind în cele din urmă complice lor la propria-i ucidere. Afirmările de azi asupra necesității obiective a genocidului stătuist pentru atingerea unor teluri mai înalte constituie nu numai o justificare a crimelor trecute dar și o fundamentare ideologică a celor viitoare. Delirul evident al admiratorilor neofasciști ai brațului forte nu e atât de periculos ca aceste raționamente istețe.

Desigur, ideile absolut false se întâlnesc la fel de rar ca ideile absolut adevărate. Raționamentele ideologilor totalitarismului au și o oarecare îndreptățire. Chiar oamenii cu inclinații pacifiste sint de acord că, dacă există totuși armată, ea trebuie să fie structurată după principiul conducerii unice. Dar avantajele conducerii totalitare sint foarte relative. Capacitatea de luptă a armatei noastre nu ar fi suferit cu nimic dacă soldații ar fi avut dreptul să poarte haine civile în permisii, dacă dulapurile și efectele lor personale nu ar fi fost controlate periodic, iar cazarmile, în care orice mișcare se petrece în văzul tuturor, s-ar fi transformat în cămine cu camere separate.

Orice putere, chiar cea bazată pe con-

mată a Germaniei. Asta a dus, după cum se știe, la acordul de la München — unul din momentele rușinoase în care democrația a cedat totalitarismului.

Chiar dacă modul autoritar de a conduce, adică luarea hotărârilor fără discuția lor cu subalternii, este în anumite situații eficient și deci justificat, puterea totalitară care tinde la un control total al tuturor sferelor vieții omenești nu are o fundamentare pragmatică. Ca dovadă putem aduce soarta regimurilor totalitare din toate părțile lumii, fie că e vorba de U.R.S.S., China sau, de pildă, Germania. Situațiile excepționale vin și trec, dar rezultatul final rămâne, în toate cazurile, decăderea culturii, distrugerea economiei și dezamăgirea poporului. Aceasta din ur-

duce în flece și și ceas constrângeri asupra omului. Chiar dacă n-ai fost arestat și supus torturii, comportamentul îți este definit de această amenințare atotomnipotentă. N-ai fost niciodată în străinătate nu pentru că nu ai vrut, ci pentru că nu te-ai lăsat, nu ai citit cărți eretice pentru că îți erau inaccesibile, nu ți-ai schimbat specialitatea pentru că nu se putea și, poate, n-ai divorțat pentru că asta ți-ar fi stricat cariera. N-ai făcut aproape nimic în viață după propria-ți alegere. Să recunoști că te supui puterii exclusiv dintr-o necesitate fizică — constituie primul și cel mai greu pas pe calea păstrării valorilor morale, a demnității cetățenești și poate chiar pe calea luptei active cu regimul. Dar asta înseamnă, deopotrivă, pierderea liniștii și a sentimentului fericit al dizolvării printre alții asemenea ție. Răspătă pentru realism, pentru refuzul credințelor totalitariste e amară: este înșingura-roa, frica și, foarte probabil, înfrângerea nemijlocită cu constrângerea. Perceperea realistă a puterii ca sursă a constrângerii e cea mai grea alegere pentru un supus. Pentru a depăși și a distruge plătosa interioară a personalității totalitariste, e necesar să ai curaj și inteligență, lucruri accesibile puținor oameni.

■ De la totalitarism...

Pentru conștiința totalitaristă, problema „putere și societate” nici nu există. Conștiința infantilă nu deosebește subiectul de obiect: copilul de un an și jumătate își mușcă singur mina și nu pricepe de ce îl doare, plânge și continuă să si-o muște. În mod similar, puterea și poporul sint una, dar nu pentru că s-au înțeles și au hotărât că în chestiuni concrete le coincid interesele — pentru conștiința totalitaristă puterea și poporul sint una pentru că nu pot fi, în genere, deosebite, sint grindite ca un tot indivizibil și nici nu se pune problema unei relații între ele. La ordinea zilei sint alte probleme: puterea și poporul împotriva incercărilor externe, puterea și poporul împotriva dușmanilor interni... Dar conștiința totalitaristă crede în unitatea de monolit a societății și își manifestă prin fapte această credință, ucidind sau declarând ne-oameni pe toți cei care nu sint sau ar putea să nu fie de acord cu puterea. Conștiința totalitaristă e paradoxală: dind cu totul la o parte oamenii de la putere, le menține totuși credința sinceră că dictatorul dă expresie, prin fiecare acțiune a lui, intereselor lor, într-un mod mai profund și mai înțelpt decât ar putea-o face ei înșiși. Această fuziune cu puterea constituie primul tip de relație a puterii cu societatea. Poporul nu rămâne tăcut, ca în statele feudale ale trecutului — nu, poporul cîntă, izbucnește în urale și aplaudă execuțiile.

Societatea funcționează după principiul „tot ce nu e obligatoriu e interzis”. Dar acest principiu nu-i supără decât pe dușmanii poporului, numai ei vînd ceva ce este interzis, ceva ce nu e obligatoriu. Personalitatea totalitaristă, în entuziasmul și modestia sa, nu vrea așa ceva. Nu își îngrădește dorințele ei, realmente, în mod sincer, nu vrea. Toate relațiile sale cu lumea se desfășoară pe scara verticală ce se înalță de la oricare membru aflat în libertate al societății pînă la înșusii dictatorul. În mod corespunzător, puterea totalitară se amestecă în aproape toate formele orizontale ale relațiilor interumane, distrugându-le. Sindicatele sint privite ca ceva inutil și — sub stăpînirea muncitorilor! — își pierd orice însemnătate. Alegerile de deputați au început să fie făcute, încă de pe vremea lui Lenin, nu pe unități teritoriale, ci pe întreprinderi. Intruziunea în familie, religie, cultură nu cunoaște limite. Într-o atmosferă de frică și urmărire, orice reunire dictată de interese comune, avînd o cifră de mărunită însemnătate socială, capătă repede aparența unei organizații subterane, de felul „celicilor” geneticașilor, descrise în „Halatele albe” — și membrii ei se pomeneșc în cele din urmă după gratii.

În secolul XX s-a ajuns, nu o dată, la situații în care comportamentul politic al puterii și conștiința politică a societății s-au dovedit net divergente. Regimul acționează după metodele totalitariste anterioare, neobservînd că i-au ruginit pîrghiile și că societatea trăiește după alte legi. Revoluțiile fără vărsare de sînge, care au avut loc în Portugalia și Spania, definesc tocmai o astfel de situație, situație ce se instalează acum, sub anumite forme, și în Coreea de Sud, Birmania, Pakistan, Chile... Dar „revoluția garoafelor” a fost precedată de decenii de descompunere dramatică a puterii. Puterea totalitară intră inevitabil în contradicție cu natura lucrurilor și, mai devreme sau mai tîrziu, — de obicei după moartea liderului charismatic —, acest lucru devine evident chiar și pentru elita conducătoare.

(Traducere de SUZANA HOLAN și OANA VLAD)

(Va urma)

*) NEVA 7/89, revistă a Uniunii Scriitorilor din Leningrad.

(3) Fenomenologia acestor procese, bine cunoscută în psihologia socială experimentală, e modelată în unele cercetări de laborator.

Psihologia conștiinței politice

DE LA CULTUL PUTERII LA PUTEREA OAMENILOR

L. GOZMAN, A. ETKIND*)

Leonid Brejnev și Wladyslaw Gomulka, 5 aprilie 1965.

stringere deschisă, se străduiește să-și dovedească legitimitatea, convingînd poporul de propria sa necesitate și de îndreptățirea sacrificiilor la care trebuie să recurgă. Teoria ascuțirii luptei de clasă pe măsura apropierii de socialism reprezintă o încercare caracteristică de autojustificare de acest tip.

Ideologia regimurilor totalitare au cheituit imens de multe forțe pentru a demonstra, în fiecare caz concret, că situația era excepțională. E drept că opoziții au considerat și consideră că aceste situații excepționale sint create de putere în propriul său interes. Și unii și alții, însă, sint de acord că situațiile excepționale cer, odată apărute, măsuri excepționale. Iar măsurile excepționale înseamnă tocmai puterea totală asupra omului. Ca urmare, există situații în care regimul totalitar este mai eficient decât cel democratic.

Considerăm că această reprezentare este un mit, unul doar din bogăția de mituri pe care le creează sistemul totalitar, căutînd să se autojustifice și să intimideze. Acest mit e împărtășit, nu arareori, și de cei aflați în afara acestui sistem și care i se opun. Se pare că tocmai credința în eficiența totalitarismului precum și feica de el explică de ce Chamberlain și Daladier, cu toate că aveau la dispoziție datele spionajului și rapoartele ambasadorilor, au crezut în propaganda hitleristă și au supraevaluat catastrofal puterea ar-

mă reprezintă cel mai mare pericol pentru sistemul totalitar: regimul, ignorînd aparent sentimentele și opiniile supușilor săi, se bazează de fapt, mai mult decât pe orice altceva, pe iubirea și consimțământul poporului.

E drept că se întîmplă ca cei care au pus mina pe putere să si-o apere prin forța armelor și prin intimidare și, fiind purtători ai unei ideologii și culturi străine populației, să nu se jemeze să recunoască că puterea lor e impusă poporului și se menține cu sîla. E de ajuns să amintim reflecția lui Stalin despre partid ca ordin al spadasinilor. Poziția marxismului vulgar, conform căreia orice stat e un aparat de constrângere (și nu de coordonare, influențare și punere în acord a intereselor), a servit, de asemenea, foarte bine pentru justificarea regimurilor totalitare.

Dar recunoașterea faptului că există constrângere are cu totul alt sens pentru jefele sale. Să ne amintim minunata fantezie a lui Nabokov despre felul în care se spulberă lumea totalitaristă din cauză că un singur nefericit o vede așa cum este — vede că toponul e topon, călăul e călău, iar el însuși — o jertfă inutilă. Toate acestea sint, din păcate, doar un vis: societatea totalitaristă a supraviețuit multor generații de opoziții.

Conștientizarea constrângerii asupra tă înșuși e singura imagine adevărată a realității sociale. Puterea totalitară pro-

Cine ar fi crezut acum cîteva luni că vom trăi o asemenea schimbare a destinului?

Cine ar fi bănuat că țara noastră va fi vădită de arbitrarul și crimă va mai găsi vreodată fibra vinjoasă a încordării suferinței, scuturându-se mîndră și neîntemătoare de blestemul ideologiei comuniste? La urma urmei, cine în ultimii ani ar fi îndrăznit să spere la o Românie necomunistă? Atenție, scriu negru pe alb — țara noastră, țara necomunistă!

Știam ce păcate ne stăpînea și mai ales înțelesesem tirziu, fie și în al 12-lea ceas, că orînduirea comunistă este prima „îndrăzneală” socială, în fața căreia orice acțiune revoluționară demisionară, și nu din altă pricină, ci datorită faptului că n-are cine s-o pună la cale. Simplu ca bună ziua.

Specific comunismului este paralizarea întregului sistem nervos al unui popor, în așa fel încît, scurt timp după instalarea lui, trupul societății zace inert, neputînd să-și miște vreun mădular sau să articuleze vreun cuvînt, căutînd ajutor și adresîndu-se lumii doar prin căutătură. Așa ajunsesem, iubitorilor, să comunicăm cu alte neamuri înduioșate de soarta noastră — ca paralițici — din ochi, din accentele mute de disperare ale privirii. Ne convinseseră împrejurările și regatul omogen al delațiunii, că spre a scăpa de comunism, ne-ar trebui ceva cu totul diferit de tradiționala și lugubra însușire, ceva care să nu se întemeieze pe vreun calcul politic, sau pe vreo strategie de culise. (Toate la ora gravă, de atunci, a faptelor fiind evident insuficiente.) Bănuiam cu toții, ați și credincioși, activiști, securiști, intelectuali, tineri, pensionari, lepădături, dizidenți, transfugi sau artiști, că numai o mină dumnezeiască sînd în ajutorul răbdării noastre răstignite 45 de ani, ne-ar putea izbăvi de comunism. Desigur că simțeam că o certitudine tinînd de legea firii, că odată și odată vom încheia cu perechea prezidențială, fie că-i va lua Dumnezeu, fie că-i va confisca dracu, sau poate nu știu care combină a intereselor mai marilor neamurilor. Dar că am putea scăpa de doctrină, adică de dispozitivul conceptual care zămislește minciuna și teroarea comunistă, nu prea mai nădăjdulam.

Ne resemnasem să-i rezistăm cîteva generații, un secol-două, la urma urmei un chilipir, față de obisnuința milenară și „tehnică” de a vieții la marginea istoriei cu „junghetura frîntă”. Manifestasem deja în raporturile cu străinii înțelepciunea exasperantă a stînei corădănuie cu orice pret, dincolo de tăvălugul istoriei; ne întrebam în sinea neamului, purtătorii cărui mesaje neștiut sîntem, a căror valori ce-ar trebui cîndva să iasă la iveală, înclîcînd sacrificiul răbdării istorice virtuți nepretuite, ce gloriificaseră deja demnitățile altor națiuni. Observam după prima jumătate a anului trecut, cum Estul își construiește diafanile specifice după chipul și asemănarea Diataniei sovietice, și asta sub ochii noștri, noi nenorocosi răminînd de risul lumii; totuși începuse să mijnească speranța de-a scăpa și noi de „ceaușescu” și „sotia”, poate nu imediat, în orice caz curînd, curînd de tot. Atît însă, și nimic mai mult! Și totuși, numai gîndul de-a nu-l mai ști printre noi ne ametea inimile și ne umplea de-o enormă bucurie prevestitoare. Ne pregătisem încă demult să facem față unui comunism destina, cu fața umană (ca și chipul Bestiei!), pregătisem deci, într-un consens nerostit și leader-ul, pe care-l țineam în taină, spre a-l scoate la lumină în ziua cea mare. Alimentarele, băcăniile, produsele zaharoase, uneori și alte unilăți (ca maro-

chinării, tutungerii...) s-au nimerit să ofere consumatorilor „diversitatea” binoculă, care ocupa toate vitrinele și balierele autoservirilor, și astfel tot neamul cu leader-ul pitit și șampania cuvenită, aștepta să se întindă și la noi cațifeaua revoluției. Cum? Om vedea! Oricum n-are cum să nu se întîmple! „Nu rămînem noi ca Albania”, ziceau optimiștii; „încearcați numai, și o s-o pătim ca chină”; ziceau pesimiștii.

Sfîșiați și îngrijorați de pronosticuri, tot poporul cu mic și mare urmărea cu nesaț radioul clandestin, dormind alternativ, cînd liniștit, cînd agitat, după cum crainicii erau cuprinși de febra înviorării viitoare, ce nu se putea să ne ocultească, sau dimpotrivă cădeau ei înșiși în dez-

bertății apocaliptice poate descoperi în lume, substanța neamestecată a inimii curate, ca și întreg spectrul de joșnicii căldute ce paralizază ființa gemenă a creaturii.

Ea, această libertate nefîndolelnică, reală și mai cu seamă deloc ideală, o simțim cum ne judecă, pe noi și lumea în care trăim. Judecă ei nu cumpănește nici nu acuză, nici nu apără; nu o simțim clementă, nici răzbuunătoare și cu toate acestea deloc indiferentă. Ceea ce ne judecă este strălucirea ei, ce se descoperă aici și alurea ca o identitate precisă, incompatibilă cu mentalitatea Ghetoului individual sau colectiv și iarăși fără vreo rudenie cu abuzul deciziei arbitrar. Pe ea o întîlnim zilnic traversînd spațiul social, stîrnind cînd nedumerire,

ACEASTĂ LIBERTATE CARE NE JUDECĂ

Sorin Dumitrescu

nădejde, scînzînd tonul și întîind învecinatele privitoare la nenorocul nostru ontologic.

În împrejurările acestei vaste asienii populare, a trîmpit brusc, cu o prospectivă nelumească, jertfa fragedă a celor de la care așteptam cel mai puțin — tinerii. Ei, cei ce stăteau așinți pe clișeele occidentalului, ignorînd valorile perene ale neamului; ei, permeabili la precaritatea tuturor „amelor”, ei înțorși cu totul spre „afară”, așteptînd să se ivească ocazia și s-o șteargă; ei cu care nu se putea vorbi, ei cu care nu se putea pune nimic la cale, ei, ne-știutori, ne-profunzi, ne-ascultători, ne-politicoși, ne-prognații, ne-dizidenți... ei bine, iubitorilor, ei ne-au inventat pe pămînt din nou!

Neam bătrîn, cum ne credeam, adesea cu orgoliul plicic al celui încercat peste puteri de vitregie, uitasem că tinerețea este pecetea inconfundabilă a Dumnezului nostru. Ne obisnuisem să-i contemplăm doar chipul cărunt, căruia îi identificăm destinul străvechi al răbdării noastre. Ne-a dat toate semnele, ca nu cumva în solătoarea lume în care trăim să ne răpenască atenția asupra prezenței Lui. Și-a făcut simțită Ființa indicibilă, în limitele aceluiași comportament prin care totdeauna ni se va arăta în evidența răscolitoare pe care o cîntăm de 3000 de ani, atunci cînd prohodim răstîgnirea „primăverii dulci”. Vă amintiri ce timp suspect de frumos a însoțit martiriul tinerilor, mîngîindu-le cu soare și alene, încapătîndu-se de-a dovedi goliciunea puterii? Așa am străbătut, ca într-o tranșă nelumească voluptatea de-a fi cu toții una, înfricoșată și eroi, muncitori și studenți, lași și dizidenți, săraci și bogăți, lichele și drepti, slabi și tari, știutori și neștiutori.

Aceasta a fost săptămîna luminată a poporului român, gazda Celui ce 7 zile a ocupat infernul dintre mine și tine, dintre voi și noi, intervalul pătat și compromis dintre frați. Au urmat, după 23 decembrie, vreo două săptămîni îndrîjite, în care consensul s-a păstrat formal, în virtutea teroarei exercitate de crima zăpăcită, ce ne amenința pe fiecare. Apoi ca și treziți dintr-un vis, ne-am repezit la depozitul de cuvinte, spre a stăpîni măcar cu limba minunea ce ne survolase destinul.

Totul a început treptat să se desvîrșească și mai ales totul s-a spart în părți. Rumorarea și-a reluat zumbetul readucînd cu sine locurile comune ale micii stabilități pămîntene. Și totuși un lucru ciudat și nemeivăzuit se petrecea între noi: morții cei tineri ne împiedică să ne risipim, iar libertatea, gigantică libertate pe care o avem, ne dezbină. De ce obiectul ei luminos și rîvnit pînă la lepădarea de sine devastează acum fiecare ungher al națiunii, punîndu-l în criză, adesea cu accente insuportabile? Cărei libertăți îi aparține acest dub de pune la încercare întreaga suflare românească? De ce libertatea pe care o chemasem îndelung ani și ani de zile devine „prilej de poticnire” pentru mulți, iar pentru alții îndrăznire și biruință? Ce criterii se spulberă în presajna prestigiului ei și care din ele sînt lămurite de focul instantelor stîrnite de ea? Fiindcă doar instanța li-

cînd stupeface, învrăjbind în această măsură în care mîngîie și incită; ea, această controversată libertate, ce seamănă scandal peste tot unde turba omenescă se simte în siguranță, sau unde se instalează pacea părlînică a monadel. Ce să facem cu această libertate, acum cînd toți am dori să ne tragem răsuflarea, ostentiți cum sîntem de singe și lacrimi? Ați observat probabil în jurul vostru altele chipuri ce nu pot ascunde o anumită dispoziție melancolică în fața evenimentelor, ca și cum într-ascuns ar tinji după o vreme, fie ea și atroce, cînd totuși nu li se cerea nimic, cînd statutul vegetal al gîndirii toropind oriunde te apără de opțiunea fermă, cit și de hotărîrea liberă și avaturile ce decurg din ea; careva își asumase fără să te întrebă colul conducător al firii tale, fie răminîndu-ți utilă, chiar dacă mediocră, libertate de-a nu face decît ceea ce ți se indică. Totă liniștea acestui staul bunîncor și căldut, în care cu ceva dibăcie oricine se descurca, ba la nevoie, din doi în doi ani puteai să tragi puțin aer de-afară și odată ajuns acolo, cu puțină istețime te puteai precoci și chiar și cu o parabolă, toată această conjunctură provizorie putea fi „înghetată” într-o stabilitate oarecare, ce fîrește, permanent trebuia girată. Prețul era scump, dar cită liniște! Unde sînt acestea, se întrebă unii, și cum am putea să le căpătăm din nou, așa mediocre, relative, precare și sigure cit să nu deznaidăjduim? Ce mă mai poate sprijini acum cînd mica mea stabilitate existențială este somată să se prodie, să coboare podurile de la toate intrările, și astfel să pătrundă acest duh ce ne răstoarnă obisnuințele și deprinderile întepente, ca și tot dispozitivul rezistenței la care am trudit? Peste tot libertatea e resimțită ca haos, este calificată ca haos, este respinsă ca haotică, adomestă, anatemizată, condamnată, refuzată... Pașiunile se restrîng de bună voie, o ordine discreționară și înspăimîntată proclamă în secretele fîcărui din noi starea de urgență; a patrimoniului de automatisme și de stereotipi sufletesti trebuie apărut cu grabă de elanul devastator al acestei libertăți.

Întreg pămîntescul din noi stă acuit, așteptînd să vadă cerul fără exigența vreunei jertfe. Pe de altă parte lată-l pe ceilalți pe care neoteximea aceleiași libertăți îi descoperă acum ca și altădată — „morminte vîrulate” — stăruind în lîtera evenimentelor, cu spatele întors la undă misterioasă ce provoacă petrecerea faptelor. „Vibrația” socială a acestor semnificații ascunse e resimțită în primul rînd ca pericol ce le amenință ortodoxia punctelor de vedere. Societatea acestora respinge evidența vreunei mutații ontologice, a vreunei schimbări petrecute la rădăcina neamului.

Derizivitatea noastră în raport cu puterea discreționară, noianul de abdicări de la demnitate, adică tot ce constituie conținutul existențial al personajului compromis, se descoperă acum de la sine, prin contrast, ca și cum într-o mulțime aflată la festivalul libertății mult dorite, pe unii i-ar trada veșmintul.

Nici o bărnicie singeroasă nu scotocește

ca altădată adîncul neamului în căutarea persoanelor compromise, și cu toate acestea parcă niciodată „complexul Nürnberg” n-a activat mai impudic reacția publică a unor, gata să-și justifice ceas cu ceas ultimii 5 ani, și asta spre a nu fi alungați de instanța unei libertăți ce le sugerează obstinat, doar retragerea din fruntea altora.

În ce fel de neiertat și mai ales de neînțeles am greșit?

Sîntem gata, și lată ne punem cenușă pe cap cu condiția să conștim că o facem pentru ca voi, iertîndu-ne, să înțelegeți că totuși avem dreptate, că nu se putea exista într-altfel. Desigur n-am fost în stare să ne asumăm martiriul ființei, atenție, sîntem slabi și lași ca și voi, dar totuși, acceptați că fără noi ați fi pierit! Cine v-ar mai fi păstrat alt de luminos și discret cum am făcut-o noi? Vedeți veșmintul cu care apărăm în fața voastră?

Juram în taină să ni-l punem numai atunci cînd va sosi ziua cea mare; în-tă-ne pătați, dar nu cine știe ce! adresîndu-vă cuvînt frătesc ca să știți că am fost totdeauna de-al voștri, chiar atunci cînd v-am trădat.

Și dacă întîrziată să ne recunoașteți, vom rămîne pe loc, cu orice preț, ca și altădată, pînă cînd vă veți veni în fire și veți părași flamura acestei libertăți care ne judecă! Și pe urmă, cit de curaj ai sînteți voi, cei ce ne judecați? Și dacă libertatea voastră ne judecă, cit de neîntînată este împrejurarea care a născut-o? Și dacă împrejurarea a fost asemîni unei minuni, cit de neprihănită e acea minune care cută acum să mă judece?

Nimic nu mai rimesază cu nimic din ce știm, ce-ar trebui să facem dăunează celor ce le-am făcut, cele ce se cuveneau a fi împlinite mai înainte, își pierd folosul, fiind cerute mai ales cele cărora le acordăm un interes restrîns; rostul pentru care toată ființa noastră ostense s-a spulberat, și astfel conștiința noastră rezistînd acestei libertăți, ni se descoperă ca o enormă lacună ce nu ne va părași pînă la moarte.

Acestea va trebui să-i străbatem puștul neroditor, fără opintiri și fără cutremurul vreunei schimbări, înfrîntîndu-ne cu oricine s-ar arăta dispus să ne facă să-i trocem fără pagubă!

Aceste două reacții la evenimente, una înspăimîntată și gata să ridice baricade, cealaltă grăbindu-se să le administreze eficace, tind împreună să eludeze tocmă natura surprinzătoare a acestei libertăți.

Monologul acestor mentalități contrariînd infinitul rău al obisnuințelor, pînă la a le declara criterii ale vieții, clamează dreptul lui „același” împotriva oricărui „altfel”. Or, cu toții, nu mai sîntem aceiași, ca și cum ființa profundă a comunității românești s-ar fi lărgit pentru a cuprinde un adevăr mai înalt. Fiecare în realitate a suferit o înnoire, o „ridicare la putere” aproape nebăgată în seamă, ca o metanoia furisată în abisul ființei fără incuviințarea conștiinței diurne. Sîntem alții, iar acest fel schimbărit ivit pe neașteptate, este după chipul și asemănarea acestei alții de libertăți.

Parafraziindu-l pe Augustin, această libertate se află deia în noi, iar noi la rîndu-ne înfrîmăm înăi în afara noastră. Chiar dacă mulți n-o cunoaștem, prezența ei se face simțită lăuntric, prin reacțiile surprinzătoare, pe care noi înșine le recunoaștem primii ca fiindu-ne alăpice, și care toate elatină schema febului nostru de a fi. Fiecare zi debutează febril și sfîrșește într-un fel de ostensie pozitivă; ceva, în chip vădit, nu obosește în noi; o surscitare a stărilor de veghe aruncă o punte de speranță precisă între ziua care a trecut și cea care urmează, diminuînd refugul ființei în zonele de clar-obscur și de protecție; acceptăm mai ușor riscul, avîntîndu-ne cu garda lăsată în acțiune pe care niciodată nu le-am fi săvîrșit, bănuindu-ne și sceptice victime ale puterii! Dorim mult mai puțin, ne trezim mult mai odihniți, mulțimea proiectelor ne sufocă, fără a lăsa mai prejos energia, pe care o atîrșesc; ritualului cotidian, acest „pe îndelete” al fîcărui a cărui monotonie liberă consumă în forma de devasăriile arbitrarului, i se substituie recent o bogăție nebanală, monită să nu îngăduie risipirea noutății, acolo unde își face apariția.

Tot ce făcăm pînă mai ieri ne apare într-o altă lumină, sub specia faptelor împlinite formal, în răgăzul dilatat, fără soroc și speranță a reclusiunii spirituale. Litania nesfîrșită a sufletului prizonier e vrem înlocuită de rugăciunea scurtă, economică, adresată cerului dintr-o suflare, de-acolo, dinpre locul unde sufletul înțîneste carnea.

Contemplația și reportajul alerti își dispută înțelitatea; dialogul lor dramatic, a cărui gazdă sîntem fiecare, ne descrie pe toți ca martiri ce nu pot face asupra a „ceea ce am văzut și am auzit” și în aceeași măsură ca apostoli ai generației, a înțelșurilor explozive pe care le degajă evenimentul libertății.

Darul acestei libertăți ce ne dezvoltă, ză firea îmbunătățită, arvunește simbolic marea Descoperire de la aștrul timpurilor, informîndu-ne „ca prin oglindă”, ca în voalarea „ghicirilor”, despre cum se vor petrece cele ce dintotdeauna nu înspăimîntat și vor înspăimînta pămîntescul din noi.

Întelșciunea nedezmetică a multora din noi, aflată deoparte și cîntărînd de jur împrejur, condamnă feroce și pe totosul existențial care o susține, invitînd la calm și prudență.

E oare timpul să-i dăm ascultare?

Fericiți cei blînzi, că aceia vor moșteni pămîntul!

Matci, 5, 5

In vechime, orice plecare la drum era precedată de un act sacru. Chiar inaintea bătăliilor, comandanții ordonau oficierea unor slujbe. Ideea de a consacra o bună parte a numărului religiei și Bisericii are o semnificație analogică procedurilor vechi. Contrar prejudecăților anterioare, nu se poate face o revoluție fără credință, fără religie. Eșecul ideologiilor, al comunismului a venit și din lipsa de respect față de cuvîntul divin. Pentru ca religia să-și împlinească misiunea ei socială mai sint multe de făcut în cadrul vieții noastre religioase.

— Revoluție și sacrificiu —

— Părinte, v-am găsit în fața televizorului, urmîrind superbul interviu pe care Ioan Alexandru, poet creștin, l-a dat Televiziunii române libere. Apoi, mi s-a telefonat în legătură cu o emisiune serială la radio, pe teme de educație religioasă, de îndărtură creștină. Legătura ce se naște între Biserica ortodoxă și mijloacele mass-media poate fi considerată o modalitate de propovăduire?

— Dragul meu, trăim într-adevăr un moment istoric pentru Biserica, credința și spiritualitatea română. Noi ne-am născut deodată români și creștini, botezul creștin face parte din etnogeneza românească. În acel moment istoric s-au înclinat românii cu dăco-geții într-o confruntare dură, roasă și din contopirea, fuziunea acestor două popoare s-a născut neamul românesc. Pe-atunci lucra la noi deja Evanghelia, apostolul nostru era Sfîntul Andrei, care propovăduia pe aceste meleaguri. Iar Evanghelia, iubirea Mîntuitorului nostru a slujit ca un liant între cele două popoare pînă atunci rivale. De aceea, creștinismul nostru a început din însăși urzirea ființei noastre și de jos în sus. N-a fost Evanghelia impusă și propovăduită de sus în jos ca la popoarele dimprejur care s-au creștinat așa, oarecum prin decret de la puterea sau autoritatea tribală sau regală. De aceea credința noastră creștină este profundă. Așa se și explică faptul că acum, după peste patruzeci de ani de propovăduire atee, anticreștină, antireligioasă, tîrîșorul nostru în fața acestor viziuni spirituale și-a redescoperit din adînc chipul creștin și a înăptuit o revoluție unică în istoria neamului, și poate unică în istoria omenirii: în numele lui Dumnezeu și mai precis, în numele Jertfei Mîntuitorului nostru Iisus Hristos. Am spus-o și-o repet: acești tineri, acești copii de 14 și 15 ani, din Timișoara și București și alte orașe au fost sacrificați ca niște mielușei eurați. Mielul este simbolul jertfei iar Mîntuitorul este „mielul jertfit pentru păcatele lumii”. Asemenea Mielului, tinerii ca niște mielușei s-au sacrificat în numele jertfei supreme a Mîntuitorului — pe care e întemeiată Biserica și Biserica noastră românească. Acum începe o nouă misiune a Bisericii, iar mijloacele mass-media ne vin în ajutor. Pînă acum, timp de patru decenii și ceva, misiunea a fost numai în interior, așa am fost obligați s-o facem. Și-am mărturisit cu durere, Dumnezeu știe și dumneavoastră știți că, prin mila lui Dumnezeu, la această Biserică s-a mărturisit credința, în viul și în profunzimea ei. Între altele, pomenirea și slujbele pentru mari personalități le făcăm în interior, nu puteam s-o facem în afară, s-o știe tot neamul. Prin televiziune a apărut un mijloc cu totul nou prin care, de la orice distanță, pătrunzi în casa omului. Am primit o mulțime de scrisori, de la cunoscuți de prin Ploiești unde am slujit și de prin alte locuri în care mi s-a spus „ce mare bucurie că ați revenit în casa noastră!”. Or, avem posibilitatea de a-i mărturisi pe Dumnezeu în afară, în afara lăcașului, adică pe tot cuprinsul patriei, poate prin mijloace de releu și prin alte părți ale lumii. Și nu putem să nu ne glădim la misiunea Sfîntului Pavel care a călătorit mai mult pe jos, poate 40.000 de kilometri, mărturisind pe Mîntuitor, începînd din Antiohia și pînă la confinul continentului în Spania.

— Spiritul și materia

— Volam să ajung prin întrebarea precedentă la altă: comunismul, ca și materialismul, s-a bazat pe o propagandă monstruoasă, iar una dintre

ideile vehiculate de această propagandă — și ei stiau să imprumute multe idei și să le folosească în interesul lor — a fost cea prin care încercau să legitimizeze utopia lor totalitară prin ideea că între creștinismul primitiv și comunism ar fi fost vreo înrudire.

Și nu uitau să demonstreze superioritatea comunismului. Ca om al Bisericii, cum privești această problemă și ca să înlăturăm efectele acestei propagandă ce-ar trebui să le spunem oamenilor?

— Într-adevăr, în Biserica primară este vorba de o asemenea formă de împărțire a bunurilor în comun. Așa cum citim în cartea Faptele apostolilor, de exemplu la capitolul 2, versetele 44-47: „Iar toți cei care credeau erau laolaltă și aveau toate de obște” (o altă traducere spune „în comun”) — „și-și vindeau bunurile și averile și le împărțeau tuturor după cum avea nevoie fiecare. Și în fiecare zi stăruia într-un cuget în templu și, frîgînd pîinea în coasă, luau împreună hrană întru bucurie și întru curăția inimii, lăudînd pe Dumnezeu avînd har la tot poporul. La Domnul adăuga ritul Biserica pe cei ce se mîntuiau”.

Era aici misterul și expresia iubirii divine, înclîc ei trăiau în această comuniune nu în comunism, ci în comunismul. Comunismul ca doctrină modernă apuseană — trebuie știut — încease să gînditori ca Marx și Engels, care l-au elaborat — are o ideologie radical deosebită de revelația și viziunea creștină. Întîi, el pune la bază materia; învățătura creștină pune spiritul; „Duh este Dumnezeu și toți cei ce se închină trebuie să se închine în duh și în adevăr” (Ioan 4, 24). Din nefericire, comunismul, marxismul îl tăgăduiește pe Dumnezeu. Dimpotrivă, revelația creștină îl mărturisește pe Dumnezeu. Mîntuitorul Iisus Hristos este Fiul lui Dumnezeu întrupat. Dumnezeu adevărat și Om adevărat. De aceea, el și este modelul suprem al umanității. El este

„calea, adevărul și viața”. Mi-aduc aminte, cînd eram la Canal, la peninsula Valea Neagră, prin '32-'33, niste cunoscuți social-democrați din Ploiești mi-au mijlocit o întrevvedere cu Gheorghe Cristescu-Plăpurnaru, primul președinte al Partidului Comunist, și în dialogul purtat cu el, mi-a spus că îl socotește pe Mîntuitorul primul comunist. La întrebarea mea: „Cum de se află arestat aici?”, reținîndu-se replica: „În noaptea în care au venit să mă ridice, le-am spus: „Așa, copiii mei, eu v-am crescut, v-am format și voi mă duceți la închisoare”. Comunismul este totalitarist, colectivist. Revoluția creștină stăruind pe prim plan spiritul, persoana, înseamnă însă cu unicul său personal, căci fiecare are un unic, un dar al lui, cu comunitatea, particularul cu universul. Consacră astfel profund persoana, misterul ireductibil al persoanei. Și aici ar vrea să fac o distincție de mare finețe, de mare subtilitate între Ortodoxie și Confesiunile apuseane, respectiv Catolicismul. Anume: Ortodoxia a păstrat permanent a-

după acest mod de a gîndi, unitatea naturii ocupă primul plan în timp ce persoanele rămîn pe planul doi. Și te întrebi atunci cui se adresează acest religios? Acestei concepții a Treimii i-ar corespunde răspunsul următor: doar naturii. Dar cum să-ți reprezînti de o manieră sau alta subzistența naturii? Și adăugă „Concepția rădăcineană nu ridică aceste probleme religioase. Iar Liturghia română corespunde modului de a gîndi rădăcinean”. Deci, în ortodoxie permanent s-a păstrat această viziune a persoanei. Or, aici e elementul distinctiv de cea mai mare importanță între comunism și comunismul, pe de o parte; pe de altă parte, chiar între Răsărit și Apus. Și toate viziunile acestea, începînd de la Renatere încoace, care a însemnat o întoarcere la gîndirea, la filosofia antică, a susținut într-un fel sau altul o formă de esențialism, de panteism care face apel tot la natură. Viziunea esenței la Augustin era tot o moștenire antică: primatul esenței asupra persoanei. Dar, în același timp și înainte chiar de Augustin, la părinții cappadocieni, de pildă Sfîntii Vasile cel Mare, Grigorie Teologul, Grigorie de Nisa — permanent apare la ei persoana și aceasta este descoperirea revelației creștine, că Persoana divină, Fiul lui Dumnezeu, se face om și îl înalță pe om și îi dă omului această calitate de persoană, acest caracter irepetabil, ireductibil și de neînlocuit al persoanei, astfel înclîc cu fiecare ucidere a unui om se sărăcește existența. Fiecare persoană umană este un unic și aici este tragedia. Cine nu poate gîndi așa, cine gîndește fie panteist, fie esențialist, nu înțelege nu are sensul adînc al persoanei, nu are conștiința valorii irepetabile a fiecărei persoane umane. Și-atunci, n-ai voie să lezezi persoana umană, în libertatea ei, în afirmarea ei, în darul ei, cu alți mai mult și mai grav să ucizi. A ucide o persoană înseamnă a ucide un unic în existență, care este chemat să-și aducă un dar, cu care să îmbogățească patrimoniul existenței, înseamnă a sărăci existența în ansamblu, a atenția la ea. Numai așa se poate gîndi autentic și respecta persoana umană.

— Umanism, propagandă, propovăduire

— E foarte înclîntat ce spuneați și schimbă chiar desfășurarea pe care intenționam s-o dau discuției, dar este mai bine așa. Afirmările dumnezeoasă sînt esențiale pentru ceea ce se întîmplă acum în noi. Pe de o parte, e vorba de faptul că, comunismul și filosofia pe care și le-a revendicat, ideologia pe care o exprimă, sint, de fapt, mișcări de obiectivare, de înstrăinare a umanității, iar pe de altă, de faptul că Biserica ortodoxă, învățătura ei propovăduiește un adevărat umanism. Ar mai fi și o diferență între propaganda de tip marxist comunist și propovăduirea în sensul creștin.

— Am spus-o și-o repet cu stăruință de neclintit, pentru că face parte din substanța cea mai intimă a credinței ortodoxe în care m-am născut și din care am crescut permanent. Și nu e vorba numai de simpla afirmare a credinței ortodoxe, e vorba, de adîncirea ei. Se vorbește mult astăzi de umanism. Cum îl înțelegem noi? Noi avem în vedere un umanism integral. Îmi aduc aminte de o expresie a gînditorului Heine: „Omul arhaic vorbea cu cosmosul, omul medieval vorbea cu Dumnezeu, omul modern vorbește cu el însuși”.

Să mai observăm că la Platon apare acea viziune a Imperiului Ideilor care, căzînd în trupuri, ca într-un fel de temniță și de lezăr al răului, face atunci materia lezăr al răului. Dimpotrivă, credința creștină afirmă: „Cuvîntul, adică Dumnezeu, trup s-a făcut și s-a sălășluit printre noi și a văzut slava lui”. Cuvîntul s-a făcut trup, deci valorizarea trupului, a materiei, Dumnezeu intră în trupul nostru omeneș și îl transfigurează, îl îndumnezeiește. Iar la sfînti devine moarte. Îmi aduc aminte de o amărăciune pe care a suferit-o Biserica noastră cînd trimis de ceasugiți, dină la cerca Patriarhului: „mută oasele acelea de acolo”, adică moartea Sfîntului Dumitru; Pentru ei erau niste oase, pentru noi moarte sfînte. Dar nu-și dădeau seama, că tocmai ei, care încercau să valorizeze materia, de fapt batjocoreau materia și persoana umană. Înțelegeți? Acest trup al Sfîntului Dumitru și al tuturor

sfîntilor, devine purtătoare de har și-atunci cine d

— În răsărit, impropriu

— V-ați referit cred că-mi sugerați gîndirea bizantină și filo. Și-atunci, și mai sociere de orice. Apus, legat de sau protestant, sau comunismului că în Răsărit

— Conv

Sint perso chiderea unui bisericești, pr dictaturii. Pre care au pro. Galerie de le prigoana con cor presiunile săi, întărîndu intervenți în nu s-au schim

nismul este imp gîndi, modului a

— Nicu nu poa lui lor de a gîndi care privind sufi din care veți în ce e vorba. Unei mentală, îndosea vorbește de nem o exprimă în me dacă vreți, pe sufletul este în tine lumii ideol tate ideală, de puri și se întoar săgi e socotită trupul fiind cor mormînt, o t răului. N-are lo materiei. Alci vreme în aceea e vorba de int mea idolilor, ci d ghella de la lous tului și moarte vati: dacă vrem înalate, Dumnez Adam că dacă v noasteri binelul ambiguitate, din Dumnezeu n-a Cunoașterea este tura spune: v este: să te cumi rul adevăratul Hristos, pe care 17, 3). Și, tolos născute cunoscu hului Sfînt. „Si dită”, adică pest pentru că vorbe înțelepciunii, Du hul sfatului, tunei-credințe. Duului temerii d noastera este u ris să nu gaste terii binelui și ră aiei o glumă: „nă sarant” — a gaste numai din pentru că accu siere a produs l Cînd li spune c toți pomii grăd maschină tălmă pomii grădini, toate făpturile t mine, viața cea i-a spus că daci cunoscîntei binel Dar Adam n-a murit atunci? l este, pe urmă l lea înversă pent învîm mai înfil via și trupește Deci, noi nu vo murirea filosofu înviere. E și m sufletescă. În d patruzeci de moarte spiritual simtînd acest vî porta ne-am re Revenim: filoso mată de Părint creștină. În B

mnă a trăi viața celuiilalt

pagile sfintite, devine purtătoare de divin. Prețuiește materia?

marxismul este

la gândirea grecă și a subtilă legătură ericească ortodoxă față de tip catolic. De ce este marxismul și a-ar explica fenomenul, comu-

bire cu părintele CONSTANTIN GALERIU —

ne care vor să facă rău Bisericii strămoșești, dorind des- fel de proces public intentat în mod nediferențiat ierarhiei motiv că a permis dărmarea bisericilor și samovolnicilor nui judocători ultă că au existat destui preoți, destui aleși prădăut neînfricoși cuvintului Domnului. Cunoscutul preot Biserica Sfintul Silvestru din București, teolog care a suferit nistă, închisorile, onchetele, munca forțată, a rezistat tutu- n-a luat drumul pribegiei, rămânând olături de credincioșii a credința în Cuvintul Domnului. Odată cu revoluția, n-au ta Părintelui Galeriu schimbări esențiale, convingerile sale at, doar că el poate acum să și le exprime mult mai liber.

tin modului de a a fi al oamenilor.

fi propria modu- Am să fac o precu- și nemurirea lui, ge mai bine despre i, în teologia funda- în Apus, cind se rea sufletului, ei filosofie, platonician u, că după Platon, ne nemuritor, apar- într-un fel de enli- o coborâ în tru- inapoi. Aseceza in- eliberare de trup, dierat un fel de nistă, un levor al o transfigurare a distincția. Pe cîtă creștină ortodoxă nu creștea înapoi în lu- niere. După Evan- este moarte a sufle- trupului. Obser- o lălm de mai i-a prevenit pe gusta din pomul cu- rului va gusta din afliere lăuntrică, interie cunosceră, un act divin. Scrip- a vestică această pe tine singu- Dumnezeu, pe Iisus a-lai trinită. (Ioan 3: 13). proorocul Isaia rea un dar al Du- a adihni peste mla- tului lui Dumnezeu, a profetie, — duhul l'ntelegerii, Du- hul tuiel. Duhul Duhul cunogterii, Dumnezeu. Deet cu- dar divin. Cind a n pomul cunos- tui — iar Sestov face am dorea să dev- vrut ca omul să bine, nu și din rău, ambiguitate, afl- oiaia, slăbirea firii, tui: „Să guști din Sfintul Ioan Da- te: „gustă din toți lic tuie-le printr mine și mă gustă pe dădărată. Si atunci, va gusta din pomul și răului, va muri. ură imediat. Cum a murit înli sufle- peste. De aceea, ca- nă este: trebuie să suflătești și vom în- la a doua venire. Sim simplu de ne- a sufletului, ci de te-trupească, dar și nitiv, în acesti peste ni am fost ca-ntr-o Si-atunci, deodată, nu l-am putut su- ltat și am înviat. a antică a fost înu- dar... botezată, în- mângiere însă a-a re-

venit la așa numitul umanism, dar un iumanism oarecum păgînizat, nu păstrat curat. Apusul n-a venit să transfigureze viziunea antică așa cum a făcut-o Bizantul. Si-atunci s-a născut acest umanism printr-o exa- cerbare a trupului. Umanismul Re- nașterii a devenit treptat un uma- nism care-l reducea pe om pe nesim- lile la o dimensiune singulară, cea umană ajungînd în secolele XVIII, XIX, XX la despărțirea de Dumnezeu, mai ales ideologia experimentată de noi. Sîm ce a oferit umanismul ateu. Ce model a putut oferi? A vrut omul perfect, omul „multilateral dezvoltat“. Or, cine s-a socotit perfect? S-a socotit perfect un Adolf Hitler, un Sta- lin, un Ceaușescu. Iar și noi între-

prinși de credință, de biserică s-au re- intors spre Dumnezeu. Cum vedeți mi- siunea preoților de readucere a între- gului tineret către Biserică, către credință?

— Trebuie să le aducem tinerilor a- mînte de valorile etice propovăduite de Apostolul Pavel, valorile divine: dreptatea, pacea, bucuria, dragostea, răbdarea, bunătatea, blîndețea, înfrî- narea poftelor. Am o mîngiere pe care o păstrez ca pe ceva sacru că poporul ro- mîn n-a căzut pradă altor forme dezo- lante, pentru că sînt dizolvante în ceea ce privește structura persoanei uma- ne și morale. Vedeti, morala se leagă de o credință. E credința în acțiune. Or, crezul nostru ortodox în care per- soana e pe prim plan și condiția de împlinire a persoanei umane, după chipul persoanei supreme relevată prin Iisus Hristos. Aceasta a lucrat profund în neamul nostru și ne-a fer- it de multe excese și excentricități din punct de vedere moral.

— Cele două materialisme

Nu vreau să acuz Apusul în nici un fel, dar de-acolo ne-au venit multe rele — inclusiv marxismul — iar sub aspectul acesta moral mă gîndesc la o multitudine de aberații (pornografie, cultul sexualității, droguri), chiar la societatea de consum. Materialismul s-a manifestat și în Răsărit și în Apus: materialism ideologic în Răsărit, materialism pragmatic în Apus. Biserica e o instituție fundamentală a neamului, dar a slăbit cu timpul și poate a fost dîmă societatea de tînoire și a consimțit la această ideologie care se oferea ca o primăvară a umanității. Comunismul a vrut să fie o religie, un messianism, și-atunci a putut cuceri multe spirite, pentru că Răsăritul e dîmă de ideal. El trăiește în spirit: aici s-au născut toate religiile. Or, eşcul ideologiilor la care s-a ajuns înseamnă acum în- toarcerea din nou la spirit, la auten- tică. Apusul mai greu va scăpa, cu materialismul lui pragmatic, cu socie- tatea lui de consum, pentru că e a- impregnata de acest mod de gîndire și de viață. Or, eu simt că noi re-

cepa și despre misiunea ei socială — precum și despre rolul păstorului de suflăte. Chiar eu referire la împlin- rea din timpul interviului nostru, cînd un grup de tineri, respinși cu medie mare la examenul de admitere la me- dicină, cu medii mai mari decît ad- miși din alte centre universitare și care fac greva foamei — au venit să să vă ceară sprijinul.

— Copiii acestia își cer și ei un drept și o posibilitate. Ne dăm se- ma și de greutățile care sînt impli- cate aici în ceea ce privește accesul lor la facultate, dar pot fi găsite so- lutiile, ca să fie integrați, așa cum noi, preoții, am mijlocit ca toți can- didații de la nivel de seminar — școală medie, cît și la nivel de Facul- tatea de Teologie, care au avut medii de intrare, i-am primit, am creat clase paralele, încît și aici, atît cît pot și eu, voi mijloci la Ministerul Învățămîntului, pe lîngă personalită- ile care au funcții de răspundere ca și acestor copii să li se facă dreptate, să intre și ei la facultate. Mai avem încă nevoie de medici, de profesori, de preoți și pentru fiecare avem o multime de locuri vacante, pe care trebuie să le ocupăm, să ne împlinim misiunea. Preotul trebuie să fie im- plinit în societate cu toate posibili- tățile. M-am rugat, în primul rînd, în seara aceasta împreună cu ei, am în- gonuncheat cu ei, ca Dumnezeu să-i ajute, să le dea putere. Au făcut acest act eroic de greva foamei ca să-și primească drepturile, și cred că autoritățile — în primul rînd m-am referi la decanii facultăților de Me- dicină-generală, stomatologie, pediatrie, la profesorii de acolo — vor fi destul de sensibili. Mă refer și la colegii lor, că așa vreau să-i numesc, care, am auzit ce au spus, au aruncat în ei cu ouă, cu sticle sparte, au făcut o con- trademonstrație, le-au strigat lucruri urite, au scris pancarte și m-au în- spăimîntat prin acest fapt: egoismul. Este un act tragic de blasfemie la adresa colegilor lor care s-au jertfit și pe a căror jertfă se clădește acum revoluția. Cum să nu fie capabili de puțină iubire față de frații lor? A iubi înseamnă a trăi viața celuiilalt, a-i trăi durerea lui, bucuriile lui. În-

cîi? Referiți-vă, în acest context, la faptul că ați fost unul dintre studenții lui Nichifor Crainic.

— Am fost studentul lui în modul cel mai direct, în sensul că mi-am dat cu dînsul licența cu tema Despre în- dumnezeire, și stadile acestui proces de îndumnezeire a lui. Am fost legat suflătește de Nichifor Crainic, de gin- direa lui, de excepționalul lui stil în scris și în vorbire — vorba foarte frumoasă, domol, cu o voce baritonată. În vremea aceea, la Universitate — pentru că aici se făcea Teologia — era un dute-vino de studenți. Veneau să asculte pe marii purtători ai cuvîn- tului, care erau niște conștiințe ale neamului. Il ajutam pe Nichifor Crai- nic și la gîndirea, la corectură. Mi-a oferit și o bursă în Germania, dar n-am putut s-o fructific, pentru că m-au luat la armată — după ce am terminat facultatea. Nu m-au lăsat mai departe pentru doctorat. Și-i pă- strez o venerație deopotrivă ca gin- ditor, ca poet, ca teolog. Dacă omul acesta n-ar fi stat în închisoare atîta vreme — vreo 14 ani și ceva — toc- mai în anii de maturitate, ar fi lăsat o operă bogată. Și aceasta e marea tragedie a acestor decenii.

— Am fost odată la Patriarhie și, într-o discuție neprotocolară, mi-ai povestit mai multe despre Nichifor Crainic și despre faptul că v-a spus odată, într-un amfiteatru plin, un lucru care a contat enorm pentru dumneavoastră, după aceea.

— Da, e adevărat, dar n-aș îndrăzni să vă povestesc.

— Nu, vă rog să spuneți, pentru că e un lucru frumos.

— Tînușem o lucrare de seminar la Teologie fundamentală, numită Ar- gumentul psihologic în dovedirea ex- istenței lui Dumnezeu. Și, după ce am citit și prezentat lucrarea la se- minar — erau studenți mulți, pentru că el aduna anii trei și patru la un loc — în amfiteatru nou, după ce a emis cîteva considerații, mi-a spus: „Aș vrea să spun altceva. Domnul Galeriu, a zis el, va deveni un bun predicator“. Colegii au început să zîm- bească, să rîdă, firește, eram cu toții tineri. Atunci el a revenit: „Eu îmi dau seama de talentele care îmi imbu- resc“. De bună seamă că și stilul în care am prezentat lucrarea și acți- nea — cum o numim noi în proză — articularea, sublinierile, capacitatea de a pătrunde în sufletul omului, toate acestea le-a sesizat și mi-a dat desigur un elan.

— Predica și logica credinței

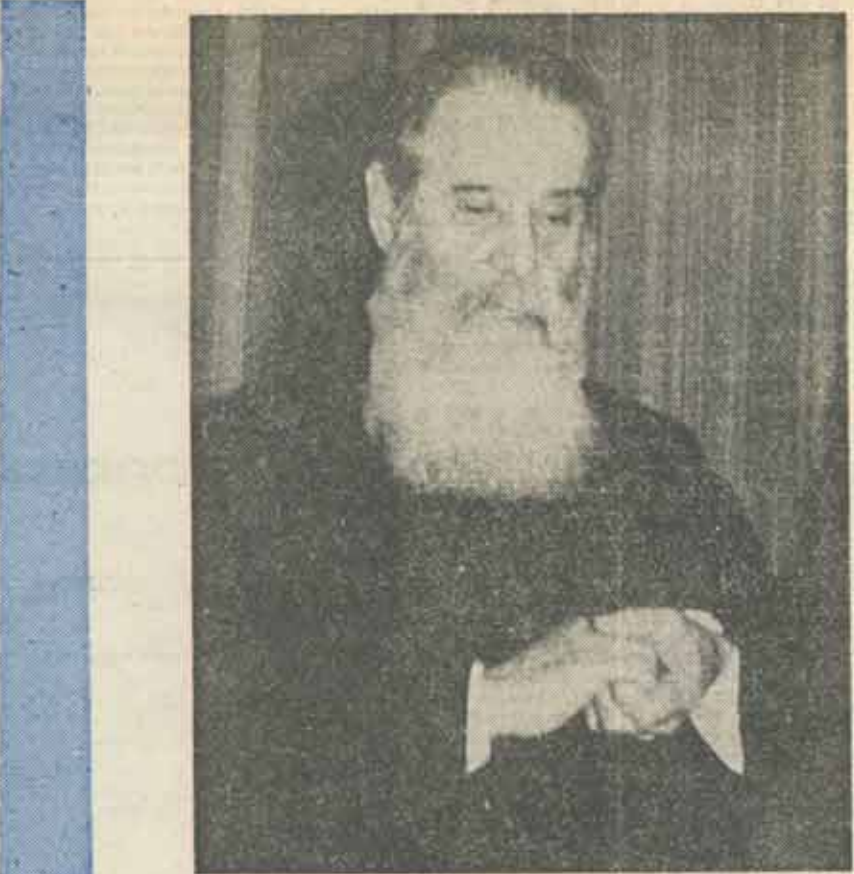
Dar n-am fost preocupat de asta. Eu predice spontan și predic pe te- melul acesta tainic al credinței. Eu cred într-o logică a credinței și cînd am convingerea asta interioară, n-am nevoie să învăț acțiunea aceasta, ges- turile, mimica. Eu scotesc că ele în- soțesc în chip firesc, fac parte din expresia cuvîntului, din fenomenolo- gie dacă vreți, dar cînd cred ceva, e o ardere lăuntrică. Cum poți să-i în- călzești pe alții, dacă tu tremuri de frig? Or, cînd ai această flacără lă- untrică o mărturisești și o împăria- rești, o comunici. De-a lungul anilor am simțit această pasiune a adevăru- lui și a împărtășirii lui, a comunicării adevărului. Adevărul e plinea sufle- tului, plinea spiritului.

— Povestii-mi despre predica de astăzi. Ce ați predicat astăzi?

— Astăzi e începutul postului și predica are trei elemente esențiale: primul este lertarea, al doilea postul și al treilea element este „nu vă a- dunati comori pe pămînt“. Lertarea, în sensul scripturii înseamnă că se naște din iubire și trebuie să ducă la vin- decare. Nu e cu puțină lertarea fără vindecare și spunem „de veți lerta păcatele și tatăl vostru vă va lerta“. Deci, dintr-o dată descoperi pe Du- mnezeu ca tată, și în calitatea mea de fiu al părintelui ceresc, atunci iubi- rea din fire se revărsă în mine, în fiul și de la mine se revărsă asupra semenului meu. Dar aceasta înseamnă lertarea, lertarea răului? Tolerarea răului? Ferență. Dumnezeu. A to- lera răul înseamnă a nu iubi. Lertarea înseamnă vindecarea răului. Eu pot să-i iubesc și trebuie să-l iubesc pe om chiar atunci cînd el este supus unei pedepse. Dar pedeapsa păcatul pedepește, căci se zice „păcatul își caută vinovatul“. Bunăoară, și-mi spunem azi dimineață, cînd Mintui-

(Continuare în pag. 23)

Pagini realizate de DAN PAVEL

venim din nou la spirit. Si cine e purtătoarea valorilor spirituale?

— Biserica. — Intocmai. De aceea, misiunea ei e imensă. Si am în vedere Biserica strămoșească. Am cunoscut atîția membri de partid comunist — cărora le-am botezat copiii, i-am cununat, și care nu și-au părăsit credința lor or- todoxă. Si-au luat și ei un carnet acolo ca să-și... așa se intra în socie- tate, așa se obținea un loc.

— Greva foamei și trădarea

— Ați vorbit mult de misiunea spi- rituală a Bisericii. Spuneți-mi cîte

seamnă că eu trăiesc pentru tine, și tu pentru mine, și aceasta este po- sibilitatea coexistenței conviețuirii noas- tre, pentru că atunci cînd eu trăiesc pentru mine și tu pentru tine, între noi este separare. Acești colegi ai lor așa trebuie să gîndescă, dacă ei se declară a fi creștini, a fi moștenitori ai revoluției prin acest sacrificiu al colegilor lor. Altfel trădăm revoluția.

— Despre Nichifor Crainic

— Ca preot și profesor la Facul- tatea de Teologie intenționați să reînuiți anumite tradiții culturale ale Biseri-

Fericiți veți fi voi când vă vor ocări și vă vor prigoni și vor zice tot cuvântul rău împotriva voastră, minșind din pricina mea.

Matei, 5.11.

Nu s-a întâmplat

● De ce ochiul dracului? ● Mitropolia pieței libere se numește bursă ● Domnii de astăzi sint ultraperestroikiști ● Haosul roșu ● Kautsky îi spunea lui Lenin ● Natura a murit ● Intre geniu și idiot ● Să te disprețuiești în fiecare zi ● Un șiret din Cimpulung ● A avut Pascal umor? ● Cioran ca sceptic de serviciu ● N-a fost revoluție ● Tehnici insurecționale ● Sfinta nebunie ●

— Convorbire cu PETRE ȚUȚEA — (despre religie, economie și politică)

Are 88 de ani. A făcut 13 ani de pușcărie.

Este reprezentantul cel mai strălucit și cel mai pur al intelectualității interbelice, aceea care a inaugurat eminescianismul cultural românesc. S-ar putea spune că Petre Țuțea este daimonul generației lui.

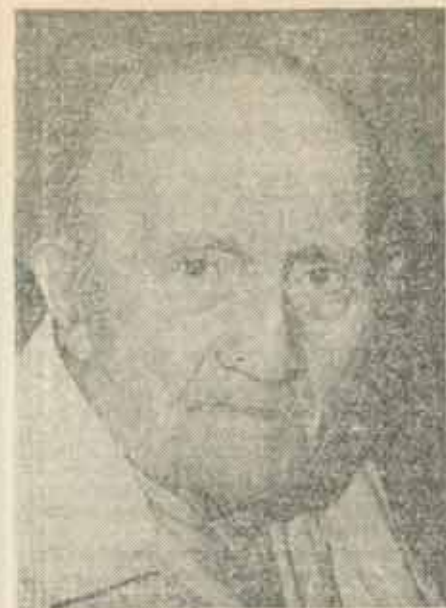
A avut timp de 45 de ani interdicție de semnătură, fiind, după știința noastră, singurul caz de acest gen. Nimic nu l-a oprit însă de la scris, de la rostirea unor adevăruri care țin de grația normalității într-o lume în care mai nimeni nu și le aducea aminte. Stilul anecdotic în care vorbește nu are de-a face cu bancul, cu gluma. Anecdoticul, la Petre Țuțea, reprezintă tentativa de a prinde paradoxalele din adâncimea însăși a lucrurilor. Cine îl cunoaște nu poate decât să-l îndrăgească și să nu-l mai uite niciodată.

A discuta economia economic

Dan Arsenie: Am pregătit niște întrebări împărțite pe cinci zone, dar nu știu dacă nu cumva una dintre ele s-ar putea numi zonă: economia, politica, etica, teologia și mistica.

Petre Țuțea: Mistica e supraordonată. Începe cu religia.

D.A.: N-ai început cu religia, deși ai început așa: într-una din cele trei ispitiri

din deșertul Carantaniei, e vorba de prefacerea pietrelor în plini, Iisus a refuzat miracolul economic. Comunismul însă a reușit miracolul pe dos — transformarea plinilor în pietre. Cum vedeți Dumnezeu voastră problema economicului, a hranei...

P.T.: Vreau să vă spun următorul lucru. Eu am asistat într-o biserică la un popă care avea 6 băieți intelectuali care au murit toți pe front. Era palid și cu mască de afinit. Și m-am dus la parastas. Popa a făcut așa... Căruța o zicală: banul e ochiul dracului. Nu — zice popa — de ce ochiul dracului? Îi putem contempla cu o scară cu dublu sens: o scobire în infern și o urcare la cer dacă ești binefăcător prin el. În ceea ce privește hrana, ca economist trebuie să privești omul la scară lui, nu la scară Domnului, că omul nu poate fi egalul lui Dumnezeu. Eu, ca om, îmi permit să fiu imperfect. N-am încotro. Există doi economiști austrieci care vor să definească obiectul economiei politice într-o *Einführung*, într-o introducere în economia politică. Acolo e o anecdotă. Unul din pași, după ce a fost ales, se așeză din balcon unuia din cardinali; cu ce vă hrăniți? Întrebarea

papel nu are caracter economic, ci biopsihologic. Dintre fazele procesului economic: producție, circulație, repartiție și consumație, singurul fenomen economic pur este circulația. Dacă nu există la burse circulația, producătorul, înainte de piața liberă și de fenomenele de circulație (care în dreptul roman fac parte din sistemul obligational), producătorul e ca apa de pe Dimbovița. Altfel, Consumatorul însă este producător biopsihologic. Repartiția la rîndul ei e biomorală: să fie cel mai mult la omul de rînd din venitul național. Mă rog, e un deciderat moral, nu economic. Economia pură se definește în piața liberă a cărei mitropolie se numește bursă. Semilov, un publicist din Uniunea Sovietică, spune: există două sisteme economice în prezent, individualismul și colectivismul. Individualismul face un mare glorie în istorie, colectivismul l-am văzut și-l mai vedem. El mai zice: „Vom fi noi ruși în stare să înțelegem acest lucru?” sau cum a spus Piotr Ghodasov: „noi ruși nu simțim în stare să gîndim și să acționăm cum trebuie”. Eu invit Moscova la conversație. Mai ales că domnii de astăzi sint ultraperestroikiști, dau o arendă la țaran în loc de pămînt.

Știi ce caută rușii? De altfel rușii e contraindicat la cugulare ca sifilisul la sistemul nervos. Gorbaciov a optat pentru socialism, care-l falimentar.

D.A.: E singura opinie a Dumneavoastră despre Gorbaciov? Parcă Gorbaciov e mai interesant decît alții.

P.T.: Păi e interesant cum e aici și Iliescu care face balet de urși.

D.A.: Știi că Gorbaciov a acceptat de curînd ideea pluripartidismului?

P.T.: Asta n-am știut. Asta nu înseamnă nimic. Pluripartidism care joacă pe loc. Domnule, eu discut economia economică. Pot să fie clișeele partidelor, dar să binevoiască să respecte doi termeni: țaranul stăpîn la sat și întreprinzătorul în comuna urbană stăpîn. După ala putem urla ca la țarasă. Altfel nu se poate. Nu există la Gorbaciov noțiunea de întreprinzător. De pildă, eu spun că sistemul sovietic e tot inferior capitalismului american. Unul de aici îmi zice: ce spuneți rînd se pun doi termeni, capitalism și socialism. Întrebunțați ostentativ contradictoriu? Eu spun că nu are loc nici un fel de polemică. După vastul experiment practicat în vastul spațiu sovietic nu mai este nevoie să discutăm superioritatea absolută a sistemului american.

Ce facem noi? Dăm oieacă de pămînt țaranului, mai cîmpim puțin pe orășean, îl mai băgăm într-o fabrică în care-l proprietar acolo nu știu cine, nu știu cum. Și de-aici pînă colea facem criptocomunism. Eu sint economist liberal. În spatele liberalismului stă tirania Evului Mediu și în față haosul roșu. Uită-te la manifestul partidului comunist, la afișul lui. Karl Kautsky spunea lui Lenin: „finalul manifestului partidului comunist reprezintă incendiul anarhiei finale”.

Niste polonezi îmi spuneau că comunismul este totalitar. Eu îi întreb: dumneavoastră sinteți catolici? Cum să nu! Păi știți că și catolicismul e totalitar? Există un mare gînditor social-catolic vienez. El pleacă totalitar de la întreg la parte. Și aici e principiul aristotelic: întregul pre-

merge partea. Dumneavoastră sinteți ca individ un întreg? Se poate spune de către evoluționiști, naturaliști cum ați ajuns homo sapiens azi?

D.A.: Nu cred.

Cezar și Dumnezeu

P.T.: În Cartea Facerii se vorbește mai întîi de natură, nu? Știi că în știința modernă natura a murit? N-a mai rămas decît termenul fizică, de la *physis*, și-l moștenim de la antici. Universul nu-l totuna cu natura, e sumă de lucruri. În univers nu e natură, ci lucruri, iar lucrurile au legături interne relaționale făcute de Dumnezeu și unitatea lor tot de Dumnezeu. Kant spune: materia există. Perfect! Cine contestă existența ei face un paralogism, adică o eroare. Dar de ce dumnezeul nu e consecvent și cînd vorbește de unitatea universului zice că e Dumnezeu? Pentru că materia nu există. La nivelul modurilor metodologice ale cercetătorului modern — observația, experimentul, raționamentul, nu e urmă de

materie, natură, substanță infinită și simplă. Toate acestea au dispărut. Întîlnim electroni, mezozi etc. Sint termeni teoretici micro- și macrofizici în care natura n-are loc.

D.A.: Vreau să vă întreb ceva...

P.T.: Uite ce e, eu nu dau pe mine o ceapă degerată, ca să zicem așa. Și știți de ce? Pentru că eu trăiesc în *Imitatio Christi*.

D.A.: A lui Thomas a Kempis...

P.T.: Așa zic nemții, alții zic Gerson, un cancelar al Sorbonei, asta o zic francezii. Indiferent cine e, e o carte măreață. Știi ce spune? „Să te disprețuiești în fiecare zi pentru ca să aibă loc Dumnezeu în vidul lăsat în tine”. E grandios, domnule! Mai mult, iată cum e definită libertatea: „Robește-mă, Doamne, ca să mă simt liber”. Un lucru e cert, că dacă un papă binecuvîntază regi și împărați — „Binecuvîntază, Doamne, pe robii acesia...” — înseamnă că aceștia sint robi. Nu există nici o egalitate între geniu și idiot; una există însă: sint ambii egali față de absolutul divin. Idiotul e văr primar cu genul în fața lui Dumnezeu.

D.A.: Cum înțelegeți Dumneavoastră această spusă biblică: „Dăți cezarului ce-i al cezarului și lui Dumnezeu ce-i al lui Dumnezeu”? Vă întreb pentru că există o interpretare ticăloasă în mintea românului.

P.T.: Hristos a spus limpede că tot ce-l pe pămînt e pe pămînt și lumea lui e dincolo, cea perfectă, asta de aici reflectînd-o imperfect.

D.A.: Andrei Pleșu spunea că-i vorba de o delimitare a ierarhiilor.

P.T.: A două lumi: cea transcendentă, de dincolo, și lumea de aici.

D.A.: Dar știți cum o interpretează creștinul de rînd?

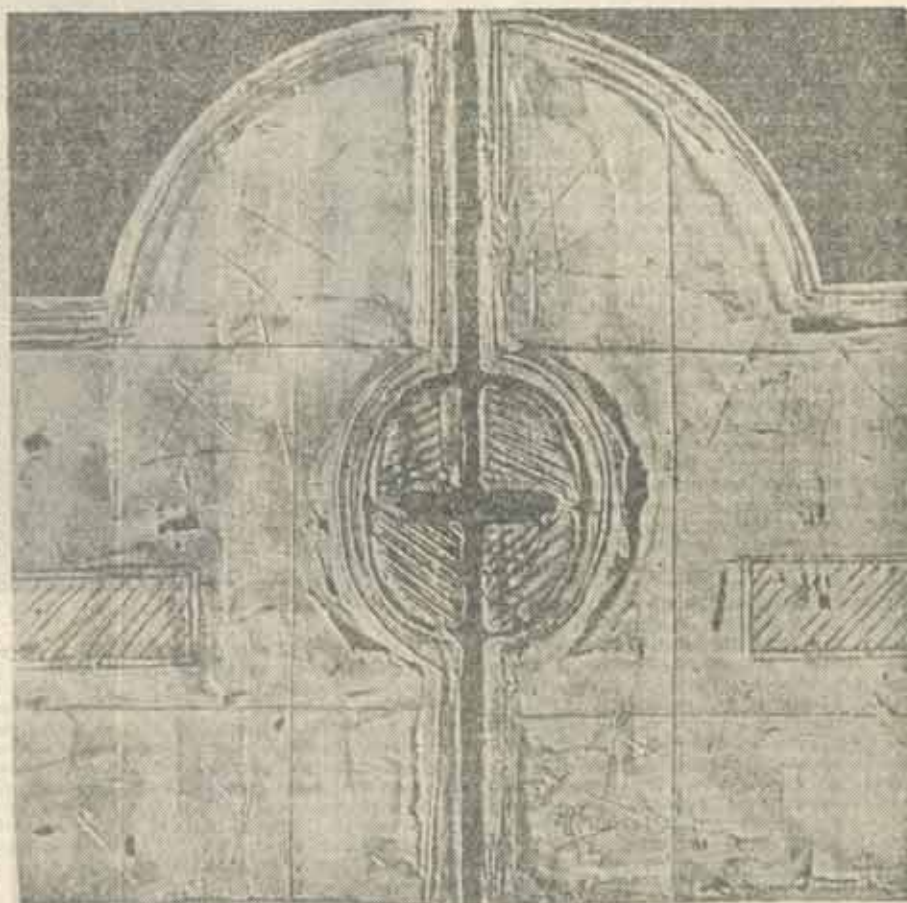
P.T.: Nu, ăla nu-l subiect de meditație teologică, ci e obiect.

D.A.: Eu am auzit și mari intelectuali spunînd: dom'le, să-i dăm cezarului ce-i al cezarului, spusa era înjumătățită și folosită ca scuză sau camuflaj ipocrit. Putem să ne ducem la un miting în cinstea dictatorului, ce să facem, altfel nu ne luăm salariul.

P.T.: Uite ce e, ceaușescu nu avea mască de cezar, ci mască de golan fioros. Nu mi-am închipuit că un golan analfabet are o asemenea poftă de luxurie. Vila lui de la Neptun nu și-o poate dori mai mult un miliardar american. Totul e de aur acolo. De-ala s-a și numit epoca de aur.

Istoria și supraistoricul

Mă mi-a plăcut un portret pe care l-a făcut Tudor Vianu lui Măiorescu. Acesta are o formație germană. Dacă nu se ducea la Viena și în Germania, rămîneau niște balcanici extraordinari de inteligenți. Și eu la fel, dacă n-aș avea cul-

MARIN GHERASIM

o revoluție, ci o restauratio magna

tură filosofică germană aș fi un șiret din Cimpulung, mi-aș permite să mă joc de-a turca. Spune Tudor Vianu — a fost Titu Maiorescu boier? Aristocrat nu era, a fost însă prin adopțiune. Așa sînt și eu, prin adopțiune, măică-mea era țărăncă. Mama unuia dintre marii strategii ai primului război mondial, în biografia cărui nu se instalează nici o înfringere, generalul Averescu, era spălătoreasă. O origine socială foarte sănătoasă... iar Horațiu mi se pare că era fiu de libert, sclav eliberat, ca și Virgiliu, poetul imperial. Dosare de beton.

D.A.: N-ai vrea să revenim la problema cezarului și a lui Dumnezeu?

P.T.: În orice caz, eu leg adevărul de prezența celor două lumi ale Sfîntului Apostol Pavel: „Noi nu suntem dintre aceia care cred în cele ce se văd, căci cele ce se văd sînt trecătoare, ci dintre aceia care cred în cele ce nu se văd, căci sînt veșnice”. Alci Pavel se întindea cu entropia fizicii moderne. Căci entropia duce la sfîrșitul universului, la Judecata de Apoi, după proverbul acela „Dies irae, dies illa / Solvet saeculum in favilla”. Mă rog. Vezi cum merg sfinții alături cu știința?

D.A.: În spusa „Dați cezarulul ce-i al cezarului, și lui Dumnezeu ce-i al lui Dumnezeu” oamenii înțeleg că trebuie să-i facem parte cezarului.

P.T.: Trebuie să-i facem parte. Dar față de Dumnezeu cezarul e un rahat, nu e nimic. M-a întrebat odată Nae Ionescu, ce cred despre evreii acesta, Pavel. Și ce i-am spus? Așa nu-i om, domnule, este toată Mediterana.

D.A.: L-ați cunoscut bine pe Nae Ionescu?

P.T.: Da.

D.A.: Domnul Mihai Șora îmi spunea că nu e posibil ca un filosof să moară la cincizeci de ani.

P.T.: A fost asasinat. I s-au otrăvit țigările. Kant mi se pare că a scris pe la cincizeci de ani *Critica rațiunii pure*. Dar n-are importanță. Beethoven spunea că atunci cînd un om e la treizeci de ani filosof, e un monstru. Nemții cer *eine innerliche Reife* — o coacere interioară. Eu am citit *Critica rațiunii pure* ca student și am înlemnit de emoție. Acum am față de ea, ca mistice biblice, considerația pe care am avut-o față de *Informația Bucureștiului*. Dar a trebuit să fac opțiunea de ani. Vorba lui Romano Guardini...

D.A.: L-ați cunoscut? Pentru că Dumneavoastră ați fost în Germania cînd ei preda la...

P.T.: Nu l-am cunoscut. El era la Berlin, la facultatea de teologie catolică. El spunea, în cartea despre Pascal, a avut Pascal umor? Nu. A fost Pascal un credincios tipic? Nu, că era eretic, era jansenist. Dar de ce acele *Pensées*, frînturile acelea care au aerul unei apologetice creștine? Întreabă Romano Guardini și el răspunde... „fiindcă era tinăr”. Alt destin avea cartea aceea, nu erau frînturi dacă scria la optzeci de ani.

D.A.: Stimată Domnule Petre Tufea, aveți 88 de ani și mie mi se pare că sînteți mult mai tînăr decît mine și asta nu-i nici măguită, nici captatio benevolentiae. Aș dori să vorbim despre tinerețea creștinismului, despre revoluție, despre români, despre tot și toate, ați vrea? Eu cred că da!

P.T.: Creștinismul a apărut în istorie. Hristos e un personaj istoric, în primul rînd, o spune și Evdokimov, rusul. A punctat timpul și spațiul cu elemente eterne. Cloran, care-i amator de paradox, a spus un lucru foarte plăcut (pe care-l ating și niște axiologi germani, Rickert și Windelband, care cit sînt de mari filosofi, eu n-am murit de ris), așa, Cloran are o afirmație extraordinară: „Istoric este tot ce este supraistoric”, nu-i așa? Adică devine istoric supraistoric. Valoa-

rea e prin definiție infinită, judeci pînă la Judecata din Urmă, pe urmă te oprești și iată că s-a terminat cu judecățile de valoare. Nu pot deveni obiective niciodată. Creștinismul a punctat supraistoric, deși a apărut în istorie.

Nu a fost revoluție?

D.A.: Dacă v-ați întîlni acum cu Cloran, ce i-ați spune?

P.T.: I-aș spune să nu mai practice sinceritatea absolută pe care o practică și să nu se mai constituie în sceptic de serviciu al unei lumi în declin.

D.A.: Dar știți că a scris un text despre revoluția de la 22 decembrie?

P.T.: Eu spun că n-a fost revoluție, ci răscoală. Fără să ignorez jertfele de la Timișoara, mă opresc la manifestația din fața comitetului central cînd mulțimea a huiuit tiranul. Atunci s-a întîmplat un fenomen fundamental. Geniul politic al poporului român a atestat că s-a situat în ordinea naturală care trebuie restaurată față de revoluția proletară. Unei revoluții nu-i putea urma o altă revoluție. E neologic. Cînd mulțimea îi refuză încrederea tiranului, așa calcă în gol. Așa a calcăt ceaușescu — în gol. Mi-aduc aminte de o scenă din *Despot-vodă* a lui Davila. Cînd Despot-vodă se adresează mulțimii, ea îi răspunde (cum i s-a întîmplat lui ceaușescu): „Nici tu nu ești de-al nostru, nici noi nu sîntem de-al tău”.

D.A.: Alexandru Paleologu spunea că tot ce s-a întîmplat este de natură mistică și este foarte greu de explicat.

P.T.: Nu e greu deloc de explicat. Se absolutizează ideea de revoluție. Mai întîi că libertatea și partidismul nu s-au născut la Ploiești, și nici la Cîmpulung. S-au născut în Apus. Constituția română de la 1966 e prima constituție liberală în spațiul acesta. Pe atunci rușii erau în întinerie. Nu s-a întîmplat nici o revoluție, ci o *restauratio magna*. În cartea lui Curzio Malaparte *Tehnica loviturii de stat*, spune așa: „nu există revoluție în istorie, ci tehnici insurrecționale în lupta pentru putere”. Omul nu poate modifica ordinea lui Dumnezeu, nu are cum! Triumful proletariatului, al lui ceaușescu, a fost triumful lui Golănescu și e o trecere în întinerie după care urmează lămurirea mulțimilor care-și caută alți conducători, pentru că istoria e punctată de aleși. Mulțimea e obiect, nu subiect. Dacă Dumnezeu spune așa... „mulți chemați, puțini aleși”, atunci trebuie să fim cu Dumnezeu, nu?

Există, în ceea ce privește geneza statului român, două teorii. Una a lui Iorga, democratică, adică cneazul sau șeful a fost ridicat pe scut de mulțime și există o monografie a lui C. C. Giurăscu, care se cheamă *Boierii*, unde spune că stăpînul în cetatea românească s-a ales, n-a fost ales. Acesta-i un mod creștin de a vorbi. Iisus spunea ucenicilor — eu v-am ales pe voi, nu voi pe mine. Acesta-i un lucru adevărat. De la Basarab voievod, de la bătălia de la Posada, unde a fost zdrobit Carol Robert care venise să vasalizeze Țara Românească și s-a creat cu spadă și sînge primul stat român independent, pînă la alungarea de pe tron a lui Mihai nu există soluție de continuitate în domniile române. Aceasta atestă absolută noblete a poporului român.

Quijotismul de origine divină

D.A.: Vorbisem mai demult despre Heidegger care știți că era și americanofob, și rusofob...

P.T.: Eu nu pot fi americanofob decît în ceea ce privește descompunerea religioasă în secte, dar din punct de vedere politic și noi și rușii ar trebui să avem în frescele din biserici un Columb, căci fără el învățăm nemțește acum cu dicționare pe genunchi, dar asta n-ar fi fost nimic căci nu ne-ar fi făcut onoarea germanizării, pentru că eram inferiori pentru el.

D.A.: Domnule Tufea, vreau să vă întreb în legătură cu o povestioară care circulă în legătură cu Dumneavoastră. Se spune că erați împreună cu Cloran la Berlin și într-o conversație se pare că l-ați încîntat atît de tare încît Emil Cloran v-a spus la un moment dat că sînteți un amestec de Dumnezeu cu Don Quijote...

P.T.: Adică sînt un geniu. M-a făcut de ris. I-am zis, mă Emile, aia cu Dumnezeu îmi place că fiecare babă îl poartă, dar aia cu Don Quijote nu-mi place, deși nu e chiar exagerat. Don Quijote este Cervantes, domnule, e viața transmutată într-un soi de cavalerism pe care l-a practicat el. Viața lui Cervantes seamănă cu a lui Don Quijote, bătut, schingiuit, vai

de capul lui. Dostoevski spunea de Don Quijote că e cartea cea mai tristă pe care a citit-o el. Nu e tristă deloc.

D.A.: De fapt e tragică.

P.T.: Nu e nici tragică, e genială. E vorba de un nobun prin carcasa cărui se scurge un consilier aulic. Că de cite ori el discută ideal e consilier și numai în lucrurile imediate vede cum că o țărăncă e parfumată, cînd de fapt pute, vede o moară de vînt și-i trage o șarjă

de cavalerie și printr-un nebun vehiculează idealul. Înainte de a muri, Don Quijote recunoaște că a fost nebun și devine atunci nebun Sancho Panza. E primul roman absolut. Mi-a plăcut definiția pe care o dă Giovanni Papini lui Don Quijote: „Sfînta nebulă a idealului”.

D.A.: Vă mulțumesc.

Convorbire realizată de
DAN ARSENIE

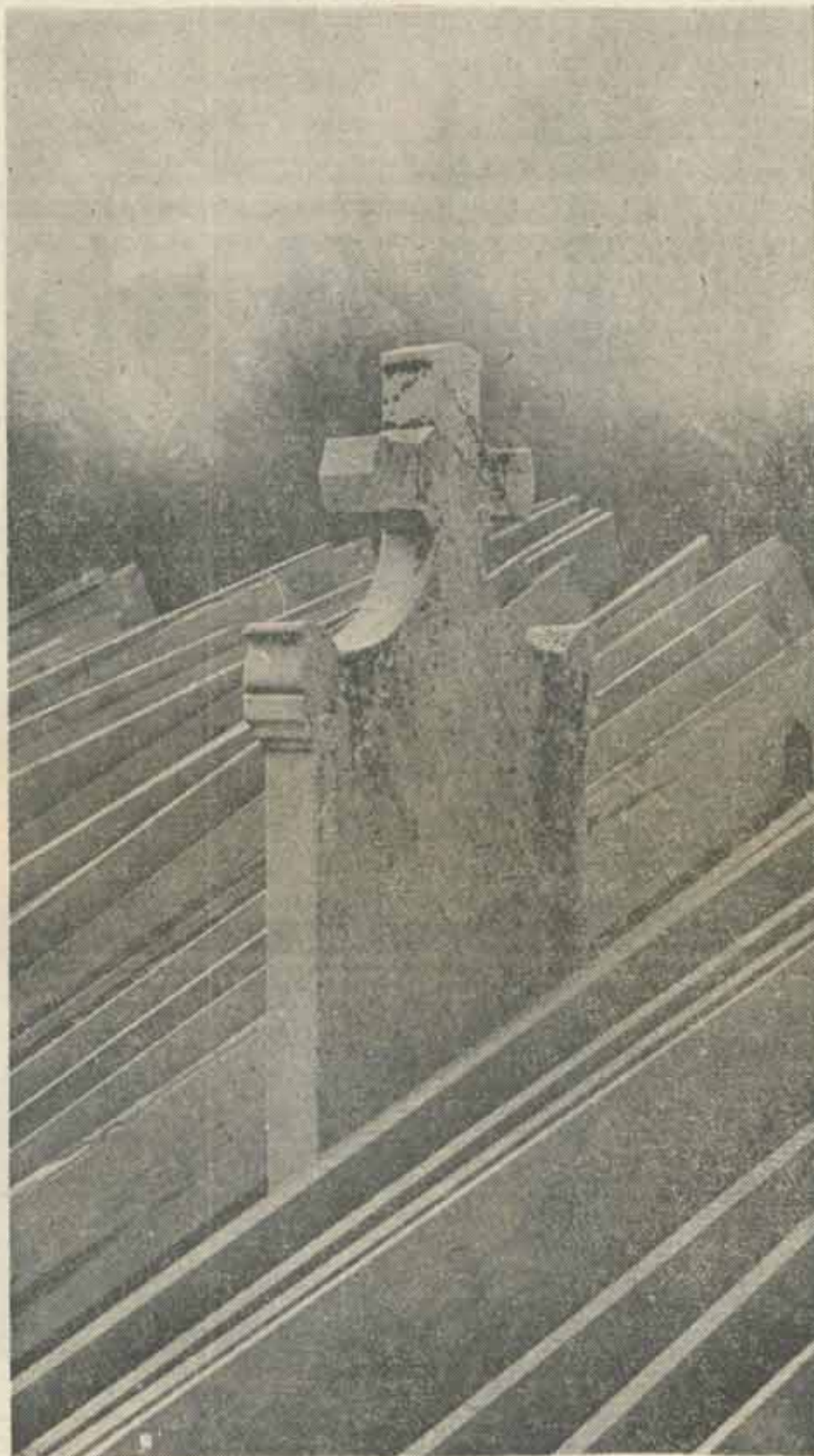

Foto: CORNEL PONTA

Nefericite implicații

La redacția revistei „22” am primit vizita unui grup de studenți teologi care își îndeplinesc stagiul militar în U.M. 01172 Caransebeș și 01336 Zalău. Ei ne-au rugat să transmitem, prin intermediul publicației noastre, cererea lor (mai veche) adresată organelor în drept de a se renunța la satisfacerea stagiului militar de către studenții teologi, întrucît aceasta contravine sfîntelor canoane ale Bisericii (Canonul 55 Apostolic, Canonul 65 al Sfîntului Vasile cel Mare, Canonul 5 al Sfîntului Grigorie De Nyssa).

Satisfacerea stagiului militar de către studenții teologi contravine Sfîntelor Canoane ale Bisericii, întrucît acestea depun din slujirea profeției pe

cel care ar ucide ori lăsa „cu voie sau fără voie” pe cineva (Canonul 55 Apostolic, Canonul 65 al Sfîntului Vasile cel Mare, Canonul 5 al Sfîntului Grigorie De Nyssa).

Reprezentînd pe teologii care acum își îndeplinesc stagiul militar în U.M. 01172 Caransebeș și 01336 Zalău ne exprimăm dorința ca organele în drept să dea curs favorabil cererii noastre, subliniind faptul că ani de-a rîndul, implicațiile nefericite ale acestei măsuri au lovit în procesul de formare spirituală a viitorilor preoți.

HRISTEA VASILE
ONEA BOGDAN
FERERU CRISTIAN
DINU CIPRIAN

● După revoluție, anarhie

Stăm de vorbă cu doi dintre inițiatorii Conferinței naționale a preoților ortodocși din România: Adrian Nicușca, preot la Schitul Darvari și Constantin Stoica, preot la Biserica Pitar Mos. „Sînt unii amindoi și par cam inhibați de ideea unui interviu. Le garantăm că va fi vorba de o discuție liberă. Una să se dezmeticească, noi trecem la un atac frontal, bombardându-l cu întrebări la care n-ar fi rezistat nici un interlocutor. După câteva minute ne-am și dat seama că ipotezele noastre de lucru erau eronate și că starea de lucruri din cadrul bisericii este prea complexă pentru a o înțelege în termenii educației noastre politice și gazetărești, care ne ducă, cu gîndul la democratizarea bisericii sau la sindicalizarea tagmei preoțești. Nu este vorba nici de una nici de alta, ci de lucruri mult mai tenețioase, legate de tradiția creștinismului primar și patristic, pe care cei doi clerici îi evocă cu smerenie. Încet-încet, și noi simțim pătrunși de o stare asemănătoare, care ne alungă orice rutină gazetărească. Căci intenția lor vizează un strat înfinit mai profund al vieții ecleziastice decît cel atins de politică, democrație și „lupta” între clasele sociale. Dar, să vedem mai întâi faptele care au determinat apariția ideii conferinței.

În perioada de după revoluția din decembrie 1989, s-a stîrnit un val revendicativ în biserică, culminînd cu intrarea la Institutul teologic din București, care au angrenat la început profesori și studenți teologi, cu manifestări ale preoților, în care se cerea retragerea patriarhului. Treptat s-a retras. Măscările acestora de „tip sindical” au continuat. La Alba-Iulia, un grup de preoți și-au destituit ierarhul. Un grup de preoți din zona Buzăului au cerut demisia întregului aparat administrativ al episcopiei și au determinat fuga episcopului Epifanie la București. Pe de altă parte, un număr restrîns de preoți și teologi și credincioși (mai precis 11) s-au constituit într-un Grup de reflecție pentru înnoirea Bisericii Ortodoxe. În concluzie, de la început ideea convocării Conferinței naționale a preoților ortodocși din România s-a dovedit a fi o alternativă la modul haotic sau la cel organizat, dar restrîns, exclusivist și izolat de a reflecta la înnoirea bisericii; un mod de a acționa în acest sens prin angrenarea tuturor păstorilor de suflet din țară.

● Diferența dintre un patriarh și-un prim-ministru

Celor care au inițiat mișcarea li s-a părut extrem de ciudată modalitatea acestei „democratice” inspirată de minigurile manipulate din Piața Victoriei, de a proceda la presiuni împotriva ierarhiei ecleziastice. Cei care au inițiat conferința nu vor să apere persoanele care ocupă posturile înalte și nici să le ia locul, ci apără funcțiile bisericești reprezentate de acestea. Apără Biserica înseși. Funcțiile bisericești nu pot fi ocupate și nici schimbate precum cele guvernamentale, pentru că funcția unui demnitar bisericesc nu este identică cu funcția unui ministru în stat. Spre deosebire de demisia unui prim-ministru, care e interzicibilă și poate ajunge în funcție în mod conjunctural, fără prea mari merite politice, demisia unui patriarh are o cu totul altă semnificație. Un patriarh sugerează o viață în cadrul bisericii, nu poate ajunge în funcție decît după o îndelungată cumpănire, iar demisia lui atrage o destabilizare a Bisericii și a prestigiului ei. Ideea este că atunci cînd alibi un episcop, alibi inevitabil demnitatea episcopală. În mintea poporului ele sînt atît de legate încît încrederea credincioșilor în Biserica slăbește după asemenea schimbări. Biserica nu are nevoie de crize, cel puțin la nivel de suprafață. La nivelul vizibilității în ochii credincioșilor, ne spune preotul Nicușca, așa că noi am conceput conferința în apărarea demnității episcopale și preoțești, iar nu a indivizilor care le ilustrează.

„Grupul de inițiativă” al conferinței a numărat peste 25 de preoți. În afară de cei doi intelectuali, am mai reținut pe Nicolae Tănase, preot la Valea Plopului,

judetul Prahova, Vasile Dirlea, preot la Afumați, S.A.L. Stroe Didei, preot la 30 Decembrie, Ioan Rîmboi, din județul Tulcea etc. Trebuie precizat că în țară există peste 11.000 de preoți ortodocși, iar conferința a fost ghidată să se țină prin reprezentare. Ea va avea loc într-un smîlțteu al Institutului Teologic din București, iar din fiecare cele 100 de prototierii vor veni cîte 3 delegați. Chiar alegerea Institutului Teologic este simbolică: sediul unde se învîta teologia este simbolul dialogului, al schimbului de opinii, unde înțelegerea și experiența sînt la ele acasă. „Sînt multe grupuri de preoți care nu înțeleg ce vrem, care cred că dorim răsturnarea ordinii bisericesc, ceea ce e cu totul fals. Noi vrem ca episcopii să-și dea binecuvîntarea pentru ținerea conferinței; dezaprobările le punem pe seama neînțelegerii scopurilor noastre. Preoțimea nu este o masă lipsită de responsabilitate, de conștiință, și vor înțelege că de fapt, noi nu dorim decît consolidarea bisericii”, ne spun cei doi. „Cum?” vine întrebarea noastră aproape automat.

● Puțină istorie instituțională

Organizatorii conferinței vor să reînnoieze tradiția ortodoxă a Sinoadelor Ecumenice. O incursiune istorică scurtă ne va ajuta să înțelegem apelul la tradiție.

După 1453, anul căderii Constantinopolului, Biserica Ortodoxă a intrat progresiv sub stăpînire otomană. Atmosfera primelor opt veacuri ale creștinismului, a marilor Sinode a dispărut, ceea ce a și împiedicat ținerea altora decît cele cunoscute. Stăpînirea turcească aproape că a anulat dialogul dintre preoțime și episcopat și chiar dintre preoți, lăsînd loc unor relații de despotism oriental. Patriarhul și mitropolitul deveniseră un fel de pașale, iar primul inter pares în ierarhia ortodoxă, patriarhul de la Constantinopol, primise de la sultan putere de viață și de moarte asupra preoților și a credincioșilor. În acea perioadă, singura problemă pentru care biserica lupta era supraviețuirea și menținerea cuceririlor din perioada primelor șapte Sinode Ecumenice. „A venit vremea ca la un secol după eliberarea de dominația turcească, Biserica să se defanarotizeze, să se deturcezeze. Vrem să reînnoim atmosfera primelor opt veacuri, cînd preoțimea era chemată de episcopat ca să împreunăgîndească, să fie asociată la procesele de deliberare în probleme de primă mîină, cum sînt cele de ordin doctrinar și canonic, precum și în toate problemele contemporane față de care Biserica Ortodoxă trebuie să-și definească poziția”.

La sinodele ecumenice numai episcopii aveau drept de vot, fiindcă așa este canonic. Iar dreptul canonic nu poate fi stirbit. Dar problemele erau dezbătute nu

numai de episcopi, ci și de preoți prezenți în sinode și nu de puține ori preoții au avut un rol hotărîtor în definirea doctrinei și în condamnarea unor erezi. De pildă, la primul Sinod Ecumenic, din 325, la Niceea, deși numai episcopi au votat condamnarea arianismului, sufletul discuțiilor, al Ortodoxiei a fost un oarecare Atanasie, care era numai diacon și care ulterior a devenit cel mai celebru patriarh din istoria Alexandriei. La cel de-al șaptelea Sinod, ținut tot la Niceea, în 787, au fost chemați 130 de arhimandriți, egumeni și monahi și deși au decedat numai episcopi, hotărîrile au fost determinate de poziția în discuție a preoților. Și mai sînt multe exemple. În concluzie, conferința dorește a fi forma de organizare a celui mod de a asocia preoțimea la dezbaterile marilor probleme ale bisericii, așa cum se făcea pe vremea marilor Sinode ale Bisericii creștine. Conferința se dorește a fi un Forum Consultativ pentru Sfîntul Sinod.

● Pulsul vieții religioase

Argumentele celor doi teologi ni se par a fi demne de luat în seamă. Ei ne spun că tocmai din cauză că problemele bisericii sînt mai ales de ordin nedoctinar, propunerile și receptarea problemelor se fac în modul cel mai activ de către preoți și credincioși. La urma urmei, pulsul vieții bisericești se află mai ales la nivelul vieții parohilor, ca și dialogul bisericii cu lumea.

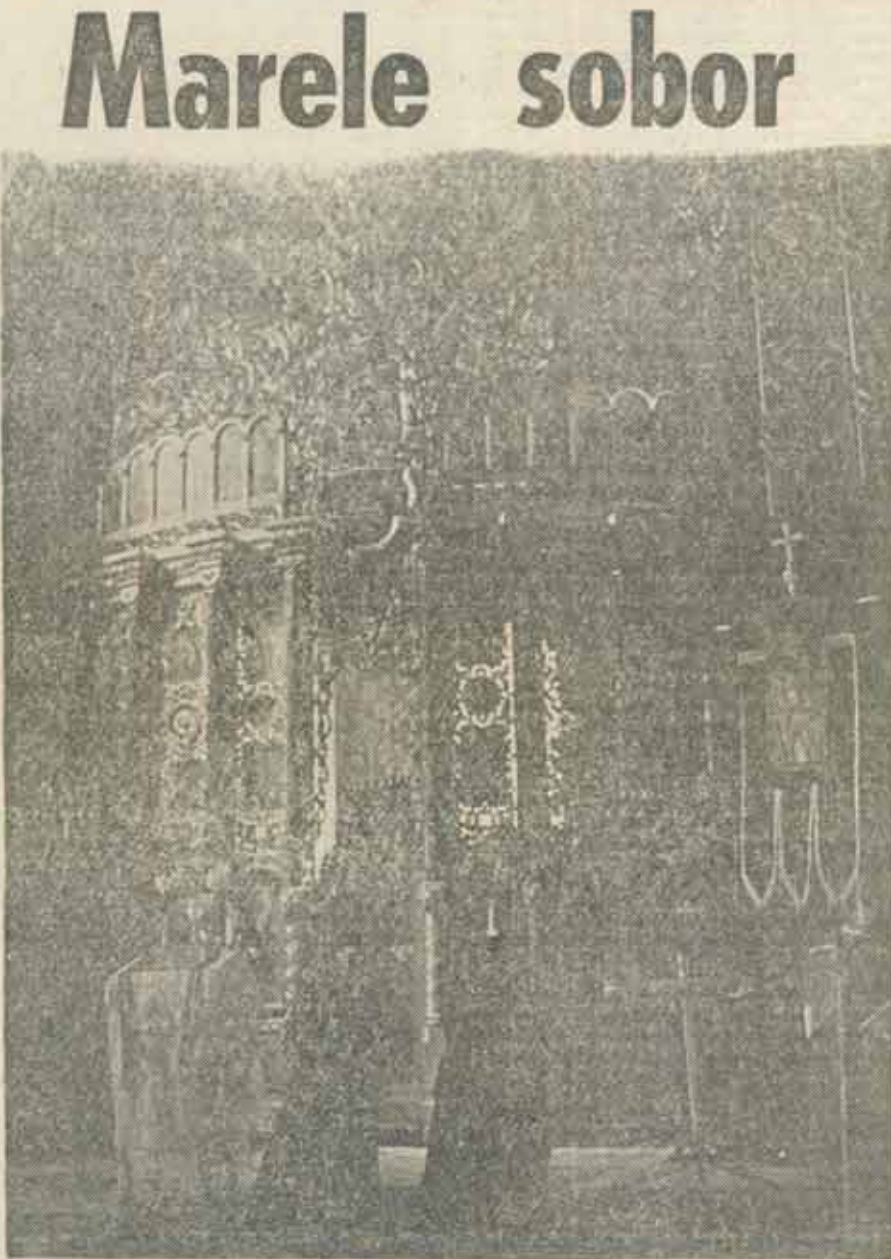
Ceea ce a provocat perplexitatea celor doi la Sfîntul Sinod este că inițiatorii conferinței, spre deosebire de grupurile spontane de manifestanți sau de Grupul de reflecție pentru înnoirea Bisericii Ortodoxe, nu are nici o revendicare specifică, nici o revendicare concretă. Ei doresc numai un cadru organizat, național de manifestare în care orice revendicare se va ivi în viitor să poată fi exprimată liber, nefrînat în fața preoților, precum și a reprezentanților Sfîntului Sinod trimiși la conferință. Se va evita astfel ieșirea în stradă și compromiterea bisericii în ochii opiniei publice, ai credincioșilor. În același timp însă, deși sînt de acord cu participarea presei, tinerii preoți consideră că reprezentanții Ministerului Cultelor pot avea doar statut de observator, acesta fiind și cazul d-lui Gelu Voican Voiculescu, invitat la sediile Sfîntului Sinod. Preoțimea trebuie să se adune la conferință pentru a-și identifica problemele, pentru a elabora soluții, urmînd ca ele să fie prezentate Sfîntului Sinod, respectiv episcopatului, pentru ca episcopii să decidă orientarea în rezolvarea respectivelor probleme. Principiul a fost enunțat de curînd de rectorul Facultății de Teologie din București, preotul profesor Dumitru Popescu, care a spus: „Nici preot fără episcop dar, mai ales, nici episcop fără preot”. Este vorba de o formă organizată a activității conștiinței preoților, cu rolul de a întări structurile bisericești, singurele care pot asigura bunul mers al bisericii și aplicarea legilor ei. Semnificativ este că s-au gîndit la o organizare bianuală a conferinței, urmînd ca de fiecare dată să fie delegați alți preoți, pentru ca toată preoțimea să treacă prin Forumul preoțesc, să fie reactivată.

Pînă la urmă, în joc este rolul bisericii în societate. După ceea ce s-a întîmplat cu dictatura comunistă, biserica trebuie să redevină o forță care să-și exprime punctul de vedere în toate punctele ridicate de dezvoltarea istorică. Să nu uităm că Biserica a fost singura formă instituțională care a asigurat unitatea de neam și de credință a românilor în veacurile Evului Mediu, ce au precedat apariția primelor forme timide de organizare politică. Biserica trebuie să fie o forță care să lupte împotriva oricărei tentative de dictatură și de aceea ea nu trebuie să se angajeze în mod partizan în politică, ci să vegheze ca societatea să aibă tot timpul libertatea de opțiune.

Acestea și multe altele au fost gîndurile tinerilor preoți Adrian Nicușca și Constantin Stoica. Ca și ei, așteptăm ziua de 6 martie, data de desfășurare a acestui eveniment fără precedent în istoria vieții preoțești ortodoxe.

Foto: EMANUEL TINJALĂ

GEORGE ARUN și LUCIAN BRANEA

Judecata ingerilor

să-și spun... „Îmi pregătesc mai multe variante de introducere: „Părinte, vreau să scriu la un ziar despre un om al bisericii... Trebuie să dau un concurs de xiarist, deinde de dumneata să...” Alurea! Cum să depindă de călugărul Sofian! De călugărul Sofian depinde fața luminată a femeii ăsteia care-și spune unei măcuțe: „Mi-a dat o dezgheare, măcută! Cum o mai fi avînd el timp pentru tot, uite că vin și tineri, măcută. Doamne, așa de tineri și cu păcutu-n suflet, sărăcil!”

Maica Timoteea a venit de la mănăstirea Viforita să-l roage pe călugărul Sofian s-o ajute, el mai cunoaște doctorii din București și poate or scapa-o de plîdălnica de boală. Am aflat mai apoi de la ea, în timp ce o conduceam la o stație de tramvai pentru Piața Galati, că mănăstirea Dealul, din Trgoviste, e pictată de călugărul Sofian împreună cu alți pictori de biserici.

Aș putea încerca și o altă introducere: „Părinte, de ce nu mai cred oamenii?”, dar dialogul s-ar încheia cu siguranță aici pentru că el mi-ar spune: „Cum să nu

creadă” sau „De ce judeci tu oamenii, tinerere?” sau „Dacă doi dintre voi se vor salva, adu-ți aminte, nu voi salva lumea pentru voi...” — și-ar avea dreptate călugărul Sofian. Iar mie aproape că-mi vine să ies, să scriu ceva „senzațional” despre un furt din niște vagoane cu ajutoare trimise din Franța, găsesc eu ceva. Sau, chiar dacă nu găsesc, inventez, fără să-mi încare conștiința, pentru că chiar dacă nu s-a furat azi, o să se fure mâine, slavă domnului, are cine să fure în țara asta. Sau despre copiii ăia doi, să inventez cum unul și-a rupt piciorul jucîndu-se prin curtea mănăstirii Antim și, fiind amîndoi orfani, călugărul Sofian.

Se uita la mine dar ochii lui cred că vedeau cu siguranță sfîntii pictați de pe perețele din spatele meu, partea de cer de deasupra chipului lui, pe cei doi copii mai jucîndu-se încă afară ori ajunși acasă la ei, făcîndu-și temele.

„Părinte, de ce a trebuit să moară atîta tineri alții copii, unii n-au apucat să greșească, nici măcar n-au apucat să afie ce e greșala, un copil a fost împușcat în

leagăn, drept în tîmplă, nu putea să fie din împlinare, părinte, măică-sa li dădu-se să sugă și acum vroia să-l adoarmă... o fetiță de cîțiva ani, în genunchi, în stradă, cu minile în poala rochiei, o altă fetiță, în pat, între cei doi bunici... Părinte, e absurd să mori fără să apuci să ai vreo vină, iar apoi nu mai ai dreptul pentru că trebuie să începi să plătești, să ispășești...”

„Evreii erau îndemnați să aducă jertfele cele mai curate, cele neprihănite, tinere. Toți murim, oricît ar trebui să trăim de mult, pentru a putea intra apoi la judecata sufletului. Ei sînt nevinovați...”

Am ieșit să-i caut pe cei doi copii care primiseră punga cu bomboane. Eram aproape sigur că aș fi aflat totuși, atunci, pe loc. Plecaseră. În curtea mănăstirii Antim un cîine plîdea o mîgăleată de pe zid: o plăcă își lărgise pupilele în întinerie, erau verzi, sticloase, aproape ireale. Cînd am intrat din nou, călugărul Sofian mi-a întrebat dacă n-aș putea s-o conduc pe maica Timoteea pînă la stația de tramvai, să nu se lege tiganii de ea. Avea în glas o blîndețe firească, neostentativă și privea prin mine ca prin ceva transparent. I-am zis că da.

GEORGE ARUN

Copiii sînt minunați cînd se roagă. Pentru ei Dumnezeu e teribil de concret, de material. Iar fețele lor teribile de emoționate în așteptarea apariției lui ori a hotărîrii și dojenei lui. În mănăstirea Antim doi copii, nu mai mulți de 7-8 ani, se roagă. Între femei bătrîne și femei tinere, între citiva bărbai fără vîrstă. Sore afrișul slujbei de vecernie primește fiecare din ei cîte o punză de bomboane ros și verzi, de la o doamnă care se roagă și ea. Întorc punga pe toate fețele, ies în curtea mănăstirii și inventează rapid un joc în timp ce roată la bomboane.

„Părinte, oamenii pot să se roaze și în afara bisericii?”

„Pot, tinere, dar în biserică omul găsește împărtășania și spovedania. Prin mirungere, forțele omenești se articulează cu cele cerești, pentru că Dumnezeu e peste tot dar preotul trebuie să fie un martor în prezența căruia noi să ne putem ruga ca și cum am fi singuri. Cînd nu aflăm în noi acest martor fără părtinire — și nu-l aflăm decît tirziu, tinere — trebuie să venim să căutăm preotul și biserica. Credința, dragostea și speranța au lăcesul în om, dar numai prin harul lui Dumnezeu ele ies la lumină și ne luminescă...”

După slujba de vecernie, călugărul Sofian mai rămîne mai bine de două ceasuri în biserică, printre credincioși. Aștept să-mi vină rîndul să vorbesc cu el.

Eu vreau să mă mintuiesc

— Părinte Calciu, care a fost anul primei dumneavoastră detenții și care au fost motivele?

— Prima mea detenție a început în anul 1948 și a durat pînă în 1964. În 1949 am fost arestat aproape toată intelectualitatea românească — studenți, profesori — și chiar muncitori, pentru că, în condițiile invaziei rusești din țară, ne împotriveau comunismului și introducerii marxismului ca singura disciplină filozofică permisă și obligatorie în facultăți.

— Ești preot în acel moment?

— Nu, eram student la medicină.

— Ai făcut vreodată parte din Legiune sau ai simpatizat cu mișcarea legionară?

— Nu, niciodată. De altfel, pe vremea mișcării legionare eu aveam 13 ani.

— Motivul celui de-a doua internări?

— A fost strict de ordin religios. Fiind profesor la Facultatea de teologie, am pronunțat cele ȘAPTE CUVINTE CĂTRE TINERI în care am combătut marxismul, am cerut libertate pentru că tineretul să poată cunoaște toate sistemele de gândire filozofică, fapt care să le acorde demnitatea cunoașterii, libertatea alegerii și, astfel, responsabilitate. Am protestat împotriva marxismului ca filozofie moartă și a sistemului totalitar pe care îl consideram un sistem nenatural. Am protestat, de asemenea, împotriva dărîmării bisericilor de către ceaușescu. Toate acestea au dus la internarea mea pentru zece ani. Pedepsă din care am efectuat cinci ani și jumătate. Aceasta se întîmpla în anul 1970.

— Care au fost condițiile exacte ale plecării dumneavoastră în America?

— Am fost un caz foarte cunoscut și am fost adoptat de mai toate organizațiile creștine și umanitare din lume care au făcut presiuni asupra guvernelor din țările occidentale pentru a interveni pe lângă regimul ceaușescu cerind eliberarea mea. În momentul în care America a amenințat că nu va mai acorda României clauza națiunii celei mai favorizate, ceaușescu a cedat, m-a eliberat și m-a expulzat.

— Care sînt relațiile dumneavoastră cu administrația americană în momentul actual?

— Foarte bune. Am fost primit de Reagan. Am fost primit de Bush. Și, recent, înaintea sosirii mele în țară, într-o reuniune la Casa Albă, în fața unei asistențe de circa 3000 de persoane, numai VIP — very important persons — domnul Bush, vorbind despre situația din România, a amintit despre pastorul László Tőkés și despre mine spunînd: „Acest preot, acest erou, acest martir al credinței se află printre noi. Domnule Calciu, sînt fericit să vă salut și vă rog să vă ridicați pentru ca întreaga asistență să vă cunoască”. Alături de mine, întreaga sală s-a ridicat în picioare aplaudînd circa un minut, ceea ce a fost, cred eu, un lucru foarte bun nu pentru mine, ci pentru România. Pentru că mi s-a dovedit că s-au deschis în America foarte multe porți care vor permite ajutorarea țării mele. De altminteri, pot să afirm că majoritatea ajutoarelor trimise din Statele Unite au fost determinate de mine.

— Aveți cunoștință de poziția americană față de acordarea clauzei națiunii celei mai favorizate României? Se așteaptă cumva rezultatul alegerilor pentru a se stabili dacă România va beneficia sau nu de ea?

— Acordarea clauzei nu este condiționată de alegeri. Mai precis, nu se pre-

vede pentru acordarea clauzei asigurarea de condiții democratice în țara respectivă. Se prevede însă condițiile democratice de viață sub orice regim. În momentul de față, conducerea americană și presa americană sînt convise că libertatea și democrația nu sînt asigurate în viața românească. Nu se poate presupune nici măcar că după alegeri ele vor fi integral asigurate, pentru că va urma o foarte grea perioadă de acomodare. Pînă cînd nu se va asigura o democrație reală, această clauză nu va fi acordată. De altfel, la întîlnirile avute cu kongresmanii americani și în conferința de presă pe care a susținut-o, domnul Sergiu Celac a afirmat că această clauză nu face parte din prioritățile României. Formularea sa a fost următoarea: „Clauza este ca un fruct,

bliza situația și a determina căderea actualului guvern? Negativ sau nu un asemenea substrat al vizitei dumneavoastră?

— În primul rînd o asemenea acuzație este o stupiditate. În al doilea rînd, o minciună organizată. Un mîner care dă o știre, pe baza unui „document” în fața sefului statului și acesta nu îl întreabă de unde are documentul, în ciuda gravelor acuzații care sînt formulate, este de neconcepție. Televiziunea română s-a făcut astfel difuzoare a unor calomnii, o tribună a acuzațiilor false, nestăpînite. Pentru că așa ceva în Occident se pedepsește prin justiție. O asemenea încercare de a denigra un om care vine pentru ajutorarea țării lui dovedește că minciuna are forme organizate instituțional.

— Credeți că acești oameni pot fi ma-

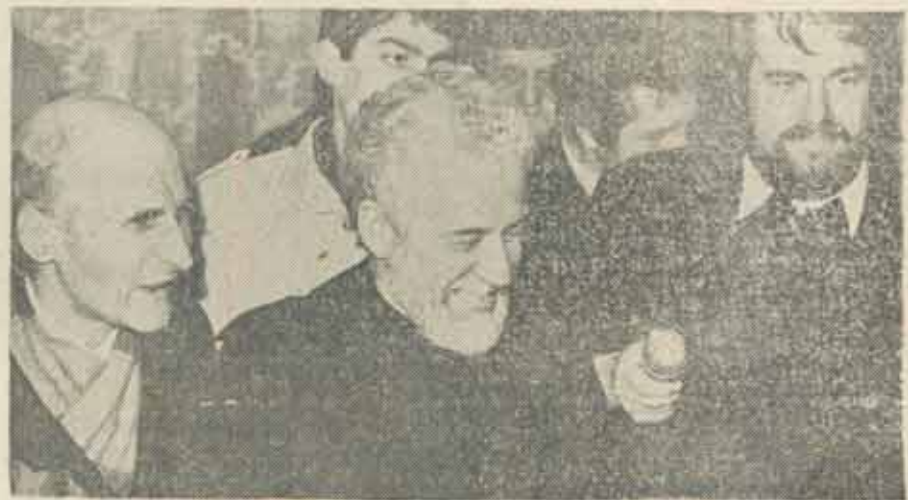

Foto: MIHAIL SANDU

cînd se va coace, va cădea singur în copul nostru”.

— De ce ați ales tocmai acest moment pentru a veni în România? La două luni după revoluție? Este prea devreme, încă, considerați că ați întîrziat?

— Eu cred că este chiar momentul potrivit. Pentru că, din ceea ce presa a publicat, din întîlnirile avute cu Crucea Roșie Internațională, cu Inter Action și alte organizații, s-a constatat că ajutoarele care vin în țară se vaporizează și nu se știe unde. De aceea, majoritatea persoanelor și organizațiilor au hotărît să stopeze trimiterea ajutoarelor atîta timp cît nu există o structură exactă de repartizare a bunurilor. De aceea, delegații care au sosit în ultimul timp asistă personal la distribuția bunurilor. De pildă, un reprezentant al bisericii protestante a mărturisit că, spre rușinea lor, bisericile protestante din Transilvania care au primit ajutoare — dacă delegatul nu a fost prezent în timpul distribuției — au oferit aceste ajutoare numai membrilor lor, excluzîndu-i pe catolici, pe ortodocși, pe greco-catolici. Iată de ce se cere acum asigurarea unei structuri independente de vreun guvern sau vreun partid, a cărei bază să fie doar caritatea și buna-credință, fără discriminări. Acesta este motivul sosirii mele aici.

— Ați luat cunoștință de acuzația pe care v-au adus-o mineri din Valea Jiului. Ați venit în România pentru a destă-

ripulați? Că masele sînt încă manipulate în România? De către cine?

— Acest lucru trebuie descoperit de către oficialități.

— Credeți că dumneavoastră înșivă, după o atît de îndelungată absență din țară și punîndu-vă la dispoziția unor mai vechi contracte, puteți fi manipulat?

— În nici un caz. Singurul care mă poate manipula este Hristos, nu oamenii.

— În opinia dumneavoastră, a existat corupție în rîndurile clerului înalt din România?

— A existat și există. N-aș vrea să intru în detalii, tot ce pot să vă spun este că toată ierarhia noastră bisericească, sau oricum, majoritatea ei, a fost formată din preoți care au colaborat cu ceaușescu și probabil că este și acum gata să colaboreze cu orice guvern ar fi la putere, mîmese în special pe Antonie Plămădeală și pe Nifon.

— De unde credeți atunci că ar trebui să vină o restructurare în sinul bisericii ortodoxe române?

— De la preoți. Restructurarea bisericii trebuie să pornească de jos în sus. Noi avem foarte mulți călugări cu o viață spirituală extraordinară, oameni de mare puritate, cu dragoste de biserică și de Hristos, cu dragoste de neam, cu o bună cultură. Dar înaltele poziții sînt deținute de oameni care nu mai au dreptul să conducă după o perioadă de colaborare cu

guvernul ceaușescu. Asta este o chestiune de bun simț. Fiecare ar trebui să înțeleagă: am păcătuit — eu unul nu analizez motivele — dar există pocăință, o întoarcere la puritate prin lacrimi și căință!

— Care credeți că trebuie să fie relațiile în Ardeal între biserica greco-catolică și cea ortodoxă?

— Consider că este un act de justiție absolut necesar: biserica greco-catolică care a fost de mare demnitate, de sacrificiu absolut, să-și reia drepturile ei de liberă practică, să-și reprimească bunurile. Însă aici trebuie să se țină seama de niște sensibilități care intervin. Eu recunosc actul de injustiție care i s-a făcut. Nu-l comentez, ci doar l-am etichetat ca atare. Dar și credincioșii trebuie să aibă dreptul de a li se auzi cuvîntul! Pentru că, din punct de vedere al justiției, eu spun: toate drepturile să fie restituite: din punct de vedere uman, însă spun: țineți cont de sensibilități! Este din nou o problemă de bun simț și de înțelegere bisericească, duhovnicească.

— Vă temeți că în România asistăm la o perestroikă românească?

— Absolut. Așa o tratează toți politologii din occident: perestroikă care merge pe o stradă infundată.

— Și atunci care este opțiunea dumneavoastră?

— Din punct de vedere politic eu nu am o opțiune absolută. Simpatia mea merge către Uniunea Democrat Creștină pentru că eu poartă în titulatură termenul de „creștin” și pentru că acolo sînt o serie întreagă de prieteni cu care am stat în închisoare și știu că sînt oameni puri, care s-au sacrificat și nu fost oprimați timp de 40 de ani. De altfel, ei mă socotesc pe mine ca un părinte spiritual al lor. Eu personal nu intru însă în politică. Însă așa cum prin prezența mea am asigurat că sindicatul liber înființat în 1979 era un sindicat cu adevărat liber și cu nuanțe creștine, tot așa prin prezența mea și prin patronarea spirituală a Uniunii Democrat-Creștine dovedesc că este o organizație cu dragoste de neam și spirit de sacrificiu. În rest, eu rămîn pe linia credinței, a reparației bisericii și a acțiunilor de caritate. Concepția noastră ortodoxă, ca și la catolici, spune că omul se mintuiește prin credință și prin fapte bune și eu vreau să mă mintuiesc.

— Credeți că în România toate forțele politice trebuie să-și focalizeze acțiunile către restabilizarea economică sau, dimpotrivă, în numele acestei revoluții, să se sacrifice stabilitatea economică a țării și cu aceasta cîteva generații, încă cîteva? — Înțeleașcă că toți sîntem pentru o redresare economică și socială și spirituală a României. Nu se poate trăi într-o stare de tulburare continuă. Este de analizat care sînt factorii care disturbă această tendință spre stabilizare și care sînt factorii care contribuie la realizarea ei. Economie, cultural, dar, mai ales, din punctul de vedere al democrației. Și aceasta este o sarcină care îi revine în special tineretului.

— Aveți în vedere un termen pentru reîntoarcerea definitivă în țară?

— Eu am în vedere organizarea, în străinătate, a unui ajutor pe termen foarte lung pentru România. În special doresc să ajut universitățile prin schimburi de studenți, prin schimburi de tehnologie... Am și organizat, de altfel, un grup de 40 de studenți de la Institutul de agronomie și avem intenția să facem acest lucru cu sute sau chiar cu mii de studenți. Eu nu vreau să fie favorizat un grup de cîțiva studenți care merge să învețe în străinătate. Avem nevoie ca un număr cît mai mare de studenți să aibă contact cu Occidentul, să vadă sistemul de acolo, să ia ceea ce este bun, să înlăture ceea ce este rău aliea și din această combinație dintre sistemul occidental și cel românesc să se realizeze ceva specific românesc, superior oricărei alte formule din lume.

Rugul și crucea

„Să vină niște preoți simpli, de la țară...” (Mircea Dinescu, la o sedință a Consiliului Provizoriu de Uniune Națională)

Preoții simpli, de la țară, au venit. E drept, nu în clădirea „parlamentului” pentru a o aghezmă și binecuvînta pre ea și pre cei ce cuvîntează și hotărăsc acolo (?). Preoții simpli, de la țară, au sosit și au rămas, fiecare la vremea lor, în bisericile satelor noastre. Și dacă ortodoxia română are șansa răscompărării sale în fața poporului căruia i-a fost matcă, aceasta nu se va datoră nici unei clemente cumpărate ca o indulgență medievală sau ca o parohie modernă, ci tineretii și umanității preoților săi cei simpli.

Dumitru Ionescu are 30 de ani. Este preotul parohiei bisericii Sfîntii Voievozi din satul Herăști, comuna Hotarele, județul Giurgiu. Nu are șanse să devină un sfînt, nu i-a trecut niciodată prin minte să devină martir. Își face doar datoria așa cum i-o dictează învățătura creștină, dar mai cu seamă așa cum i-o dictează o conștiință de gospodar inoculată, ca orice virus, în copilul oricărui țaran. Și au fost zile cînd preotul din Herăști, cel căruia nu i-a trecut niciodată prin minte să devină martir, soția îi bandaja tălpile picioarelor pline de bășici sparte de atîta alergătură și stat în picioare: pentru că preotul Dumitru Ionescu i s-a năzărit, într-o vreme cînd se dărîmau biserici și

mari monumente de arhitectură erau lăsate în paragină, să restaureze biserica din Herăști.

„A cui e biserica, a acelora fie și preoții” (un țaran, într-un interviu)

Așadar, acest preot încăpățînat, abia lesit de pe porțile seminarului, începe să se pună pe drumuri: pe sine, dar și un arheolog — nemulțumit de niște cercetări anterioare ce i se par a fi superficiale —, dar și un arhitect, sub deviza, devenită celebră autorităților de la Giurgiu cit și Patriarhiei — „Nu mă dați dumneavoastră afară pe usă, că eu tot intru pe fereastră!” Pătimas atunci cînd vorbește despre cauza bisericii sale — și sper să-i fie iertat acest păcat al patimii în care ne-am ruga să cadă și mulți alți preoți, dacă va fi una pe potrivă — înclonă în cauza sa un sat întreg — de unde s-au strîns cam șapte sute mii lei pentru refacerea și restaurarea bisericii, plus pe toți aceia care i-ar putea da o mîină de ajutor: o aprobare, o influențare, o tăcere. Și pentru că această tenacitate și toate cele ce vor urma trebuie să aibă o justificare, să i-o dăm.

Biserica din Herăști este ctitoria acelei „bine cinstitoare principese, a doamnei Elina, cu harul lui Dumnezeu stăpînă și voevodeasă a Țării Ungro-Vlahiei, soția preacinstitului și autocrat Io Matei Basarab, cu truda și ajutorul în parte a

celor doi buni frați ai săi, Cazan Năsturel și Orest (Udriște) Năsturel...” Anul ridicării bisericii 1644, în imediata vecinătate a Casei de Platră a familiei Năsturel, aceea despre care Paul din Alep amintea că „o asemenea frumoasă și plină de armonie construcție” nu mai văzuse decît pe măturile Loarei. De altfel, biserica actuală încorporează construcțiile succesive a patru lăcașe de cult, dintre care cel mai vechi datează, după cercetările efectuate de arheologul Adrian Bătrina, de la începutul secolului al XV-lea. Vechi capela a familiei feudale arăta însă — pe lângă cît de cît îngrijita Casă de Platră aflată sub oblăduirea Muzeului satului și de artă populară din București care a adăpostit aici un așa-zis muzeu de feronerie cu un continut eterogen, care denotă „criteriul întâmplătorului” care a guvernat formarea colecției — arăta ca un moșneag al familiei întretinut la azilul de bătrîni. „Cînd am venit în sat, biserica arăta mult mai mult ca un hangar. Pridvorul fusese zidit. Se zidiseră și ferestrele înguste, originale, în schimb se tălăseră două ferestre mari, ca la casele din oraș. La 1 aprilie 1986 am fost numit. Într-o lună obținusem deja și adusesem schela de la complexul Văcărești”.

Da, la 26 de ani, preotul Dumitru Ionescu și-a început avaturile: a făcut kilometri întregi pe jos și cu mașina, și-a văzut copilul... cînd a dat Domnul, a cultivat căpsuni în curtea bisericii pentru a mai face un ban pe lângă cei din danii, dar și pentru a muia cerul cîte unei guri și inima stăpînitoare a acestuia, a cărui cu mașina moartă și platră, a umbat prin sate pînă a găsit, la Potlogu, un bătrîn

de 82 de ani în stare să-l modeleze, „din deget”, cărămizile de sochi, după modelul celor cîteva originale găsite. — „Mă costa o avere dacă lucrăm cu Fondul plastic”. În zidăria turnului bisericii s-au găsit rădăcinile originale ale cărămizilor de cornișă, preotul a chemat o mîină de țigani și a modelat și ars cu ei cărămizile după modelul acestora. A pus mese pentru muncitori preotul, cu nevasta și fetele din sat, a plantattrandafiri și lalele, laolaltă cu Nea Dan, omul său de nădejde, a primit anonime și a auzit zvonuri că parohia sa este bogată în credincioși și ar putea fi o mîină cerească pentru un preot „mai potolit”. —, a făcut probabil și vrăji, din moment ce arhitectul Sandu Miculescu, autorul proiectului de restaurare, răsplătit conform legii cu suma de 2000 lei (!), continuă să lucreze de ani de zile alături de preot pentru numele și starea acestei biserici!

„Unde pun asemenea, Preasfințe?” (preotul din Herăști, o întrebare pusă timp de doi ani)

Dar cele mai palpabile „aventuri” ale acestui paroh de țară se leagă de... dărîmarea bisericii Sfînta Vineri și a complexului Văcărești.

Dumitru Ionescu este doar un preot simplu fiu de țarani și, deci, nu avea cum ști prea multe despre istorie, arhitectură, pictură și alte asemenea rafinate, decît ceea ce am învățat cu toții în foarte

Pagină realizată de
ALINA UNGUREANU

(Continuare în pag. 23)

● Religie și politică în România ●

pe marginea statisticilor

Acest articol a fost publicat pentru prima oară în revista „International Journal of Rumanian Studies”, vol. 5 (1987), nr. 1.

— MIHNEA BERINDEI —

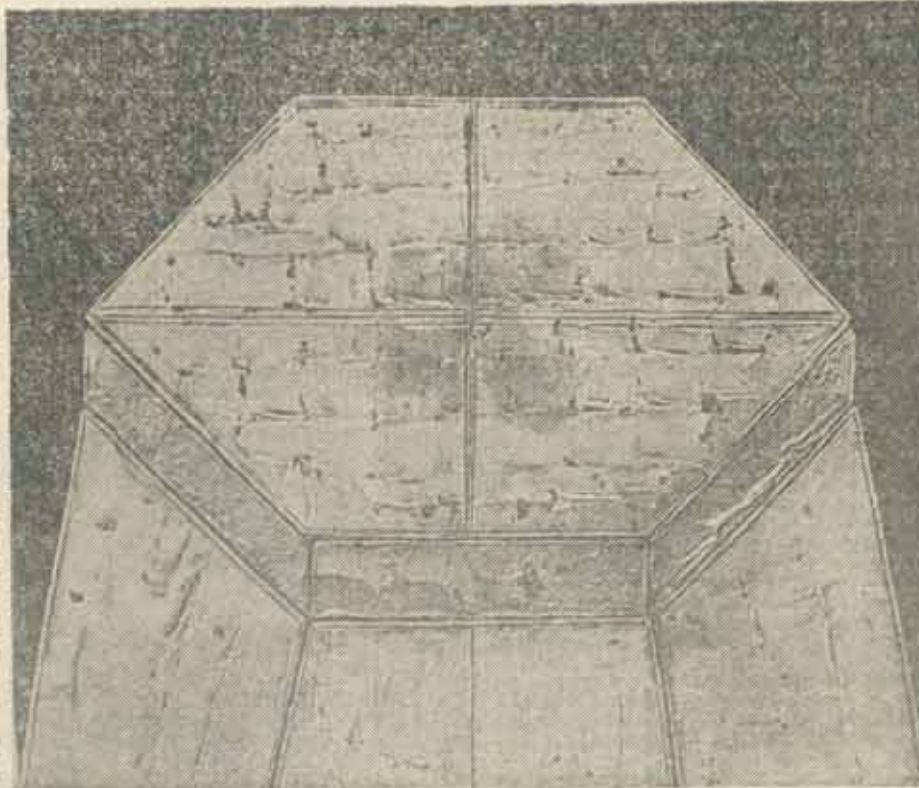
Orice cercetare propunându-și studierea unuia dintre aspectele privind situația actuală a religiei în România și în mod special a raporturilor dintre Biserică și puterea de stat, se izbește de sărăcia surselor. Anușoare statistice oficiale ignoră totuși această problemă; ele nu cuprind nici o informație privind apartenența religioasă a cetățenilor, frecvența bisericilor, numărul lăcașurilor și al preoților în funcțiune, starea învățământului sau a publicațiilor bisericesti. Anchetele și sondajele întreprinse în acest domeniu au un caracter secret; doar rare elemente incontrolabile se strecoară în puținele studii sociologice sau în articolele de propagandă. Nouă din cele patruzeci de culte bisericesti autorizate publică reviste sau buletine, dar aceste publicații, în cea mai mare parte cu tiraj foarte limitat, devin din ce în ce mai rare și atestă o mare întindere ca ritm de apariție. Că privește cele câteva informații numerice pe care le conțin, acestea sînt incomplete și deseori contradictorii. Această din urmă constatare se aplică de asemenea informațiilor oficiale furnizate din timp în timp organizațiilor internaționale cărora le sînt afiliate mai multe dintre confesiunile din România, precum și informațiilor ce apar în publicațiile Bisericilor Ortodoxe, destinate prioritar Occidentului, sau în broșurile de propagandă referitoare la situația minorităților etnice. Această prudență se impune de altfel față de puținele indicații statistice apărute în documente clandestine sau în anumite studii publicate în Occident privitoare în special la minoritățile etnice și la cultele sau sectele neautorizate. Ținînd seama de imposibilitatea întreprinderii unor adevărate anchete la faza locului, aceste informații rămîn deseori neverificabile.

În pofida acestor scăderi, documentația existentă ne permite totuși să descriem tendințele generale de evoluție a Bisericii în România și a raporturilor ei cu statul. Principala trăsătură constă într-o evidentă renaștere a credinței, la care asistăm cu începere din anii '70 și care corespunde fără îndoială agravării continue a crizei economice, sociale, culturale și mai ales morale provocate în această țară de actualul regim. Toate straturile sociale sînt afectate și în mod special — fenomen relativ recent — tinerii care, în fața vidului ideologic, se orientează spre credință. Dar, așa după cum vom vedea, de această renaștere a credinței nu profită în egală măsură bisericile tradiționale sau cultele autorizate. Dimpotrivă, ea se manifestă cu forță în direcția dezvoltării curentelor religioase dizidente și a sectelor, interzise și urmărite de către autorități, precum și în aprindul bisericilor greco-catolice (unitice) care a fost suprimată oficial în 1948. Această reînnoire spre credință sau, în ceea ce privește tinerii, această descoperire a credinței, se explică în mare parte printr-o căutare de viață spirituală, dar fenomenul are în același timp o semnificație politică și socială: frecvența lăcașurilor de cult (deseori Segale), res-

pectarea sărbătorilor religioase și — încă mai mult — revendicarea aderenței la o ideologie alta decît doctrina marxistă, căutarea unei solidarități de grup în afara și împotriva numeroaselor organizații patronate de partid unde participarea este obligatorie, toate acestea reprezintă în ultimă instanță un anumit mod de a rezista autorităților.

Acestea din urmă sînt de deplină conștiință de respectivele stări și încearcă prin măsuri din ce în ce mai dure să împiedice mișcarea: intensificarea începînd cu anul 1971 a indoctrinării marxiste („sistemul științific”) și campania împotriva „misticismului” și „dogmatismului”, persecutarea credincioșilor, pînă la duce pînă la detenție sub diferite pretexte, reducerea locurilor în seminarii și institute teologice, diminuarea tirajelor sau suprimarea publicațiilor religioase, refuzul de a permite refacerii sau construcției noi în sfera lăcașurilor de cult, închiderea sau distrugerea bisericilor.

Dar, alături de aceste metode „clasice”, autoritățile au recurs și la un alt procedeu, mult mai insidios, care constă din antrenarea ierarhilor și slujitorilor cultelor autorizate în activități politice (alegeri lor ca membri ai Marii Adunări Naționale, desemnarea lor ca membri ai organelor Frontului Unității Socialiste) și din participarea lor la acțiuni de propagandă (campanii pentru pace, implicarea în comemorări istorice impuse de partid ca sărbători naționale, mobilizări pentru muncă „patriotică”), care au ca rezultat discreditarea Bisericilor și îndepărtarea de ea a multor credincioși. Totuși, aceste măsuri sînt departe de a-și atinge scopul: anumite confesiuni înțeleg a nu se supune cu totul directivei partidului; mai mulți preoți și credincioși se ridică împotriva practicii instaurate de ierarhia bisericescă (mai ales în bisericile baptistă și în aceea ortodoxă); credincioșii ortodocși și protestanți abandonează propria biserică ca fiind prea înfădășată regimului și se angajează în alte curente de credință.

MARIN GHERASIM

Mai mult, în anii '70 autoritățile politice se văd confruntate cu mișcări contestatatoare mai bine organizate și mai active decît în perioada anterioară, mișcări care în dinamica creată de acțiunile din Europa răsăriteană vînd respectarea drepturilor omului, revendică libertatea conștiinței și respectarea credinței. În pofida represaliilor, credincioșii fac obiectul unor continue persecuții și constituie, după „frontieristi” — persoanele care au încercat trecerea ilegală a frontierei — grupul cel mai important de prizonieri ai conștiinței, această contestare reprezintă nu numai singura formă de opoziție care să nu fi fost înăbușită de autorități, ci totodată și o realitate în continuă creștere.

Ca și în celelalte țări din răsăritul Europei, politica partidului comunist român

în domeniul religiei a fost determinată de mai mulți factori: mărimea, structura și compoziția etnică a cultelor, legăturile acestora cu Bisericile și centrele religioase din străinătate, atitudinea față de autorități a ierarhilor respective. Modalitățile de acțiune ale acestor politici sînt astfel determinate de importanța pe care o au factorii numiți într-o țară sau alta, chiar dacă scopul urmărit și proclamat deschis rămîne peste tot același: slăbirea și suprimarea în perspectivă a cultului religios și a credinței.

Prin această operație de autorizare și de suprimare, autoritățile se puteau prevala de obținerea concomitentă a unei separări pe plan religios între majoritatea românească și minoritățile naționale. După interdicția Bisericilor greco-catolice, masa credincioșilor români a fost reunită autoritar în sinul unei unice Biserici ortodoxe. În schimb, credincioșii celorlalte confesiuni erau fie în totalitatea sau majoritatea lor (la nouă dintre culte), fie în parte (la celelalte patru culte), membri ai minorităților naționale. Politica binevoitoare pe care partidul o ducea în acea vreme față de minorități (cu excepția minorității germane, tratată în calitate de „învinșă”) pentru a-și asigura colaborarea acestora, a contribuit fără îndoială la recunoașterea oficială a cultelor și este foarte probabil că această explicație o are și faptul că Biserica romano-catolică nu a cunoscut soarta celor greco-catolice. În pofida legăturilor ei cu Vaticanul, politica din domeniul religiei dusă de puterea de stat se confundă astfel în parte cu atitudinea acestora din urmă față de minorități și totodată cu evoluția politicii sale naționale.

Aparținătorii bisericilor reformate, unitariană și presbiteriană sînt exclusiv maghiari; cei ai Bisericilor evanghelice-luterane (C.A.) sînt germani. Maghiarii și germanii formează de asemenea majoritatea aparținătorilor Bisericii romano-catolice. Cinci alte minorități, mai puțin importante numeric, au de asemenea propriile lor biserici: evreii (moșnică), turcii și tătarii (musulmană), armenii (armeano-gregoriană) și rușii „lipoveni” (creștină de rit vechi). Membri ai minorităților naționale sînt de altfel prezente în rîndurile celor patru culte neo-protestante autorizate. În 1948 aceste patru din urmă culte aveau un număr foarte limitat de credincioși și o influență slabă; datorită faptului că ele au suferit discriminări în timpul războiului (bisericile baptistă și penticostală au fost chiar interzise), partidul comunist se putea aștepta din partea lor la o atitudine favorabilă față de noul regim.

După ce a circumscris pe această cale — cel puțin în principiu — apartenența la cele 14 biserici autorizate (sau tolerate, în cazul Bisericii romano-catolice), autoritatea de stat și-a îndreptat eforturile în direcția creșterii influenței sale asupra fiecăreia dintre ele. A fost vorba de a se obține — nu atât prin măsuri de ordin general cît prin dispoziții adaptate fiecărui confesiuni sau fiecărui grup de confesiuni în parte — reducerea și limitarea activității și a influenței acestora.

■ Date statistice și compoziție etnică

Conform unei publicații a Consiliului Ecumenic al Bisericilor (cităm în continuare C.O.E.; *Les églises de Roumanie*,

(Continuare în pag. 19)

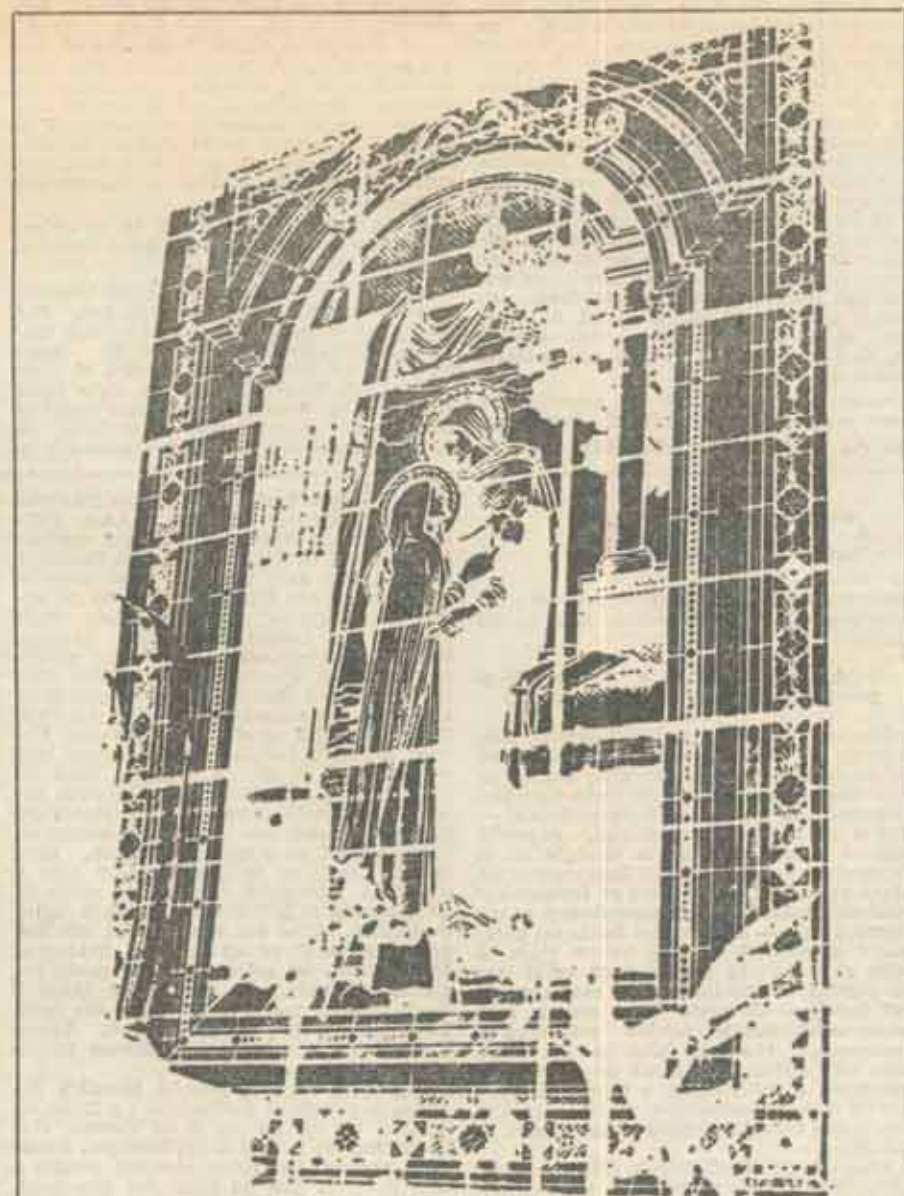

Foto: CORNEL PONTA

Religie și politică în România

(Urmare din pag. 18)

Geneva, 1982, p. 6-10) întocmită în anul 1981, dar sprijinindu-se pe cifre care datează probabil din anul 1977-1978 (după acești ani populația a fost apreciată ca fiind de 23 milioane în loc de 21 milioane), numărul de credincioși pe care îl împărțeau între ele principalele culte era: de circa 19 210 000 persoane (17 milioane ortodocși, 1 200 000 catolici, 720 000 reformați calvini, 100 000 luterani dintre care 157 000 germani și 23 000 maghiari presbiterieni, 30 000 unitarieni, 80 000 baptiști, penticostați și creștini după Evanghelie). Nici o indicație nu ne este oferită în ceea ce privește celelalte cinci culte autorizate. Aceste cifre au fost oferite probabil de ierarhii bisericilor afiliate la C.O.E. (ortodoxă, reformată și luterană), cu acordul autorităților. Pornind de la aceste cifre, este explicabilă o anumită surpriză cu care am luat la cunoștință datele statistice generale publicate la București la începutul anului 1987 sub forma unei broșuri de propagandă: *Religious Life in Romania. Essential Information* (cităm în continuare R.L.R.) pe care o reproducem aici:

Biserici	Credincioși
ortodoxă (cuprinzând și viciariatul ortodox sârb cu 35 000 credincioși)	15 369 000
romano-catolică	1 304 000
reformată-calvină	715 000
unitariană	70 000
evangelică luterană S. P. (presbiterieni)	32 000
evangelică luterană C.A. (luterani)	127 000
mozaică	25 000
armeană-gregoriană	2 000
creștină de rit vechi	45 000
musulmană	45 000
baptistă	75 000
penticostală	87 000
adventistă de ziua a șaptea	47 000
creștină după Evanghelie	28 500

Aceste cifre, care sînt raportate la populația din 1986 (22 623 000), ar indica faptul că totalul credincioșilor (17 985 000) manifestă o scădere sensibilă în comparație cu anul 1977-1978. Să remarcăm imediat că, după autorități, această scădere s-ar datorita ortodocșilor români. Alte două confesiuni — luterani germani și reformați maghiari — ar pierde de asemenea credincioși, dar într-o mai mică măsură. În schimb, alte culte catolice, unitarieni, baptiști, penticostați... s-ar afla într-un progres vizibil. Care este de fapt situația reală? Analiza caz cu caz a evoluției recente a Bisericilor autorizate (și neautorizate) va face să reiasă faptul că, dacă tendințele evidențiate prin compararea datelor din C.O.E. cu cele din R.L.R. se confirmă, rezultatul final în ceea ce privește procentajul de credincioși pentru ansamblul populației este diametral opus.

Protestanți și neoproteștanți

(...) în cazul maghiarilor reformați calviniști, ar fi cel puțin straniu ca numărul lor să fi rămas staționar după 1930, dată la care numărau 704 000 de membri, cîă vremea această minoritate a cunoscut o creștere demnă de a fi remarcată (1 423 000 în 1930, 1 705 000 după statisticile oficiale din 1977 — ultimele care tin seama de compoziția națională — dar cu certitudine 2 milioane după cei interesați și după cercetările occidentale). Aceasta cu atât mai mult cu cît este vorba despre o comunitate care ține să-și păstreze specificitatea națională și care trebuie să facă față, astăzi, unei politici de românizare, fără precedent din partea autorităților: în aceste condiții, revendicare care depășește însuși cadrul credinței. Se pare totuși că proporția reformaților calviniști și a celorlalți protestanți, față de ansamblul populației maghiare în general, a scăzut în comparație cu anul 1930. Credincioșii de origine maghiară se îndreaptă mai mult decît în trecut spre Biserica catolică și spre cultele neoproteștante (autorizate sau nu). Această situație nu este de altfel specifică comunității maghiare: românii ortodocși au, așa cum vom vedea, aceeași atitudine.

Informațiile de care dispunem cu privire la neoproteștanți arată că nu numai cifrele din C.O.E., cele din R.L.R. (237 000 pentru total), dar și cele ale lui E. Illyés, sau cele avansate recent în *Die Religionsfreiheit in Osteuropa*, E. Voss (ed.), Zollikon, 1984 (414 000 pentru total) sînt inferioare realității. Marcă diferentă dintre cifrele avansate de către diferitele surse se explică în primul rînd prin voința autorităților de a ascunde, în măsura posibilului, dezvoltarea rapidă a acestor culte. Ea se explică și prin grija ierarhilor a-

cestor patru confesiuni de a nu intra în conflict deschis cu departamentul cultelor, denunțînd, de exemplu, faptul că a-casta lei arîgă dreptul de a autoriza sau nu ceremoniile de convertire (așa cum sînt botezurile baptiste): fără această autorizație noul credincios nu sînt considerat ca făcînd efectiv parte dintr-o Biserică autorizată. Astfel numeroase comunități de credincioși nu au o existență legală iar ierarhii lor se feresc să declare această situație, așteptînd bunăvoința autorităților. Această atitudine de compromis aduce după sine critici repetate și fenomene de dizidență: grupuri de credincioși își dau o organizare independentă și nu mai recunosc structurile centrale (astfel pentru baptiști, adventiști sau penticostați). Nu știm în ce măsură estimările citate țin seama de acest fenomen, dar este verosimil ca cele mai ridicate dintre ele să cuprindă ansamblul baptiștilor și penticostaților. În sfîrșit, un ultim element face frecvent dificilă interpretarea informațiilor provenind din România: aici cele patru culte neoproteștante sînt desemnate de obicei sub numele generic de „secte”, termen care cuprinde și toate confesiunile neautorizate (adventiști reformați, neopenticostați sau baptiști, martori ai lui Iehova, nazareeni, adepți ai milenarismului, ai Noului Biserici Apostolice) și „sectele necreștine” (cientiști, cultul lui Mahariabi sau meditația transcendentă, copiii Domnului). Or, dacă judecăm după frecvențele acuzații aduse în acești ultimi ani în presa română împotriva acestor culte și după numărul important al celor închise pentru delict de opinie, proveniți din rîndurile lor, și ele se află în expansiune. Organizarea lor, frecvent clandestină sau semi-clandestină, face imposibilă orice evaluare: numărul mai mult sau mai puțin precis al aderenților lor este probabil ignorat atît de către autorități, cît și de ei înșiși. Semnalăm totuși că se avansează în prezent în România, din surse oficiale, cifra de un milion de „sectanți”.

În orice caz, dezvoltarea confesiunilor neoproteștante la care asistăm de la începutul anilor 1970 este spectaculoasă. În 1930, cele mai importante dintre ele, cea baptistă și cea adventistă, numărau 52 000 și, respectiv, 15 000 de credincioși, iar celelalte două, doar cîteva mii. În anul 1960, baptiștii nu aveau decît aproximativ 80 000 de membri; astăzi deci ei și-ar fi multiplicat efectivul lor din anul 1930 de șapte sau opt ori. Datorită numărului credincioșilor săi, cultul baptist din România a devenit cel mai important din Europa (după cel din U.R.S.S.) și totalizează el singur mai mulți credincioși decît toate celelalte țări din est reunite. În sfîrșit, expansiunea celorlalte culte, raportată la cifrele din anul 1930, apare ca fiind mai importantă decît cea a baptiștilor.

Această dezvoltare numerică a confesiunilor neoproteștante a fost însoțită de o schimbare radicală a apartenenței etnice a aderenților lor. În 1930, de exemplu, românii nu reprezentau decît jumătate din credincioșii baptiști, mai mult de 20 000 erau germani iar 8 000 maghiari (germanii se aflau, în mare parte, în Basarabia, teritoriu ocupat de U.R.S.S. din 1940). Într-o proporție mai mică — dar informațiile precise lipsesc — membrii minorităților naționale erau prezenți și în celelalte culte neoproteștante. Așa cum am subliniat, acest fapt, ca și efectivele lor reduse, a fost favorabil acestor confesiuni în anul 1948, atunci cînd au obținut autorizația de funcționare. Nu știm care este în prezent compoziția etnică exactă a neoproteștanților, totuși mai multe elemente arată că ei sînt în mare majoritate români.

Catolici

Cifra din C.O.E. cu privire la catolicii din România (1 200 000) este reținută pînă în 1967 de către autoritățile acestei țări și reținută în mai multe statistici, ca și de către cercetătorii occidentali. Ea ar indica faptul că Biserica catolică, care și-ar menține astfel efectivele din anul 1948, și-ar fi pierdut de fapt din importanță (ca procentaj, în raport cu populația totală). Totuși în *Annuario Pontificio* din anul 1978 este publicată o statistică pe dioceze — ultima de acest tip — din care a reieșit că totalul credincioșilor catolici se ridică atunci la 1 283 497. În plus, în același an și pe baza unor date oficiale această Biserică era creditată cu 1 300 000 de membri. V. Socor, care a comparat aceste cifre cu cele din 1932-1933, a ajuns la concluzia unei scăderi recente a numărului credincioșilor catolici, scădere datorată mai ales restricțiilor de tot felul impuse acestei Biserici de către autorități. Dar este oare vorba de o descreștere reală sau mai curînd de o manipulare statistică, de o simplă decizie arbitrară? Se poate reamîni mai înlîi faptul că datele comunicate la C.O.E. în anul 1981 datează probabil din 1977-1978: în trei ani distanță, autoritățile indică deci, pentru aceeași perioadă, cifre diferite, fără ca vreo explicație să fie propusă pentru această revizuire care dă o cifră mai scăzută (cu 100 000 mai puțin).

Foto: CORNEL PONTA

De la mijlocul anilor 1970, Biserica catolică și-a văzut crescînd numărul membrilor și se reiaște astăzi practic la nivelul din anul 1930 în raport cu totalul populației (6,85 la sută în 1983-1984, dacă reținem cifra de 1 300 000, față de 6,8 la sută în 1930). Această revenire este însoțită de o schimbare a compoziției etnice a credincioșilor. În ajunul celui de-al doilea război mondial maghiarii reprezentau 75 la sută iar germanii 21 la sută din catolici, celelalte naționalități împărțîndu-și restul de 4 la sută. În prezent maghiarii nu mai constituie mai mult de 60 la sută din credincioșii iar numărul românilor depășește fără îndoială pe cel al germanilor și al micilor comunități de catolici slovaci, croaii, bulgari și cehi. Germanii catolici (mai ales svabii din Banat) nu numărau, după estimările cele mai optimiste, decît 200 000 de membri, în timp ce în anul 1930 ei depășeau 230 000. Ei au suferit mai înlîi, ca și compatrioții lor protestanți, o scădere severă a efectivului lor ca urmare a celui de-al doilea război mondial (emigrare, deportare, malmtrăiri). Cea de-a doua cauză a diminuării continue a minorității germane din România este emigrarea: la început reținută cu pineta în 1937, ea devine permanentă — și împărțită în contingente de aproximativ 10 000 de persoane autorizate pe an — începînd din anul 1967 (data restabilirii relațiilor diplomatice cu Republica Federală Germania). Pierderile înregistrate de către Biserica catolică (ca și cele ale Bisericilor evanghelice luterane C.A.) nu sînt compensate decît în parte de excedentul natural. În plus emigrarea aduce cu sine dezorganizarea comunităților germane și a vietii lor culturale și spirituale: Bisericiile lor sînt direct afectate mai ales de lipsa de vocații care nu mai permite reînnoirea unui cler care îmbătrînește și nici măcar asigurarea înlocuirii preoților decedați sau emigrați.

În schimb, numărul catolicilor români crește continuu în toate diocesele țării. El constituie marea majoritate a credincioșilor arhiepiscopiei de Iași (84 162 și, respectiv, 221 335 după statisticile din 1978, a-

proximativ 100 000 și mai mult de 270 000 în prezent, după informațiile provenite din România). Astfel, cifra de 300 000 de catolici români admisă de autorități în 1987 este, fără îndoială, mult inferioară realității. Creșterea este accentuată mai ales în Moldova unde catolicii nu numărau decît 109 933 de membri în anul 1930. Trebuie totuși să reținem faptul că majoritatea catolicilor din Moldova sînt conștii, în general considerați, chiar și recent, ca fiind o populație de origine maghiară, romanizată după emigrarea sa din Transilvania în regiunea Bacului. În secolul al XVIII-lea. După publicarea în anul 1985 a studiului lui D. Mărtinșu asupra originii conștilor, mult popularizat de presă, o nouă teorie este în circulație: ar fi vorba de românii catolici, maghiarizați în contact cu secuii și mai ales prin intermediul preoților maghiari, dar care și-ar fi păstrat limba, folosînd maghiara doar ca a doua limbă. Fără a intra în această dezbateră, falsificată de faptul că cei intervieși nu au libertatea să se exprime, să reținem pentru argumentația noastră că ei se declară în mare majoritate români și că formează un grup de catolici de limbă română în plină expansiune. Ca atare, ei furnizează majoritatea seminaristilor de la Institutul teologic din Iași care asigură, în limitele autorizate, formarea celor care slujesc cultul de limbă română în toată țara. Îi reținem mai ales în Transilvania unde din se în ce mai mulți români participă la liturghie în bisericile catolice. Este vorba, în primul rînd de uniți, greco-catolici integrați cu forța în anul 1945 în Biserica ortodoxă dar și de ortodocși, mai ales în modurile intelectuale ale orărilor transilvane. Această evoluție nu poate fi despărțită — așa cum am văzut — de persistența Bisericii greco-catolice, ale cărei revendicări se confundă în parte cu cele ale catolicilor români, cea mai importantă rămînd totuși recunoașterea legală. Această confesiune

(Continuare în pag. 20)

Religie și politică în România

(Urmare din pag. 19)

revendică astăzi mai mult de 1.500.000 de credincioși (1.539.837 în 1940) și are o structură clandestină, care numără trei episcopi, recunoscuți de Vatican și, după estimări, între 450 și 700 de preoți hirotoniați în secret. Este deci probabil ca în România să existe aproximativ 3.000.000 de persoane, catolici de rit latin sau grec, care îl recunosc pe papă și au privilegiile îndreptate spre Vatican.

■ Confesiunile micilor minorități

Nu cunoaștem nici o indicație oficială în cifre — în afară de R.L.R. — cu privire la confesiunile autorizate ale celor patru mici minorități naționale (cultele musulman, mozaic, creștin de rit vechi și armean-greco-oriental). Se poate totuși considera că, în măsura în care păstrarea religiei reprezintă pentru aceste comunități o condiție esențială a apărării tradițiilor lor, majoritatea membrilor lor frecventează, într-o calitate sau alta, bisericile respective. După recensământul din 1977 existau în România 46.410 musulmani (23.303 turci și 23.107 tătari), 25.686 evrei, 11.494 ruși lipoveni și 2.436 armeni. Doar musulmanii își sporesc numărul față de recensământele din 1956 și 1966; celelalte trei minorități se află într-o continuă scădere. Aceasta este pronunțată mai ales pentru armeni și pentru evrei și se datorează în special emigrării (forțată în trecut și de la 6.441 în 1956 la 3.438 în 1966 iar celalți de la 146.284 la 42.838). Contrar datelor oficiale, marele rabin Moses Rosen indica în 1978 că populația evreiască se ridică la aproximativ 45.000, ceea ce s-ar putea explica prin păstrarea religiei mozaice de către evreii care și-au declarat o altă naționalitate și, într-o mai mică măsură, prin convertirii. Totuși această cifră era probabil exagerată pentru că, în anul 1984, marele rabin admitea faptul că comunitatea evreiască nu mai număra decât 23.000 de membri. Emigrația continuă (aproximativ 1.000 de plecări autorizate pe an) și minoritatea evreiască suferă o îmbătrânire pronunțată (două treimi ar avea deja mai mult de 60 de ani). Această situație, împiedicată de altfel și de oameni, anunță probabil dispariția, în scurt timp, a acestor două comunități și a confesiunilor lor.

Situația creștinilor de rit vechi este diferită: în timp ce ultimul recensământ (1977) nu înregistra decât 1.494 de lipoveni, autoritățile admit în 1987 (R.L.R.) cifra de 48.000 de credincioși; ei s-ar afla practic la același nivel cu cel din 1930. Este puțin verosimil ca în zece ani această minoritate, în continuă scădere după război, să fi cunoscut o veritabilă explozie demografică. Este mai probabil ca această confesiune să adune în rândurile sale o bună parte din ruși (20.633 la recensământul din 1977) și din lipovenii care, pentru un motiv sau altul, s-au declarat sau au fost înregistrați printre români. Nu știm dacă românii ortodocși s-au afiliat în ultima vreme la această Biserică.

Recapitularea informațiilor în cifre, referitoare la credincioșii de altă confesiune decât cea ortodoxă, de care dispunem, face să apară o realitate diferită de imaginea pe care autoritățile ar vrea să o acrediteze. Estimările neoficiale pe care le-am prezentat și care ni se par demne de încredere, creditează credincioșii ortodocși cu aproximativ 5.000.000 de membri (5.216.000 dacă reținem pe cele mai favorabile dintre ele). În timp ce sursele oficiale (R.L.R.) le atribuie cel mult 2.616.000 (cifrele furnizate în C.O.E. nu le acordau decât 2.211.000) cărora, dacă le adăugăm efectivele probabile ale celor cinci confesiuni minoritate de către aceste organisme — adventiștii și cele patru culte ale micilor minorități — și ținând seama de o probabilită de diminuare a luteranilor germani, ajungem la un total de 2.391.000. Escamotarea se referă astfel la cel puțin 2.500.000 de persoane; ea este realizată prin subevaluarea credincioșilor confesiunilor autorizate (flagrantă în cazul neoprotestanților și în cel al catolicilor) și prin disimularea celor care aparțin cultelor neautorizate (Biserica greco-catolică, „secte”).

■ Ortodocșii

Această importanță numerică a credincioșilor aparținând altor confesiuni decât cea ortodoxă (mai mult de 22 la sută din populația din 1993 sau din 1984 dacă nu reținem decât cifra de 5.000.000 și mai mult de 23 la sută dacă reținem cifra maximă) duce la o dublă întrebare asupra efectivelor Bisericii ortodoxe și asupra numărului total de credincioși din România. Cifrele recente provenind de la autoritățile bisericești ortodoxe sînt în mod evident supraevaluate. La începutul anului 1996, Vestitorul, publicație a bisericii române din Paris, dependentă de patriarhia de la București (constituită la sfîrșitul anilor 1970 pentru a atrage o parte din emigrația română), mergea pînă la a pretinde că

90 la sută dintre credincioșii celor patru-sprezece culte autorizate erau ortodocși. Dar, chiar admitînd că restul de 10 la sută nu reprezintă decât 2.500.000 de persoane, aceasta ar însemna o populație de 25.000.000 (cu 2.000.000 mai mult decât populația reală) și 100 la sută credincioasă. În ceea ce-l privește, C.O.E. indica faptul că ortodocșii (17.000.000) constituiau 80 la sută din populația țării, aceleași cifre și procentaje fiind avansate de Biserica ortodoxă în 1984. Să reținem totuși că 80 la sută din populația din 1983-1984 — mai mult de 22.500.000 — reprezintă de fapt 18.000.000. Această cifră cuprinde bineînțeles greco-catolicii și un mare număr de persoane botezate după ritul ortodox dar convertite după aceea la cultele neoprotestante, catolice sau alte „secte”, pe

la sută din populație în 1977 (80,5 la sută dacă ținem seama de cele cinci confesiuni care lipsesc). Acest număr ar fi scăzut — dacă credem R.L.R. — la 78,80 la sută pentru anul 1986. Corecțiile pe care sîntem în măsură să le aducem indică că acest procent era subevaluat în ambele cazuri și că se plasează probabil pentru anii 1983-1984 la aproximativ 94 la sută. Această cifră nu are în sine nimic surprinzător: în aceeași perioadă, în Ungaria, 94 la sută din cetățeni declarau că fac parte dintr-o biserică, iar în Polonia acest procent se ridică la aproape 97 la sută. Spre deosebire de aceste țări nu dispunem pentru România de statistici sau sondaje care să permită distincția între apartenența religioasă declarată sau revendicată de către o confesiune (de exemplu, pe baza

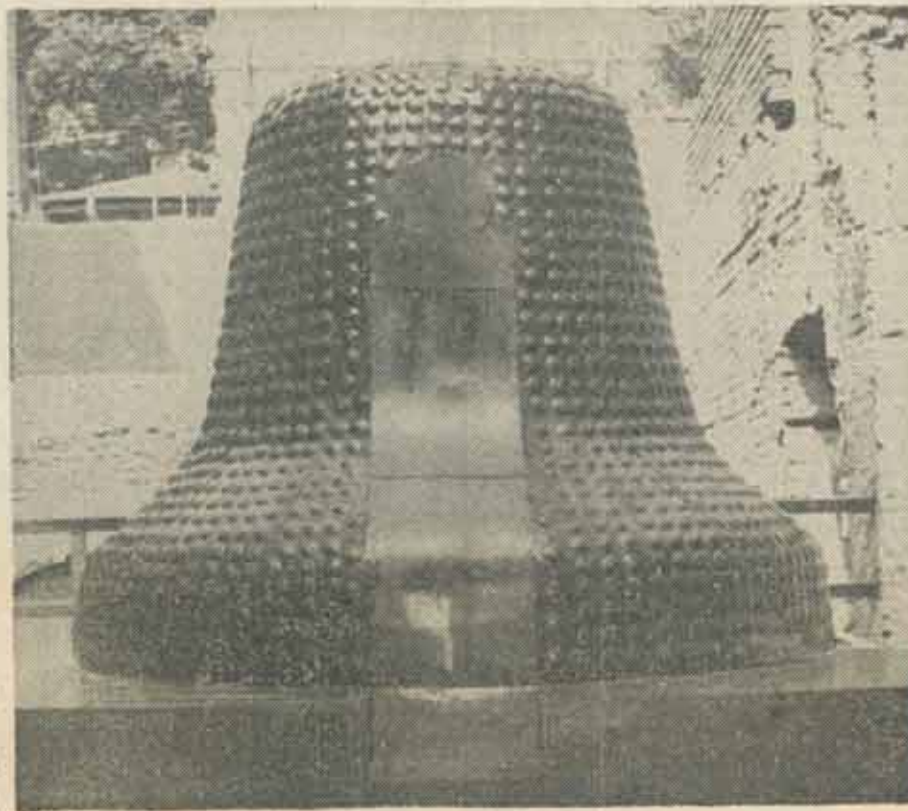
1984, partidul comunist român — cel mai pietoric din est — număra 3.485.000 de membri față de 22.624.000 locuitori, în timp ce necredincioșii nu depășeau probabil 1.387.000 (6 la sută din populație). De altfel, chiar admitînd împreună cu C.O.E. procentul de 10-11 la sută pentru aceștia din urmă, numărul lor nu ar reprezenta decât două treimi din totalul membrilor de partid.

■ Concluzii provizorii

Analiza cifrelor cu privire la evoluția recentă a situației religioase din România confirmă realitatea dezvoltării începute în anul 1970 și semnalată de numeroși observatori și cercetători occidentali. Cea mai mare parte dintre cultele autorizate își văd crescînd numărul credincioșilor: descreșterea a trei dintre ele (evangelice-interan C.A., mozaic și armean-greco-oriental) ca și cea a catolicilor germani se datorează în special emigrării. Totuși, confesiunile tradiționale nu își găsesc, în procentul față de ansamblul credincioșilor, locul pe care-l aveau înainte de instaurarea regimului comunist. Cu două excepții: musulmanii care, începînd din anul 1950, cunosc o constantă creștere demografică (dar nu reprezintă decât 0,2 la sută din populație) și catolicii. Biserica catolică română face în ultimii ani dovada recitigării practice a procentului din anul 1930, în ciuda pierderilor continue înregistrate prin emigrarea credincioșilor de origine germană și a condițiilor de funcționare, mai dificile decât cele ale celorlalte confesiuni tradiționale. În schimb, dezvoltarea celor patru culte neoprotestante autorizate este incontestabilă: credincioșii lor depășesc astăzi 3,5 la sută din populație în timp ce în 1930 baptiștii nu reprezentau decât 0,3 la sută, adventiștii de ziua a șaptea 0,1 la sută iar celelalte două comunități nu atingeau nici măcar acest din urmă procent. În sfîrșit, cu toate măsurile de interdicție și a represalii, Biserica unită greco-catolică se menține, în timp ce, pe de altă parte, Oastea Domnului, disidentă ortodoxă, Martorii lui Iehova, neopentecostalii, neobaptiștii, adventiștii reformați și alte „secte”, nu numai că sînt în continuare în activitate dar se și dezvoltă.

Așa cum am constatat această evoluție este însoțită de o modificare a hărții etnice o confesiunilor, așa cum a fost ea concepută de putere în anul 1948. Credincioșii români nu se mai concentrează doar în Biserica ortodoxă. Dimpotrivă, ei formează marea majoritate a membrilor curentelor religioase în expansiune (cele patru culte neoprotestante autorizate și „sectele” în general) și ei reprezintă astăzi aproximativ un sfert din catolicii români. În plus, greco-catolicii nu mai sînt topiti în masa credincioșilor ortodocși și revendică mereu recunoașterea Bisericii lor, suspendată în 1948.

În lumina elementelor statistice de care dispunem se poate deci trage concluzia esecului politicii religioase instaurate în 1948: credința nu se limitează la cele 14 culte autorizate; separarea etnică între românii ortodocși și minoritățile naționale aparținînd altor culte este din ce în ce mai puțin evidentă; în sfîrșit, sentimentul religios este departe de a slăbi. Totuși această concluzie trebuie să fie nuantată și completată cu analiza raporturilor dintre autorități și diferitele Biserici, mai exact, cea a gradului de dependență al ierarhiilor, al aluitorilor cultelor, al masei de credincioși față de putere.

„Clopot” — ȘTEPAN RĂMNICEANU

care ierarhia ortodoxă le include, în mod abuziv și cu acordul autorităților — cel puțin pînă în ultimii ani — în rândurile credincioșilor săi. Aproximativ 2.000.000 de persoane se găsesc probabil în această situație, ceea ce reduce numărul efectiv al ortodocșilor la aproximativ 16.000.000 (70-71 la sută). Cifra oficială avansată în 1987 — 15.269.000 sau 67,33 la sută din populația din 1986 — este în asemenea măsură subevaluată încît chiar autorii anonimi ai broșurii par să fie incurcați de acest fapt.

Alte autorități, de altfel constrînse să recunoască, fie și numai parțial, dezvoltarea celorlalte confesiuni, retrag ortodocșilor nu mai puțin de 500.000 de credincioși și aceasta în ciuda declarațiilor recente făcute de ierarhia acestei Biserici. Fără a atinge proporțiile sugerate de statistica din R.L.R., trecerea credincioșilor ortodocși la alte culte, fapt datorat mai ales atitudinii ierarhiei față de putere, este totuși — așa cum am văzut — reală. Cu toate acestea, se pare că Biserica ortodoxă peoșită și de pe urma dezvoltării recente a religiei și s-a consolidat, chiar pozițiile față de sfîrșitul anilor 1960 (13.900.000 de membri sau 65 la sută din populație), dar este îndoielnic ca ea să fi atins procentul din 1930 — 72,6 la sută — obținut, este adevărat, cu contribuția locuitorilor din Basarabia (2.854.000), ortodocși în proporție de 87,8 la sută. De altfel, în cadrul Bisericii ortodoxe se dezvoltă o mișcare reformatoare de evanghelizare, Oastea Domnului, creată în 1923 și care a intrat în conflict deschis cu ierarhia ortodoxă din anul 1935. Oastea Domnului a fost interzisă de către putere în anul 1948 și a fost reorganizată cu duritate de atunci încolo. Dar, în ciuda eforturilor conjugate ale autorităților și ale ierarhiei ortodoxe care anuntau dispariția sa la mijlocul anilor 1950, această mișcare, care-și reclamă în continuare apartenența la ortodoxie, rezistă și crește: la sfîrșitul anilor 1970, ea revendica mai mult de 400.000 de membri și continuă să atragă mulți tineri. În prezent se pare că a depășit deja 500.000.

■ Necredincioșii

După datele furnizate în C.O.E., numărul credincioșilor nu constituia decât 68,7

registrelor de botez) și credința efectivă, înțelesă fie și numai prin manifestările sale exterioare (frecventarea bisericilor, căsătorii sau înmormîntări religioase). Astfel utilizarea intrată în obișnuință în această țară — utilizare pe care de altfel am urmat-o — a unor termeni ca acela de „credincioși” rămîne într-o anumită măsură arbitrară. Această precizare fiind făcută rămîne adevărat faptul că stasiamentul marii majorități a populației față de religie, chiar dacă pentru unii ei nu este motivat decât de voința de a-și păstra tradițiile, constituie un eșec pentru putere. Numărul relativ puțin ridicat de necredincioși este cu atât mai remarcabil cu cît societatea este în România mai controlată, îndoctrînată și înrogimentată de către partid decât în alte țări din est (mai ales Ungaria și Polonia). În anul

Martiri și catacombe

După ce armatele sovietice victorioase au impus comunismul unei Români seculare de război și părăsite de aliați ei tradiționali, toate credințele și bisericile au avut de suferit din partea unui regim care, în buna tradiție leninistă, și-a făcut un titlu de glorie din propagarea ateismului prin indiferență și miloace. Dar împotriva nici unui alt cult nu s-a dus un război alături de nimelnicul ca împotriva bisericii române unite. Asemeni martirilor primelor veacuri creștine, preferînd moartea abjurării, Cardinalul Iuliu Hossu, episcopii, preoții și o bună parte din cei mai buni de trei milioane de credincioși s-au lăsat tirii cu demnitate către lagăre, închisori, cimitire și exil.

Dacă ordinul expres al lui Stalin a dat ocazia promulgării acestei interdicții, cauza ei adîncă a fost legată de interzicerea genezei și istoriei bisericii greco-catolice românești. Într-un sistem care se pregătea să pună în discuție însăși legitimitatea poporului român de dragul unui internaționalism de operetă, nu-și putea găsi loc biserica prin care

s-a creat constituția noastră națională, fără de care n-ar fi fost posibilă înțelegerea propriei noastre romanități. Școala Ardeleană, Blajul, Memorandumul și Alba-Iulia.

Această crimă a avut nu numai autori, ci și complici. În vreme ce cărțile din bibliotecile Blajului erau încărcate cu furcile în camioane și trimise la topit, mișcările celor care, în concurență cu politica, l-au ținut pe Cardinalul Hossu prizonier pînă la moarte, s-au lăsat la comanda bisericii și seminarilor asupra cărora n-aveau nici un drept.

După patruzeci și doi de ani în care slujba greco-catolică românească s-a oficiat numai în închisori și în case, biserica unită iese din catacombe. Slăbită, dar curată, transformată într-un simbol național de rezistență. Să nu-i știrbim, prin condiționări absurde, bucuria reînnoirii în vechile ei lăcșuri. Un rapt, chiar adîncit în trecut, nu poate fi la nici un fel legitimat.

FLORIN SICOIE

In hoc signo

Discursul teologic ortodox nu a pierit sub teroarea comunistă. Prin încercările lui blazate și cea a rezistenței, între Ierusalimul desfigurat al satului și Atena clarească a orașului, s-au găsit rugăciuni și s-au pus întrebări pe care tată, Mintuitorul Iisus Hristos le-a auzit. Cum a rezistat? Voi căuta un răspuns, fatalmente schematizant, convins că el ar putea aduce Bisericii un serviciu mai consistent decât desfășurarea unor înepți jiviale, alternate cu mici accese de triumfalism, sau cu patosul unor victimizări pur declarative.

Lupta comunistilor împotriva Bisericii Ortodoxe (confesiune dominantă, căci tradițională) a angajat două tipuri de violență: dispariția elitelor și dictatura ideologică. Păstori de suflete, profesori de teologie, harismatici și laici militanți au fost incluși în clasa manicheică a reacționarilor și supuși detenției. Supraviețuitorii vor mărturi episoade terifiante completând petele albe din istoria genocidului comunist. Ar fi indecent să le analizăm supliciiu atât timp cât rănile sînt încă deschise, cu toate că ultimul cuvînt va reveni, inevitabil, istoricilor de profesie. Dacă decapitarea Bisericii s-a folosit de un spațiu subteran, scuturarea ei spirituală a presupus o strategie de suprastructură, evident importată. Pivotal numitei strategii a fost, de-a lungul a nădececi, Departamentul Cultelor, instituție specializată care a subminat Biserica Ortodoxă cu o lăgădărie arguită direct proporțională, de altfel, cu acutizarea statinismului sub lăgădărie oblativă a Comunistului de omenie. Pe acolo s-au succedat mai multe echipe care și-au transmis în linie dreaptă disprețul agresiv față de tradițiile religioase ale românismului, ura față de orice intruchipare a libertății, avertizarea viscerală față de libertatea incontrolabilă a contemporanilor. Legătura dintre Departamentul Cultelor și Securitate nu a fost doar administrativă: noul ministru al Cultelor, profesorul N. Stoicescu, a sugerat presei existența unor arhive care trebuie cunoscute pentru a nu înlocui evaluările riguroase cu simpla defulare prin invecțivă.

Pînă atunci, sînt moralmente obligați să mă refer la acele realități de ordin general pe care le-am străbătut personal, sau pe care le-am preluat dintr-o tradi-

ție deplin cunoscută în Biserică, dar ignorată în mediile intelectuale (și nu numai) extrabisericești. Prima situație a Ortodoxiei într-un unghi social mort s-a efectuat prin ruperea învățămîntului teologic de Universitate. Suprimarea contactelor a antrenat evoluții mentale divergente pînă la completa estompare a identității și deci a dialogului. Au fost desființate cinci facultăți de teologie, iar cele două rămase (la București și Sibiu) au primit îngăduința de a exista doar ca „școli profesionale pentru pregătirea personalului de cult”. Ca urmare, teologia propriu-zisă s-a închis în manuale și nu a mai străpuns acest plafon abuziv decît prin intermediul timorat al unor digresii clandestine. Combinația elucubrăntă dintre mirajul alexandrinismului cultural și valorile artificiale ale luptei de clasă a provocat la noi un colaps metafizic bazat pe divorțul dintre Religie și Inteligență, așa cum se întîmplase în secolul IV d. Hr. cînd credincioșii și filosofi alesișeră drumuri deosebite. În detrimentul fărîlărității, dar și a ceea ce observăm un encefal interesat de Lactantiu, practicantul religiei se afla în pericolul de a egua într-un bigotism necritic și superstitios, iar intelectualii în acela al cinismului relativizant și lăsat de speranță. Același lucru s-a petrecut, mutatis mutandis în societatea românească postbelică.

Cezura dintre intelectualitate în sens larg și slujitorii nemijlociți ai Bisericii s-a adîncit nu numai prin restrîngerile orizontale. „Înarmat” cu rudimentele unui marxism anelozat în pofida recuperării ideilor lui Troțki, adică perioade înalte cu aberații „revoluției permanente”, statul ateu a pus în operă o serie de secnări, pe cît de primitive, pe atît de eficiente prin consecvență. După un demi-secol de materialism vulgar, după decenii de arbitrar plebeian și de exaltare a gregarității, nu ne mai poate mira eclipsa teologiei care moștenise firea și ar fi putut altminteri transmite întregii culturi un enorm capital de suplete euristica, subtilitate dialectică și finete speculativă. Înțelegerea spiritualității, ca epifenomen al modului de producție și a religiei ca suită de habititudini obscurantiste care împiedică marșul victorios spre comunism explică degenerarea altor valori constitutive, dar și oribila ticălosie

în care am ajuns să trăim. Nu trebuie să fim defetisti ca să prevedem că societatea noastră nu este în ansamblu capabilă să exorcizeze comunismul printr-o igienică luptă de idei. Violenta sedimentată în timp va pretinde încă o bună perioadă victime concrete desemnate prin manipulare sau prin inerția obseselor legate de aceasta. Iată un bun motiv pentru a identifica în redresarea omulterală a creștinismului românesc senza cardinală a reumanizării noastre ca popor și ca persoane binecuvîntate cu darul libertății.

Mi-e greu să rezum aici s-a întîmplat în toată Biserica Ortodoxă, aflată acum într-un dificil și dureros proiect de purificare. Esențial mi se pare să nu confundăm apostazia implicită a unor persoane compromise cu misterul eclesial ca atare, să nu-l învinuim tot pe Hristos doar pentru că o mină de infamii refuză să mediteze la destinul lui Iuda.

În acest multiform început creator de pașuni și de confrîmări avem toate argumentele pentru a accepta că deprofesionalizarea rostirii teologice se datorează unor programe coercitive cu mult mai sălbatice decît cele aplicate în zona culturii profane. Una dintre slăbiciile majore a fost interdicția de a te referi (polemic sau apologetic) la orice sistem filosofic, începînd evident cu marxismul și corolarul său ateist. Denaturînd esența dialectică a teologiei, comunistii au fost mai duri decît împărății persecutori ai creștinismului primar, care acceptau cel puțin textele adresate lor de către corifeii primelor generații postapostolice. N-a mai existat în istorie o perioadă similară în care dreptul oricărui creștin la apărarea propriei credințe să fie abolit cu atîta cruzime, deși el are o expresie revelată în textul din I Petru 3,14-15 unde citim:

„Dar de veți și pătimi pentru dreptate, fericiți veți fi. Iar de frica lor să nu vă temeți, nici să vă tulburați. Ci pe Domnul, pe Hristos să-L știți în inimile voastre și să fiți gata totdeauna să răspundeți oricui vă cere socoteală despre nădejdea voastră”. A nu putea vorbi despre filosofie, care de la Platon la Kierkegaard și de la Grigorie de Nyssa la Jeanes transcrie în spirala epifanilor originară, înseamnă a te decupla de la tradiția rugărilor europene și a te izola sub raport socio-cultural. Dar Ortodoxia a fost maltrată și într-un al doilea registru de izolare forțată, ea neavînd voie să capteze nici măcar realitatea empirică, fie și la nivelele mărunte, pur anecdotice. În acest sens, standardele de presă bisericească au rămas blocate — cu respectivele actualizări — în suprarealismul stahanovist al anilor '50. Singurele „stiri” venite din prezentul imediat anun-

țau decesele preoților, sau mecanica lucrativă a unui permanent zumbet gospodăresc (restaurări, „mişcări de personal” etc.) totalmente nespiritual.

Dacă teologilor li s-ar fi impus doar neapănarea unor lucruri ar fi apărut încă anumite reglaje compensatorii. Însă limitările nu s-au oprit la interdicție, ci s-au lăsat în teritoriul distorsiunilor tematice. Voi selecta un singur exemplu. Paradoxul comunist al „luptei pentru pace” — îngrozit prin supralicitarea unor psihotice „amenințări” imperialiste — a făcut ravagii în presa bisericească de după '45: toate textele biblice referitoare la pacea hristică (interioară, comunitară sau eshatologică) au fost deturdate semantic și folosite ca efect de prestigiu în stupidele și năucitoare campanii pacifiste orchestrate de ideologii p.c.r. O seamă de alte motive biblice, virtual adaptabile la absurdă genetică a omului nou, au suferit — prin decontextualizare — răstălmăcirii la fel de ridicole. N-a scăpat nici citatul patristic, conștient manevrat ca ilustrare a unor găselnițe marxiste (teze de doctorat despre „Munca la Sfinții Părinți” etc.). Asemenea decupaje tendențioase, așezînd în solul de utopii legitimize, încercuiau să mistifice dialectica istoriei supunînd „fatalitatea comunismului, deplinele lui îndreptări.”

Cum ar putea fi din tabloul dinle al frustrărilor mascate „libertăților” editoriale? Alături de considerabila maculatură protocronistă cerută de Departamentul Cultelor es tribuit în schimb unor minime „concesi”. Biserica Ortodoxă a tipărit și editat arhive: splendide reeditări a B.V. de la București cu prilejul tricenariului „Căminul” din literatura filocalică, deschiderea unei colecții patristice în 90 de tomuri din care au apărut deja 22, seriale „Părinții Stăniloae”, seria de albume „Icoane” artelor creștine în România. Dicționarul de Teologie Ortodoxă coordonat de Prof. Ioan Brăila sînt numai cîteva exemple pentru onestitatea unor eforturi de menținere. Tirajele arhivate au fost însă atît de meschine, încît lupta pentru tiparul sacru s-a consumat în gîduri perfect si-sifice. A dăruj unui onor de tradiție ortodoxă 100.000 de „Ibiri” no deceniu (și asta după '83, cînd a apărut prima ediție postbelică) seamănă cu tentativa de a lărgi în deșert cu stropitoarea de grădinar.

Eugen Ionescu spunea că în Decembrie, Dumnezeu a fost român. Avem acum libertatea de a ne regăsi comuniunea, pentru a-i spune lui Iisus, repetînd cuvintele celor doi ucenici din Emaus: „Rămii cu noi că este seară și s-a plecat ziua”. (Luca 24,29)

TEODOR BACONSKY

Foto: MIHAIL SANDU

Quo vadis, Domine?

Service” din Timisoara publicate în 6.02. n.c., reiese că:

1. Mitropolitul pleacă către Constantinopol în 18.12.1989 și revine la București în 18.12. s-a putut participa la evenimentele din Timisoara fiind „reținut la București” (toate sublinierile din text ne aparțin) „din ordinul personal al lui Ion Cumpănașu, președinte pe atunci, al Departamentului Cultelor” (acum, din cîte știm, dispărut fără urmă); „Înalt Prea Sfințitul, miercuri, 20 decembrie, are o întâlnire cu Valeriu Anania, cu episcopul Demăschii și cu Patriarhul Teoctist” inserat în continuare în agenda de lucru, o apariție la televiziune în 22 decembrie, după care în fine, se reîntoarce în Timisoara în 23, unde „află că la 16 decembrie, din ordinul personal al lui Ion Dincă, Ion Cumpănașu preluase rezolvarea „cazului Tokes”, cu sarcina de a-l închela în cel mai scurt timp. Colaborează, în acest scop, cu Ion Coman și dispune să se închidă ușile Catedralei și ale tuturor lăcașelor de cult din oraș, stabilind programul serviciului religios între orele 7-9, dispunînd să nu se tragă clopotele, iar preoților să nu mai înmormintose pe cei decedați”. În concluzie, informează tinerii seminaristi — pe care noi îi credeam închiși între zidurile unei auster școli din Căneș, aflată la 88 km de Timisoara și 471 km de București —, tot răul s-ar fi datorat faptului că „preoții au fost constrînși să se supună ordinilor și dispozițiilor criminale ale acestui Cumpănașu” (publicat în nr. 23 din 31.I.a.c.).

2. Supărat foc pe articolul „Doleanțele studenților timișoreni” apărut în ziarul „Renasterea Bănățeană” din 26.01.1990 (care articol este superb, sublim dar lipsite de desăvîrșire din publicatia sus menționată), și în care „elevul de la Seminarul din Caransebeș (Dan Cosmin) se întreabă „cine a închis porțile Catedralei în ziua masacrului din 17 decembrie” și unde era Mitropolitul Banatului la acea dată” (noi n-am găsit decît răspunsul sus învinuitorului elev în nota pe care v-am prezentat-o și care a fost tipărită în 31.I.1990), reprezentantul înălților prelați, Cornel Pleșu — protopop al Timișoarei, ne oferă varianta sa drept „Un răspuns autorizat” în nr. 24 din 1.I.I.1990. Astfel, aflăm că întrebarea pusă este doar „pură minciună și o denigrare a bisericii ortodoxe și prin ea, a Cădraliei” (noi credeam că ordinea-i inversă), că deci, întrebarea nu-și are rostul deoarece „Catedrala din

Timisoara n-a fost închisă în zilele de 17 și 18 decembrie 1989”. Apoi, se oferă oraul de funcționare în 17 și 18 XII precum și amănunțit asupra primului ajutor dat în seara zilei de 19 dec. unui „băiat rănit la cap” și încercările preotului Victor Mitiga de a-l „scotea din biserică” pe „copiii care au dat burna înăuntru” producînd „panică” și care se găseau într-o „stare disperată”. După ce preotul a reușit „să evacueze” copiii „pe usa din partea dreaptă (dinspre tramvai), cu condiția să lase unul cîte unul”, astfel încît „toți cei care au fost înăuntru au scăpat cu viață” și „băiatul rănit din biserică a fost condus de preotul Victor Mitiga pînă la mîna Salvării”. Cu asta se pare că Revoluția a luat sfîrșit (nu de alta dar nu se mai adaugă nimic despre perioada 19-23), iar despre Nicolae Ceaușescu se face precizarea laconică „I.P.S. Mitropolitul Banatului nu s-a găsit în data de 17 decembrie la Timisoara, ci la Constantinopol și apoi la București”.

3. Două zile mai tîrziu în nr. 26 din 3.I.I. 1990 al aceluiasi ziar, într-un articol „Cîteva coordonate în vîltoarea revoluției” semnat de prof. dr. Silviu Anulchi (care nu predă nicăieri dar iscălini astfel face uitat faptul că este diacon și redactor al revistei Mitropoliei), se afirmă că au fost închise bisericile deoarece „conducătorul spiritual, care, în condițiile existente, nu putea fi decît mitropolitul” (care) „din nefericire” „se afla la Constantinopol, de unde s-a înapoiat în Capitală”. În timp ce acesta era „blocat în București, din motive lesne de înțeles, de reptilele dictaturii ceaușiste” la Timisoara „tronusu” Ion Coman și Ion Cumpănașu care se ocupau cu „suprimarea militară și respectiv spiritual-religioasă a tinerii Revoluției românești urmîrind totodată cu „o incredibilă încălețtură de cinism și totuși reală și adevărată” (sic!), „să-l compromită iremediabil pe mitropolit în ochii credincioșilor săi, al întregului nostru popor”. Urmarea: „nimeni n-a putut intra, în afara a-celor ore admise, în nici un lăcaș de închinare în municipiu”.

4. Ceea ce ne-a determinat să dăm publicității aceste rînduri este apariția celui de-al patrulea articol, în nr. 28 din 6 februarie, în care sub titlul „Să ne lertă bunul Dumnezeu, părinte...”, patru tineri — Iova Acimovăț, Sorin Tița, Iosif Kallo, Arpad Doga — de la „Dacia Service” Timisoara, povestesc ce au trăit în ziua de 18 decembrie începînd cu ora 16,50 cînd „nu au dat buzna înăuntru Catedralei

copii, ei tineri, care aveau cel puțin 20 de ani și chiar oameni în vîrstă, aproximativ 50-60 de persoane. Ei au intrat de mină în tîrziu de 23-30 de ani împușcat în cap; acesta după cîteva minute a încetat din viață, într-o baltă de sînge, fără să i se poată da îngrijirile medicale necesare, așa cum se menționa în articolul publicat. În acel moment a apărut un preot în suhină, care purta o cruce și avea pe el pîrlit, avea „întîmă” rochie, și care a strigat: „Jestii afară din Catedrală și scoateți și morții de aici!”. La cererea noastră de a „scotea” din salutare, ne-a spus că nu se poate, fiindcă în Catedrală nu există telefon, scutură capul.

5. Adăugăm la acestea, dincolo de toate ilogiemele pe care cei atenți le descoperă ușor în textele citate pe 18.XII, la ora 9, cei prezenți în Catedrală au fost dați afară — e drept, eu blîndete și scuze —, de către părintele diacon Radu, pîzit din partea centrului mitropolitan de consiliul bisericesc Aurel Miraleacu (care avînd la bază studiul teologic al „Căminului” de la O.J.T. Sibiu, inclusiv ca sef birou personal, ca apoi după doar un an de activitate ca preot în catedrală din Timisoara, să fie promovat în 1977 consilier), și de către inspectorul eparhial Vasile Scherșes.

Să mai menționăm că în zilele în care mitropolitul era „reținut” la București de unde cum singur a declarat după liturgia duminicală, n-a putut veni deoarece „nu i s-a dat buletinul”, „reținut” deci de Ion Cumpănașu care între timp, opera nestîngherit și autoritar la Timisoara, mitropolitul s-a limitat la a vorbi de mai multe ori pe zi, la telefon, cu orașul martirizat, cu cei de la Mitropolie. Acestia, singuri în vîltoare, și-au permis doar să respingă ordinul de a defecta instalația automată de tras clopote, dar n-au avut curajul să bată clopotul cînd zecile de mii de demonștranti, înghenunchiați, le-au cerut s-o facă pentru morții noștri.

Unde erati atunci sfinția voastră? Scuze cu buletinul sechestrat... Cum de-ați putut rămîna în București cînd ușile Catedralei din Timisoara erau închise și clopotele mufe? De ce ați anăunt prima dată la televizor și abia o zi mai tîrziu în Timisoara? Și acum, murmurul credincioșilor nu vă spune nimic? Nici neavînd-le mormîntele? Nici gestul Patriarhului Teoctist?

Sînt întrebări care ne dor și pe noi ca și pe Dumnezeu nostru și în care așteptăm răspunsul cinstit, nu cîntuit, nu prin intermediar, ci cel complet, însoțit de cînta de care toți simțim nevoia. Așfel, mă-n-treb, ce ați simțit dăcă într-o zi, coborînd din mașină și urcînd scările catedralei printre plecate capete de prelați umili, ați găsit ușile catedralei închise și glasul clopotului mut?

ADELINA ELENA

La ora actuală sîntem în posesia a numeroase informații suplimentare despre evenimentele descrise în precedentele două articole. Ne-au vizitat numeroși deținuți, reprezentanți ai Direcției Penitenciarelor, iar generalul Chijac, ministrul de Interne, a avut o întâlnire cu reprezentanții Grupului pentru Dialog Social și ai redacției 22. Despre ea vom informa cititorii curînd. Nu au fost obiectii de principiu la cele publicate, ci doar precizări în legătură cu unele „inexactități tehnice”, unele dintre ele datorate unor greșeli tipografice pe care ni le asumăm. Articolul de încheiere a serialului publicistic în trei timpuri va conține aspecte legate de regimul de viață în închisoarea Jilava (și din toate închisorile românești) precum și câteva concluzii, de care ne vom servi ulterior, în ciclurile de investigații pe care ni le propunem în legătură cu lumea infractorilor.

„Strigat-am către domnul în strimtoarea mea și el m-a auzit; din pîntecul locuinței morților către El am strigat și El a luat aminte la glasul meu!”

Iona, 2, 3.

(Urmare din numărul trecut)

Cea mai surprinzătoare vizită la redacție a fost a doamnei doctor Jana Niculescu, fost colonel M.I. în spitalul Jilava (pînă la 15 ianuarie 1990, cînd s-a pensionat). Ea a protestat vehement împotriva felului în care a fost calificată de foști deținuți, rugîndu-ne să dăm o dezmințire. Dăm dezmințirea, gîndindu-ne că nu este cazul să pornim o cercetare specială în legătură cu tema colaterală a moralității unei foste lucrătoare a Ministerului de Interne, cînd tema gravă a articolului a fost ceea ce s-a întîmplat în penitenciare după 22 decembrie 1989. De altfel, doamna Niculescu a recunoscut că s-a tras atît la Jilava, cît și în alte închisori, că au fost morți și răniți etc. Precizăm că stiam de la deținuți (care afirmă că pot aduce în acest sens sute de martori) că doamna Jana Niculescu a fost reprezentanta Ministerului de Interne, Direcția generală a penitenciarelor pentru Institutul medico-legal Mina-Minovic, la comisia de intrerupere a pedepselor pe caz de boală, calitate în care, datorită neacordării ajutorului cuvenit, ar fi provocat decesul multor oameni în ultimii ani. Întrebînd-o în legătură cu aceste afirmații, în răspunsul său, doamna Niculescu s-a referit la starea precară de moralitate și la decadența deținuților, care ar fi în stare să declare orice despre foștii lucrători din penitenciare și spitalele afiliate. Am dat acest exemplu pentru a stopa alte inițiative de protest ale foștilor lucrători din penitenciare, deoarece starea de tensiune profesională între deținuți și păzitorii lor poate genera conflicte personale care nu fac obiectul preocupărilor noastre. Ne interesează instituțiile de reprimare ale fostului regim și supraviețuirea lor, raportul dintre categoria infractorilor și societate, stăvilirea comportamentelor antisociale etc.

Ilustrate din Jilava

Deși s-a desființat prin decret-lege, Jilava practic funcționează în continuare. Au fost aduși deținuți din penitenciarul Slobozia și din alte penitenciare, care sînt cazați în fosta secție a femeilor, cu intenția de a fi folosiți la muncă de construcție la secția Bloc.

Se pare că prima serie de deținuți a refuzat să muncească. Probabil că vor fi aduși alții.

Inițiativa de a reconstrui pare bună. A reconstrui însă închisori trădează o lipsă îngrijitoare de optimism în privința schimbării naturii umane și a stării infracționale. Ceea ce s-a întîmplat în închisori după 22 decembrie semnifică, dincolo de gravitatea faptului de a împușca oameni, imposibilitatea de a menține vechile raporturi între infractori și reprimare. Multe informații arată că deținuții au exercitat presiuni considerabile, au recurs la acte de violență fizică și de limbaj. Faptele enumerate nu pot constitui circumstanțe atenuante pentru „trăgători”, ei semnalează completa inabilitate a factorilor responsabili de a face educație celor închiși, de a le schimba modul de gîndire în condițiile în care natura orînduirii sociale s-a schimbat prin revoluție.

Refacerea sintetului penitenciar este un act necel. Din două motive: ca o recunoaștere a neputinței de influențare a cauzelor fenomenului infracțional; deoarece condițiile de viață de acolo sînt incomparabil mai grele decît în închisorile țărilor civilizate ale lumii. Ne-au spus-o deținuții, ne-a confirmat-o și doamna Jana Niculescu: regimul de închisoare era la fel de necrutător pentru păzitori și deținuți. Acum, c-am intrat și noi în rîndul lumii, trebuie întreprinse unele schimbări și la Jilava. Acolo unde, de pildă, în 1978, secția Fort a fost desființată din ordinul expres al Ministerului Sănătății, precum și din cauza refuzului cadrelor militare de a mai lucra în această „casă a morților”. La cota — 15 (metri) sub 0, lipsa condițiilor de igienă și salubritate ar putea să apară drept o consecință obiectivă, numai că absența din „camere” a grupurilor sanitare, debitul scăzut al apei (o găleată se umple cam în două ore), igrasia omniprezentă și frigul excesiv sînt condiții controlate (decî subiective) îndreptate de adminis-

trație împotriva celor închiși. Unii mor, alții se îmbolnăvesc greu, iar cei mai mulți ies de aici îndrîjiți împotriva societății.

Condiții minunate

În privința spațiului „de locuit”, trebuie spus că în perioada 1978—1989, după hotărîrea menționată, în fiecare cameră (de 4,4 pe 5,5 m) se găseau 16 paturi, dar în camerele de tranzit se ajungea frecvent

la 30, uneori la 60 de persoane (cum ar fi în camerele de tranzit 74 și 75 din secția A Fort). După redeschiderea secției C, în aprilie 1989, s-a ajuns în numai 2 luni la existența a peste 30 de cazuri TRC, nu numai printre deținuți, ci și printre cadrele militare supraveghetore.

Pentru cine citea „meniuul”, felul în care era gîndit părea ideal: pentru cei care nu au fost folosiți la muncă, cite 125 grame de piine pe zi, 500 g de mămăligă, cîșcă sau cafea (denumiri oficiale), la prînz o ciorbă și un felul doi, iar seara „un fel de mîncare”. În ciuda insistențelor medicilor (locotenent-colonel Combarov, doctorita Trancă, doctorita căpitan Oporan), a unor ofițeri (căpitan Catană Viorel, lt. maj. Toader Stefan, lt. maj. Adam Gheorghe, lt. col. Dulu Ion, căpitan Ionescu, despre care deținuții au multe lucruri bune de spus), nu s-a făcut prea mult pe lînia îmbunătățirii alimentelor degradate și a modului în care erau preparate. Pentru îmbunătățirea situației, cei menționați nu înlesniră acordarea „dreptului la supraalimentare”, adică au facilitat primirea pachetelor cu alimente din exterior. Ofițerii menționați au fost schimbați din funcții, li s-au făcut înscenări pe lînie militară (de către același maior de contrainformații, Zbirlea), care voia să-i îndepărteze din armată și chiar să-i aresteze pentru că ceruseră conducerea penitenciarului și Direcției generale a Penitenciarelor să se termine cu furtul alimentelor și terorizarea deținuților. Cei care furau alimente, făceau și „bisniț”. De pildă, pentru că fumatul se interzisese, cadrele din spital vindau deținuților un pachet de Carpați cu 100, uneori cu 200 de lei.

Asistența medicală din penitenciare trebuie gîndită contextual, în strînsă legătură cu situația dezastruoasă de la nivel național, cu mafia medicală, corupția însoțitoare și lipsa acută de medicamente, mult mai grave în închisori decît în restul țării. Consecința a fost că mulți deținuți au murit de boli considerate de mult a

devenit colaboranții securității (instituția care nu asigură „siguranța” statului, ca în alte țări, ci „securitatea” unei ideologii care produce sistematic dictatură comunistă, chiar și după revoluția anticomunistă). Cum se comportă ei, cum gîndesc și participă la evenimentele în noile condiții este greu de spus. O parte ceva mai mică din cei eliberați (deținuți politici și deținuți condamnați penal pentru infracțiuni politice) fac politică în mod liber, au reînființat „partidele istorice” sau altele mai noi. Dar cea mai mare parte a foștilor deținuți — în ciuda dorinței sincere a unora — pot deveni un pericol social, dacă societatea nu este în stare să-i integreze în mod constructiv. Dacă nu li se oferă șanse democratice de afirmare, ei devin un pericol pentru democrație. Am discutat cu o parte dintre ei, iar mentalitatea lor pragmatică exprimă fidel ansele care li se oferă. Ei afirmă: „Ceaușescu m-a obligat să fur” și continuă „dacă Iliescu mă obligă să fur, eu fur”. Se pare totuși că s-a schimbat ceva. Diferite „creiere” și-au dat seama că bine ar fi să-i folosească pe acești oameni îndrăgostiți în luptele politice. Bine antrenati în viața subterană, la fel de periculoși precum securitatea, „comandourile” sau puscăii marine, deși n-au (încă) dotarea tehnică a acestora. Dar despre modul inventiv și diabolic în care diferite forțe politice li folosesc, vom vorbi într-unul din numerele viitoare.

Post-scriptum

Sesizări venite la redacție ne spun că în urma evenimentelor de la începutul lunii ianuarie, cînd s-a tras în deținuți, colonelul Borcan Aurel, comandantul penitenciarului Jilava ar fi avut „un soc”, internîndu-se în spital. Comanda penitenciarului ar fi fost preluată de locotenent-colonel Stroeșcu. Dacă se va face o anchetă se va descoperi că pe data de 25 decembrie 1989, ca șef al trupelor de intervenție în penitenciar, a afirmat, în fața a 800 de oameni de la secția Fort și a 1200 de la secția Bloc, că el e comunist și că nu va pregeta să-l execute pe toți deținuții dacă e nevoie. Împreună cu subofițerii subordonați direct maiorului Zbirlea, el a declansat provocările între deținuți, înfostarea cu gaze lacrimogene și fumigene a deținuților în „camere”.

Și cu asta am încheiat, deocamdată, capitoul penitenciar. Înainte de a-l relua (pentru că informațiile nu încetează să vină) așteptăm un răspuns sincer și coerent de la organele responsabile, dat în cunoștință de cauză în urma unei anchete responsabile.

DAN PAVEL

Degetul pe rană

Telefoanele de amenințare primite la redacție sau acasă sînt un semn că revista se citește. Ca și cele de mulțumire. Telefoanele și vizitele în legătură cu penitenciarele semnalează că nu s-a schimbat aproape nimic. Revoluția nu a pătruns în cotloanele acestei părți a societății scoase în afara societății, deși în orice regim închisoarea nu este decît imaginea fidelă a caracterului puterii politice și a sănătății morale a societății. Am realizat însă un lucru important. Se poate vorbi liber (pînă cînd?) despre un subiect „tabu” nu numai în mijloacele mass-media, dar și în preocupările factorilor politici responsabili de înăsătorirea etică a națiunii și de prevenirea actelor antisociale. Semnificativ pentru felul în care funcționează mecanismele sociale este că cele peste două milioane de oameni care au trecut prin închisorile dictaturii sînt reintegrați societății într-un mod structural. Mulți dintre ei au

Comitetul cetățenesc pentru independența Radioteleviziunii

Act de constituire

Din inițiativa Grupului pentru dialog social, astăzi 25 februarie 1990 s-a constituit „Comitetul cetățenesc pentru independența Radioteleviziunii”. Acesta este un organism autonom, non-guvernamental, reprezentând în mod direct opinia publică.

Scopul general al Comitetului este acela de a contribui la dobândirea, de către Radioteleviziune, a unui statut de independență efectivă, și la respectarea acestui statut de către toate instituțiile politice și sociale.

Din inițiativa Grupului pentru Dialog Social, duminică 25 februarie 1990, în localul Sindicatului Soferilor din București a avut loc o adunare cetățenească dedicată unor probleme actuale ale Radioteleviziunii Române. Răspunzând apelului lansat de Grup, numeroase organizații și-au trimis reprezentanții, acreditați cu mandate scrise. Au fost prezenți delegați ai sindicatelor din unele mari întreprinderi — I.C.E.M.E.N.E.R.G., Electronica, 23 August, Aerofina, I.C.P.M. Semiconductoare — ai altor organizații ca Liga studenților, Liga Națională a femeilor, Mișcarea pentru democrație și drept, Institutul de geografică și geologie, Asociația interpretilor și traducătorilor, Confederația Frăția s.a.

În numele Grupului pentru Dialog Social adunarea a fost deschisă de Pavel Câmpănuș, care a fost ales să conducă dezbaterile. La discuțiile care au decurs într-un spirit constructiv, de responsabilitate, au luat parte printre alții domnii: Nicolae Bădiță, de la I.C.E.M.E.N.E.R.G., Dumitru Iuga, președintele sindicatelor lucrătorilor din Radioteleviziunea Română, Dr. Leru Dan Alexandru, președintele sindicatului independent al medicilor, Chereba Mihail de la I.N.M.T., doamna Dinulescu Ioana de la Studioul de

radio Craiova, Barac Anca de la I.C.P.M. și alții.

Cei prezenți au adoptat actul de constituire a Comitetului cetățenesc pentru independența Radioteleviziunii, semnându-l în numele organizațiilor pe care le reprezintă. „Scopul general al Comitetului — stipulează documentul — este acela de a contribui la dobândirea de către Radioteleviziune a unui statut de independență efectivă și la respectarea acestui statut de către toate instituțiile politice și sociale.”

Comitetul și-a ales un birou format din șapte membri și a constituit trei comisii de lucru:

- Comisia pentru abrogarea vechii legi a Radioteleviziunii și pentru pregătirea proiectului unei noi legi a Radioteleviziunii;
- Comisia pentru primenirea personalului Radioteleviziunii;
- Comisia pentru cooperarea cu conducerea Radioteleviziunii și cu sindicatul lucrătorilor Radioteleviziunii.

Secretariatul Comitetului funcționează în localul Sindicatului Soferilor din București, strada Ing. Anghel Saligay nr. 2, telefon 15 38 89.

Următoarea întrunire a Comitetului va avea loc în aceeași sală, duminică 4 martie 1990, ora 10 a.m.

A iubi înseamnă a trăi viața celui alt

(Urmare din pag. 12)

torul era răstăgănit pe cruce și între doi tihari, Tatăl îl iubea pe Fiul? Da, nici vorbă că-l iubea. Îl iubea tocmai în jertfa lui, dar Fiul suferea. Suferea pentru păcatele noastre. Și atunci, a iubi înseamnă a te strădui să se reverse iubirea purificatoare în semenul tău, pentru vindecarea lui. Și dacă el nu vrea, spune Mîntuitorul în altă parte: „de-ți greșește fratele tău, mustră-l. De nu, ascultă, chemă după aceea doi sau trei. De n-ascultă nici așa, spune-l bisericii, soborului, judecării. Dacă n-ascultă nici de ea înseamnă că e un păgîn și trebuie să te ferești, ca să nu te contaminezi, dar tot trebuie să continui să-l iubești. Iubește pe păcătos, urăște păcatul lui!” De aceea, omul iubirii nu poate să urască. Mărturisesc cu toată sinceritatea: eu n-am nici un dușman pe lumea asta. Un singur dușman totuși am. Știi cine?

— Nu.

— Eu. Eu, eu. Atît. Acesta este unicul meu dușman. Nu urăsc decît răul în lume, fie în mine, fie în semenii mei.

— Despre misterul postului

— Ce semnificație atribuiești postului? — Aș îndrăzni să spun că m-am referit la semnificația care n-a fost abordată pînă acum. Și anume: postul e legat de mîncare. Mîncarea înseamnă în mod fundamental comunune, Comuniune ziditoare. Iisus a spus despre Euharistie, de împărțirea: cine mîncă trupul meu, singele meu, acela rămîne întru mine și eu întru el. Aici e dată definiția mîncării. Deci, cînd eu primesc trupul și singele Mîntuitorului, atunci el locuiește în mine și eu întru el. Asta se petrece cu orice fel de mîncare. Aerul, aerul pe care-l sorb, îl port în mine, apa, pe care o beau, o port în mine, plînea, carnea pe care o mînc, toate le port în mine. Zicea un filosof și de ce să nu dăm nume — Feuerbach — că omul e ceea ce mîncă. Atunci, deodată, m-am în-

grozit: dacă mîncă tot ce e carne, atunci e carne.

Îa gîndiți-vă! Dar dacă mîncă trupul și singele lui Iisus, atunci te unești cu el. Și ești și tu Fiul al lui Dumnezeu, asemenea Mîntuitorului. Angelus Silesius spunea: „Omule, tu te schimbi în ceea ce iubești: în Dumnezeu, dacă îl iubești pe Dumnezeu, în pămînt, dacă iubești pămîntul”. În clipa în care eu încep să postesc, eu mă înfrinez și postesc în numele lui Dumnezeu și mă împărtășesc cu trupul și sufletul lui. Atunci, deodată, se spiritualizează în mine existența. Eu tind spre această unire mai înaltă. Asta nu înseamnă să nu mai mînc, să nu mai beau, dar trebuie să le reiau ca pe o euharistie. Care înseamnă mulțumire în grecește. Și atunci totul să fie luat ca euharistie, ca mulțumire. Nimic să nu fie luat fără gîndul la Dumnezeu. Și atunci se transfigurează și nu mai rămîne la nivelul orizontal al existenței, ci deodată unesc orizontul cu verticalul, în chipul crucii. Cea care printr-un braț unește cerul cu pămîntul, iar prin celălalt îmbrățișează lumea. Totul este o comuniune ziditoare. Așa trebuie înțeleasă hrana, mîncarea. Așa am înțeles eu misterul postului. E un act spiritual de comuniune ziditoare și pentru unirea supremă. De ce? Precum a spus El: unde e comoara ta acolo e și inima ta. Comoara este Iisus. El este bucuria, el este iocana vieții, el e tînta. În el se dezleagă toate tainele și toate neliniștile umane. Și cînd noi vom ajunge la o neînțelegată asemănare cu El, în iubire și în viața lui afîntă, atunci am putea spune: precum în cer, așa și pe pămînt. Acesta e noul Paradis, nu cel pierdut, ci de-acum cel regăsit în această strălucire a soarelui dreptății, a Fiului lui Dumnezeu, care s-a jertfit să-l înalte pe om la dumnezeire. Aceasta e misiunea. Acolo-i comoara. El e comoara. Și acolo e inima lui.

— E un sfîrșit prea frumos ca să vă mai pun și alte întrebări. Cred că de-acum trebuie să meditez la ce mi-ați spus.

ne indicați titlul cărții care v-a plăcut cel mai mult în ultima vreme. Vă rugăm să optați pentru un titlu, indiferent de gen (roman, poezie, eseu politic, jurnal memorii, etc), apărut după 1 ianuarie 1990. Așteptăm răspunsul dumneavoastră pe adresa redacției noastre din Calea Victoriei nr. 120, pentru rubrica RAFT „22”.

RAFT

22

Redacția revistei „22” cere sprijinul cititorilor pentru alcătuirea unui top al preferințelor cititorilor noștri. Pentru aceasta vă rugăm să

Rugul și crucea

(Urmare din pag. 17)

stilizatele noastre manuale de istorie din școală. Sînt doar un singur lucru — pe care îl știe oricine din Herăști și anume: aceasta de opinie o putem extinde și la alte sate: că sînt niște lucruri pe această lume care vorbesc despre noi fără adăosul cuvîntului scris și că ceea ce avem nu trebuie să pierdem. Așa se face că Herăștiul găzduiește astăzi, în altarul micuței sale biserici, mare parte din podoabele, icoanele și obiectele de cult de la Sfînta Vineri în așteptarea, așa cum spune preotul satului, „acelei zile cînd ne vom «restauro» fata creștină întru totul prin rezidirea bisericii Sfînta Vineri”. Pînă atunci, lîngă biserica din Herăști se va construi, prin voia parohului și a sîtenilor, un mic pavilion muzeal pentru adăpostirea acestui patrimoniu.

Așa se face că sîtenii, intrînd în biserică lor, calcă pe dalele de marmură ale Sălii Domnești, de la Văcărești, a căror soartă era groasă de gunoaie Gîlna și pe care preotul satului le-a recuperat, le-a încălcat în mașina sa și le-a pus în pridvorul bisericii, „măcar pentru că pe ele a călcat cîndva o parte din istoria noastră!”

Așa se face că ancadramentele ferestrelor care au putut fi salvate de la Sfînta Vineri — nu fără riscuri — îmbracă acum ferestrele bisericii din sat, refăcute după proiectele inițiale.

Așa se face că în pridvorul bisericii din Herăști, odihnesc în pace sub piatra lor de mormînt, osemintele familiei ctitorului Sfîntei Vineri, Constantin Herăscu, printre care se numără și alții dintre acei Năsturali cărora biserica le datorează zidirea.

Și ajunși aici, descoperim că acești făcători de istorie nici măcar după moarte nu încetează să ridice discuții. Directorul Muzeului Bucureștilor a fost cel care a reușit să obțină deshumarea osemintelor și transportarea lor împreună cu piatra de mormînt la Herăști, mai înainte ca buldozerele să treacă peste ele. Mașina

preotului Ionescu a intrat însă „pe bînt” printre cordonurile de miliție, în timpul demolării, salvînd mormîntul și ce s-a mai putut. Aprobarea pentru reînălțare însă a fost obținută abia peste... doi ani, suscitîndu-se numeroase discuții cu privire la locul unde se cade a fi plasat mormîntul. Una dintre opinii, susținută de către părintele vicar Roman Ialomîțeanu, a fost ca mormîntul să fie amplasat afară, lîngă acela al nobilului sîrb Milos Obrenovici, cumpărător al moșiei în veacul al XIX-lea. În cele din urmă, preotul satului a hotărît reînălțarea „cu sau fără aprobări și nu afară, lîngă un străin care nu s-a prea omorît cu refacerea bisericii și starea sîtenilor, ci în pridvor, chiar sub piatra care îl recunoaște pe Năsturali ca fiind ziditorii acestui lăcaș”!

POSTSCRIPTUM

Satul Herăști — al cărui locuitor visează să obțină pentru localitate vechiul statut de comună avut înaintea ultimei împărțiri teritoriale-administrative — a fost adoptat de localitatea din cantonul elvețian Vaux, ca urmare a demersurilor parohului Dumitru Ionescu. Urmarea imediată a acestei „adopțiuni” a fost un ajutor materializat în medicamente în valoare de circa 100.000 franci elvețieni, jocuri și jucării pentru grădinița satului, cărți și material didactic pentru școală, îmbrăcăminte pentru copii familiilor nevoiaș. Impresionantă a fost atitudinea sîtenilor din Herăști față de însoțitorii convolului cu ajutoare: bogăți sau săraci, oameni au pus pe masă tot ce aveau și ce au putut descoperi mai bun pe la rude. Dorind să trîntă înăoș a scrierilor de mulțumire pastorului protestant din localitatea elvețiană, preotul din Herăști a fost oprit, cu amărăciune, chiar de tînerii veniți să însoțească transportul. „Pastorul a fost singurul om din comuna noastră care, deși foarte înstărit, nu a participat la colectă. Pentru noi, aproape că nu mai există, în urma acestor gesturi...”

Semnificația politică a ecologiei

(Urmare din pag. 4)

nunțase: totul trebuie să ducă undeva. O obișnuită baterie de lanternă cu mercur, aruncată la coșul de gunoi, ajunge la crematoriu. Mercurul incalzit produce vapori de mercur degajați pe coșul crematorului. După ce sînt vehiculați de atmosferă revin pe pămînt prin ploaie și zăpadă. Într-un oarecare lac de munte mercurul aflat inițial în bateria de lanternă va condensa, va cade la fund și în prezența bacteriilor va fi transformat într-un compus stabil: ingerat de pește, metabolizat și concentrat în carne și organe, mercurul ajunge, după un timp, la masa amatorilor de pește.

Caracterul implacabil al exemplului ecologic se explică prin faptul că pe traseectoria lui totul trebuie să ducă undeva, nu intervine nici un mecanism de blocare. Într-un sistem social deciziile luate la mulțimea nivelurilor ierarhice se intersectează, în mod asemănător, cu o varietate de serii cauzale, dar într-un sistem democratic două proprietăți esențiale, feedback-urile și libertatea de comportament (alegere) permit contracararea efectelor negative. Într-o structură totalitară valabilitatea principiului identificat în ecologie are (cel puțin) două implicații: deciziile cu o mare arie de acțiune, chiar dacă statistic pozitive, au întotdeauna și influențe negative; și irresponsabilitatea generează situații catastrofale. Societatea românească din perioada cultului personalității oferă exemple extreme ale complicațiilor produse de asimetria deciziilor dintr-un regim puternic centralizat: practic, toate hotărârile majore din anul '80 au creat cazuri de dezastru sau au accentuat starea gravă de degradare socială globală.

În concluzie, fenomenele de degradare ecologică dau suferințe utile pentru înțelegerea autoritarismului social. La fel, o apropiere trebuie să existe și pentru soluții. Revirimentul ecologic se sprijină pe trei principii fundamentale:

- 1) Natura nu trebuie exploatată pînă la epuizare.
- 2) Natura nu trebuie otrăvită. Invadată de resturile (gunoaiele) activității umane.
- 3) Trebuie respectată varietatea vieții. Generalizînd puțin și adaptînd ajungem, prin analogie, la trei teze ale reconstrucției universului socio-uman:

1) Oamenii nu trebuie priviți ca un simplu instrument.

2) Ei trebuie ferți de efectele negative pe care le pot avea deciziile socio-politice.

3) Varietatea socială trebuie respectată. Ce stă în calea revirimentului social?

Folosirea individului ca simplu instrument al deciziilor politice este la fel de bine confirmată și pentru regimurile de tip fascist și pentru regimurile de tip comunist, dar datorită contextului ideologic diferit, formulările pretentive autoritare are la bază argumente diferite. Fascismul este foarte direct și lîngă de complexe: „Antiindividualismul, concepția fascistă este furtivă pentru stat... Totuși există în stat, nimic omenească sau spirituală nu există în afara statului. În acest sens fascismul este totalitar”. (Mussolini Benito, Oeuvres et discours, Paris, Ed. Flammarion).

În ideologia comunistă obsesia statului este înlocuită de obsesia imperativelor holiste: clasă, popor, internaționalism proletar... Din această cauză hotărârile totalitare sînt luate în numele poporului, spre fericirea poporului evident, de către cei care sînt în postura de a vorbi și de a acționa sub aceste standarde. Din punct de vedere logic formulările comuniste au un caracter paradoxal pentru că anumite proprietăți se definesc distributiv și deci valorizarea poporului ar trebui să implice valorizarea individului. Exemplu: un popor este liber dacă indivizii sînt liberi. În ambele cazuri însă logica morală și logica rațională sînt dominate de logica puterii: statul și poporul sînt, în fond, referințe de legitimare a unor decizii tiranice.

Tema efectelor negative pe care deciziile socio-politice le pot avea asupra indivizilor este ceva mai amplă decît cea oferită de contextul autoritarismului social. Ea implică, mai mult decît în alte cazuri, întregul sistem de civilizație în care trăim. Este incontestabil că două regimuri asemănătoare prin statutul lor politic — să zicem, Etiopia și Cehoslovacia — ajung să-și condiționeze cetățenii într-un grad foarte diferit, în funcție de datele economice și culturale. Dar pe oricare fond socio-cultural soluțiile de îmbunătățire a protecției personale trec prin libertatea inițiativelor particulare, prin asigurarea unor condiții de putere diferite sau complementare, prin prestanța legalității în raport cu liberul arbitru; trec deci prin măsuri antifortale.

Întregimentarea populației și reeducarea ei după schemele elementare ale unor ideologii agresive a fost o constantă a revoluțiilor cu intenții autoritare; de fiecare dată scăderea varietății sociale a avut efecte nefaste asupra întregului ansamblu. Teroarea fascistă a dus la emigrarea unor valori intelectuale inestimabile. Comunismul a avut timp să experimenteze o mai lungă perioadă de timp rezultatele unei politici nivelatoare. Eliminarea întreprinderilor din viața socială a blocat mecanismele economice. Cruciada împotriva tradiției religioase, acolo unde s-a dovedit eficientă, a generat degradare morală: nici-un artificiu ideologic nu a echivalat funcția sa socializatoare. Incluziunea literaturii, filozofiei, științelor umaniste între mecanismele propagandistice a produs un vid cultural. Exacerbarea birocratiei nu este reversul dinamic al unui activism organizațional natural?

Prezentarea făcută aici faptelor sociale poate părea prea „interpretată”: termenii de degradare, neechivalență, nefast, exacerbare, ... sînt într-adevăr termeni valorizatori. Ei apar însă ca un calificativ firesc derivat din înțelegerea vieții sociale ca funcție de criteriile amintite: statutul de instrument al individului, efectele negative ale deciziilor socio-politice, varietatea socială. Rezultatul lor de principiu: reconstrucția matură a universului socio-uman presupune eliminarea sistematică a soluțiilor totalitare. O concluzie pe care paraliza cu subiectul ecologic o argumentează într-un mod natural și decisiv.

(Urmare din numărul trecut)

Prezumția lui Zinoviev că Izvorul revoluției din România ar trebui căutat în afara României a mai fost auzită. Este vorba despre o paralelă stinjenitoare, dar împasă de fapte notorii. Invinuirea — căci invinuire era — a răsunat la 25 decembrie în cursul unui anume proces, constituind miezul celei din urmă cuvântări a unui anume orator.

■ Sfârșitul istoriei ?

Prognosticele trecute a prezentului și urmării, în același articol, prognoza prezentă a viitorului. Sper ca a doua să se dovedească la fel de puțin plauzibilă ca prima. Ajuns la acest punct, autorul pare să trateze problemele României ca pe o simplă ilustrare a problematicii generale a stalinismului. După ce ne prezintă pierderea stărilor de euforie, din care intră de-a-ură am ieșit altă de vertiginos, deziluzio, pe care intră de-a-ură le acumulăm cu o grabă proporțională, precum și o stare de apatie, în care însă simțim departe de a fi intrat, Zinoviev dă glas disperării glaciare și sistematizate care vibrează în întreaga lui operă, scriind: „În mișcarea comunismului se vor mai infunda multe uragane istorice. Comunismul posedă capacitatea imensă de a supraviețui în circumstanțe dificile”.

Sesizând el însuși negativitatea excesivă a acestui verdict, autorul adaugă: „Dar aceasta nu înseamnă nicicum că revoluția românilor a fost lipsită de sens. Rezultatul principal al revoluției (constă) în însuși faptul izbucnirii ei. Condamnării îi urmează o consolă care reprezintă o condamnare și mai aspră”.

Aproape 60 de ani de stalinism și patru decenii de încercări de reformă, care au alterat și mai mult economia și, recent, au dinamizat relațiile internaționale, constituie temeiul istoric al acestei viziuni fără leșire, în care acest mare ginditor rus ne include sarcum cu părere de rău și pe noi. Sorin Vieru are dreptate să-l compare cu Cloran, deși în versunea ei zinovieviană disperarea dobândește aparența unui slogan, logica are o funcție metaforică, ea încearcă să pună în ecuații matematice o suferință irepresibilă.

Dar oricât de autentică ar fi ea, suferința nu poate deveni substanța unei teorii articulate. Astfel teza fundamentală asupra perenității stalinismului nu rezistă la analiză, de aceea ea este enunțată, nu analizată.

Să fie oare stalinismul cu adevărat invulnerabil ? Să ne găsim care într-un moment al istoriei când probabilitatea persistenței lui este superioară probabilității dispariției lui apropiate ? Nu pot fi ignorate circumstanțele istorice care pledează în favoarea unei astfel de estimări — de exemplu :

1. Nici o societate care a adoptat, indiferent pe ce cale, modelul stalinist de organizare, nu a reușit până în prezent să se smulgă cu adevărat din rigorile lui, înlocuindu-l printr-o alternativă socio-economică funcțională ;

2. Concomitent cu criza acestui model de organizare în țările care l-au adoptat de multă vreme, asimilarea lui de țări din lumea a treia nu a încetat ;

3. Alina timp cît disjunctia Nord-Sud perpetuează abuzul tehnologic cu toate consecințele lui economice și sociale care scindă lumea, stalinismul continuă să fie perceput în lumea subdezvoltată ca o șansă plauzibilă de industrializare ;

4. Pentru această organizație socială crizele nu reprezintă perturbări funcționale, ci însuși modalitatea lor de a funcționa. Acele crize care îi amenință existența îl alimentează persistentă ;

5. Repetate și diferitele tentative de a ieși din stalinism, întreprinse în multe țări, s-au soldat până în prezent cu eșecuri.

Astfel de avantaje — care nu sînt singurele — conferă stalinismului o redu-

CONFORTUL DISPERĂRII

PAVEL CÂMPEANU

După publicarea primei părți a acestui comentariu am fost întrebat de ce termenului „comunism” folosit de Zinoviev, îi prefer termenul „stalinism”. Sub o formă extrem de schematică, răspunsul, în accepțiunea lui istorică, ar fi :

1. comunismul a precedat stalinismul, atât în timpuri străvechi, cit și în Rusia, din 1917 pînă în 1930 ;
2. dictatura răsturnată în decembrie 1939 era o variantă agravată a stalinismului.

tabilă capacitate de recurență, și tocmai acest potențial constituie în etapa de față principala primejdie pentru revoluția din România.

În același timp însă, stalinismul este marcat de monstruoasă congenitalitate pe care erorile umane nu fac decît să le agraveze. Vulnerabilitatea lui nu își are originea ultimă în accidente funcționale sau erori subiective, ci în ceea ce, mai mult convențional, numim structurile lui.

Acceptînd că stalinismul ar fi predestinat unei perpetue supraviețuirii am acceptat implicit că el intruchipează sfîrșitul istoriei, și am asimilat deci imaginea pe care el înalță o propagă despre sine. Toate o-rindurile sociale sînt sortite dispariției. Departele de a ocoli stalinismul, această lege universală se aplică, dimpotrivă, cu și mai multă vigoare decît altor tipuri contemporane de organizare socială. Vulnerabilitatea lui istorică specifică decurge din specificitatea identității lui sociale : stalinismul este un anti-capitalism, totodată prematur și radical, a carui unică funcție istorică, proprie capitalismului, este industrializarea.

■ Viitorul

Considerată fie și numai ca bază de discuție, definiția de mai sus relevă de la

sine cîteva dintre antinomiile imanente ale acestei organizații sociale :

1. Antinomia dintre structura socială anti-capitalistă și funcția istorică specifică societăților capitaliste ;

2. Antinomia interioară a acestui anti-capitalism care opune imaturitatea lui genetică, și deci inerentă, caracterului său radical care nu poate fi implantat decît cu forța. Natura prematură a acestui anti-capitalism condamnă la ilegimitate caracterul său radical ;

3. Antinomia dintre dimensiunea circumstanțială a funcției de industrializare și structura tinzind spre o durabilitate de dimensiune istorică a organizației sociale menită să realizeze respectiva funcție.

Strîns în cercul acestor antinomii insurmontabile, stalinismul pare fixat într-o dilemă suicidală. Alternativa lui istorică este cea dintre două căi care îl duc la dispariție. El este amenințat să dispară neîndeplinindu-și funcția — industrializarea — sau să dispară îndeplinindu-și-o și neputîndu-și asuma o alta. Pe măsură ce îndeplinește industrializarea, stalinismul supraviețuiește funcției lui, el devine istoricost parazițar. De aici tendința — lui spontan autoprotectoare de a dezvoltă industrializarea frînind productivitatea, de aici condiționarea capacității lui de a se reproduce, de către incapacitatea lui de a evolua. Perestroika sovietică oficială

continuă să pună acestei tendințe irepresibile diagnosticul de stagnare, căutîndu-l cauzele nu în natura obiectivă a organizației sociale, ci în erori subiective și circumstanțe neprielnice.

Structurile, sau mai bine-zis pseudo-structurile sociale și economice ale stalinismului nu se pot reproduce decît reproducîndu-și funcția. De aceea stalinismul poate, intructiv, realiza industrializarea, dar nu poate asigura dezvoltarea industriei ; de aceea el lipsește producția socială de regulatorul său natural : conectarea la nevoile membrilor societății. Menținerea lui reclamă astfel perpetuarea unei industrializări improductive sau contraproductive, a cărei sursă nu poate fi decît o perpetuă acumulare primitivă. Reprimarea nevoilor vitale ale societății presupune reprimarea individului în dubla sa calitate de producător și consumator. Ca atare anti-democratismul stalinismului nu își are rădăcina cea mai profundă în sistemul său politic, ci în structurile sale socio-economice. El este extins de istorie nu numai pentru că rămîne necompetitiv în plan tehnologic, dar pentru că se opune însăși naturii umane, precum și conceptului european de modernitate.

Referirea la această osîndire de către istorie se întemeiază pe asemenea fapte cum ar fi :

1. Viteza istorică a uzurii morale care erodează acest tip de organizare socială. După numai șase decenii de existență în țara lui de baștină și mai puțin de o jumătate de secol în alte țări, el se abate în convulsii unei crize generale, fără precedent ;

2. Istoria stalinismului poate fi redusă la o istorie a încercărilor de a-l depăși. Odată industrializarea obținută, devenită o structură fără funcție, deci un nonsens istoric, stalinismul parazițar, sau neo-stalinismul, prin însuși faptul reproducerii sale ilegitime reproduce și intensifică nevoia societății de a-l depăși. Această nevoie se materializează printr-o altă, în relativă continuitate a tentativelor de reformă ;

3. Neo-stalinismul a generat, întreține și amplifică un vigoare curent istoric anti-stalinist. Fără a-și fi atins încă scopul final, acest curent este înzestrat cu un remarcabil potențial dinamic. Dovada : tentativele de a depăși stalinismul nu se caracterizează prin repetiție, ci prin evoluție, energia lor socială nu încetează să sporească ;

4. Anul 1989 pare să marcheze epoeul acestei creșteri. Reperele care conduc la această apreciere sînt :

a. Angajarea anti-stalinistă a Kremlinului, implicînd începutul dezangajării lui din funcția de supraveghere a Europei de Est.

b. Sincronizarea mișcării anti-staliniste pe un teritoriu compact care se întinde din inima Europei pînă în China și Mongolia.

c. Radicalizarea încă niciodată atinsă a acestei mișcări, trecerea ei într-o etapă nouă, orientată pentru prima oară spre lichidarea partidelor de tip stalinist și spre desradicalizarea structurilor anti-capitaliste.

În cadrul acestui proces de anvergură mondială revoluția din România reprezintă un episod specific. Nemulțumirile, șansele revoluției noastre sînt inseparabile de șansele acestui proces. Odată cu această comunitate, se manifestă însă și unele condiții importante, specifice țării noastre, care :

1. A suferit multă vreme ravagiile celei mai brutale versiuni a stalinismului contemporan.

2. A fost cea din urmă din Europa de Est care s-a ridicat împotriva acestei orîndiri.

3. Revoluția română reprezintă pînă în prezent expresia cea mai radicală a radicalizării mișcării generale anti-staliniste.

Șansele noastre specifice de reușită sînt legate cu precădere de premisele politice avantajoase pe care violența revoluției le-a creat procesului de democratizare (fără a uita însă că efectele radicalizării politice a populației sînt serios diminuate de dificultatea structurării unui sistem politic real ; relativă infiltrare ne oferă de asemenea, posibilitatea de a folosi experiențe încercate anterior și de a le evita pe cele mai improductive ; în sfîrșit, revoluția română a suscitat un extraordinar val de simpatie în întreaga lume, o simpatie care merge de la guvern la asociații, organizații și persoane private.

Primejdiile care amenință procesul nostru de democratizare sînt considerabile. Cel puțin la fel de considerabile sînt însă speranțele noastre și temelurile lor rationale. Altă minimalizarea, cit și absolutizarea acestor primejdii s-ar transforma într-o primejdie, ca să zicem așa, de sinteză, poate cea mai gravă. Undeva, între pîrutele optimismului gratuit și molima unei disperări confortabile, se află acel simț al măsurii care poate conferi revoluției noastre, prin modul nostru de a participa la ea, și alt merit istoric decît acela de a fi avut loc.

Imagini intrate în istorie